

**Ҳабибуллоҳ
Саид Ғани**

**ОСМОН КАБИ
МАНГУ
САЙЛАНМА**

***ШЕЪРЛАР, МУҲАММАСЛАР, ҒАЗАЛЛАР,
ТАРЖИМАЛАР, ЭССЕ ВА МАҚОЛАЛАР***

Қўқон - 2006

* * *

*Ўлим нималигин билмайди одам,
Худди осмон каби яшайди мангу.
Сен унга қайғу-ла тутмагил мотам,
Ҳар баҳор гул бўлиб қайтиб келар у.
1992*

ДАҚИҚА

Зулмат оғушидан чиқиб парвона,
Титроқ шам ўтига бўлди равона.

У шам оташида мангу қолажак,
Оловда пинҳондек мангу келажак...
1965.

* * *

Бугун рутубатдан холидир дунё,
Лолазорлар қалбга гулхан қалашар.
Туман аро қалқиб турган ҳилол ё
Париларнинг рўмол тишлаб қараши?

Ўнгирларда кўчиб юрар охулар.
Навбахорнинг сармаст бўлиб бўйидан.
Товус янглиғ уфқда булут кўринар,
Қахқаҳасин тўкиб кетар қўйнидан.

Водийларда кезиб юрар яшиллик.
Ҳаёт ўзи соҳибжамол бир малак!
Ҳар кимсага сингиб кетар яхшилик.
Новдаларга иниб қолар камалак...
1967

ВАТАН ХУСУСИДА

Чексиз туманликлар, бўшлиқлар аро
Не бахтким, яралдинг курраи озод.
Ханжарнинг тиғидек ҳамлакор армон
Ичинда туғилди хайрон одамзод.

Не бахтким, ястанган кўм-кўк бағирдан
Жой олмиш Ватаним—музаффар диёр.
Ширин дамларимнинг ўтиб баҳридан
Сенинг толеингга бўлайин нисор.

Замонлар кўз очиб, келиб инқилоб
Сенга бахтнинг алвон тожини берди.
Бир ҳўл марвариддек турдинг-да қалқиб,
Сўнгра пахта бўлиб очилиб кетдинг.
1969

ХОТИРА

Ота бўлиб ўзим ҳам
Ўйлаб қолдим отамни.
Хотира қолиб кетган

Йилларимнинг қатида.
У пайтлар ёш эдим,
Билмас эдим одамни,
Бу дунё рангин эди
Товуснинг қанотидай.
Энди эса руҳимга
Ойдин ёйилган чоғда,
Сўзларидан топурман
Маънолар умримга мос.
Хотира сувратлари
Хира тортган нигоҳдай,
Унда отам сиймоси
Ўчмайин қолган холос.
...Рўзғор учун нокерак
Нарса олиб бозордан
Маъюс онам қошида
Мулзам боқади отам.
Мурувватда Ҳотамдан
Эканларин зиёда
Биз қаердан билардик,
Агар билмаса онам.
—Айтиб олай бердисин,—
Дердилар кулгансифат.
—Омон бўлса элу юрт,
Пул деган қўлнинг кири.
Бозорга судраб чиқди
Ризку рўзни бу кулфат.
Мўлтираб тутар борин
Не-не уруш сағири—
Кўзимдан хотирани
Ёшларим ювиб кетар.

Қўлимда дутор йиғлар
Айрилиб овозидан.
Ёшлик кечган кўчада
Қолиб кетди ташвишлар.
Нокерак нарса билан
Отам қайтмас бозордан.
1969.

* * *

Қалдирғочнин бўлганида қаноти қоғоз
Турналарнинг қанотида келганида ёз
Юрагимда умидларим битганда баёз,
— Сизни ҳеч ҳам ўйламадим, — дединг кулганча,
Ўлди булбул сўлиб қолгач дафъатан ғунча.

Қиймалардим тушларимни тун-ла эринмай,
Тушларимда қийнар эдим сени ҳам нетай.
Қўлларимга лола тутдинг сабабин айтмай,
— Сизни ҳеч ҳам ўйламадим, — дединг бемалол,
Қонлироқдир лолаларнинг рангидан хаёл.

Қор ёғарди: этак-этак жонсиз капалак,
Менинг севгим таранг турган хавфли камалак.
Мен на сайёд, сен ҳам на сайд, ўртада фалак.
— Сизни ҳеч ҳам ўйламадим, — дединг гуноҳкор,
Куз ўтганди, қиш ўтганди, ўтганди баҳор...
1969

ТУН

Ўтиролмай қолдим хонамда бу тун,
Тушли кўчаларда юрибман танҳо,
Неларнидир кўмсаб тинчимас кўнглим,
Кимдандир ёлвориб сўрайман паноҳ.

Мен томон келмокда шошиб аллаким.
Асабий кўлида ўчган папирос.
Қофия тополмай қолдими балким,
Балким ўртамокда сўнган эҳтирос.

Меҳр тилагандек чўғ сўрар сўзсиз,
Ўтли кўзларини тун ёпиб олди.
У кетди, кўлида митти бир юлдуз,
Қалбимда ажиб бир илиқлик қолди.
1969.

БАҲОР ЁР-ЁРИ

Мангу куйин кўймас андалиб,
Ишқ ўтида йиғлайди зор-зор.
Севгида у қолмиш алданиб,
Бунга балким баҳор айбдор.
Ажаб савдо экан-да севги,
Ажаб савдо экан-да дунё.
Ишқ ўтида кездим сарсари,
Хаёлимда машғум тўй, ёр-ёр.
Бир умрга йўқотдим сани,
Бу фожега ким ҳам айбдор.

Ажаб савдо экан-да севги,
Ажаб савдо экан-да дунё.
Атрофимга бокдим сесканиб.
Қовжираган гулларни кўрдим.
Ул мовийлик, ул баҳор қани?
Мен севгимни қалбимга кўмдим...
Ажаб савдо экан-да севги.
Ажаб савдо экан-да дунё.
1969.

ҚЎҚОНЛИКЛАР

Бизнинг Қўқонликларнинг

Юзидан доим
Нур ёғилиб туради.
Улар шодликда
Шундай қувонишадики...
Аския авжга минган пайт,
Гуллар ҳам паққос очилиб кетар
Қаҳқаҳаларга қўшилиб.
Анҳорларда зилол сувлар
Қиқирлаб, қиқирлаб
Кулгуларини аранг элтишади
Пахтазорларга.
Бизнинг Қўқонликлар азада (аёллари)
Шундай айтиб йиғлашадики :
Гуллар ҳам бош эгиб қолар
Дўл урган каби,
Симоб бўлиб эриб кетар тошлари ҳам.
Эр йигитлари эса, азада

Ғамгин мақомларни эшитиб,
Йиғлашади жим...
Сиз Қўқонликларнинг
Шоир бўлмаганини топиб бераман деб
Кўп овора бўласиз.
Азалдан,
Гулханчисидан тортиб
Амиру маликасига қадар
Шоир бўлган Қўқонликлар.
Кўп болажондир бизнинг Қўқонликлар.
Бир этак боласи бўлмаган хонадонларнинг
Кўнгли жойига тушмайди.
Айниқса,
Халқлар бошига
Оғир кунлар тушган пайт.
Испан болаларини,
Андалузия қуёши каби,
Қайноқ меҳри билан бағрига олган
Қўқонликлар.
Ўзлари хирмоннинг бошида туриб
Очликдан ўлганлар бўлган.
Сўнги нонигача фронтга жўнатган,
Ғалаба учун деб
Бизнинг Қўқонликлар.
Урушдан қайтган ярадор аскарларга
«Элдор» ни кўрсатаётган артистларимиз.
Шарофатхон опага
Оғир ётган гулдек гўдагининг
Узилганини айтишганида
У сўнги имконини кўзига жойлаб
Сахнага чиққан...

Бу ҳам фашистларга отилган
Ўқлар эди ўша пайт.
Бизнинг Қўқонликларнинг меҳмондўстлиги
Оламга дoston.
Топганини кўяди дастурхонга.
Ўзингиз айтмагунча
Ҳеч қачон сўрамайди кимлигингизни,
Нега келганингизни.
Сизни роса меҳмон қилиб,
Сизни яхши боришингизни тайинлаб
Қолаберади.
Яна келишингизни тайинлаб
Қолаберади,
Бизнинг Қўқонликлар.
Э-хе...
Хислатларин ёзабераман десангиз
Ҳеч ҳам адоғи йўқдир.
Юзларидан нур ёғилиб турган
Қўқонликларимизнинг !
1970.

* * *

Мен сизни севай десам,
Ботинолмайман.
Мен сизни севмай десам,
Ботинолмайман.
1970.

* * *

Кетиб қолдинг узоқ элларга,
Васлинг истаб ўртандим ёлғиз.
Солмас экан неларни бошга
Такдир деган маккор, ялмоғиз.
Йўлларингда қолиб кетдим мен,
Кўзларимда қолиб кетдинг сен.

Ишқ чамани кўкка боқаман,
Парпирашиб турар юлдузлар,
Хаёл ичра нурдек оқаман,
Таъкиб этар сеҳрли кўзлар.
Йўлларингда қолиб кетдим мен,
Кўзларимда қолиб кетдинг сен.

Сингиб кетди уфққа томон
Хаёлларим, масрур ўйларим.
Ёндирганда оташли ҳижрон
Бугун яна сени ўйладим.
Йўлларингда қолиб кетдим мен,
Кўзларимда қолиб кетдинг сен.
1970.

* * *

Боғлар тўлғонади нотинч, энтикиб,
Рангпар хазонларга тўладир хилкат.
Тинчини йўқотган қалбим қимтиниб,
Сокин йўлларингдан топармиди бахт?

Руҳимда адашган шамоллар расми,
Руҳимда гулларнинг синиқ чиройи.
Руҳимда тўкилган япроқлар акси,
Баҳор деб талпиниб топар оройиш.

Мен энди гулларга ўқиб дostonлар
Юрурман қалбимга қўндирмай ғубор,
Сарғайган хазонлар аро мастона
Мен сени куйлайман, мунаввар баҳор!

Мен энди юлдузга боқиб азонлар
Муҳаббат макрига тушмоғим душвор.
Сарғайган хазонлар аро мастона
Мен сени куйлайман, мунаввар баҳор!
Мен энди, мен энди...

Боғлар тўлғонади нотинч, энтикиб...
1970.

* * *

«Азал котиблари ушшоқ бахтин қора ёзмишлар»
Фузулий.

Эсмеральда!
Не қиларди севиб қўя қолсанг Квазимодони.
Ахир,
Ойнинг нурларидан момикроқ эди унинг севгиси.
Эсмеральда!

У-ку билар эди хунуклигини тошбақадан ҳам,
Шунинг учун
У тайёр эди
Дунёдаги жамики кўзгуларни
Чил-чил синдирмоққа бирма-бир,
У тасаввур эта олмас эди башарасини
Сенинг мукаммал ҳусну жамолинг олдида.
Эсмеральда!
Агар сен сева олганингда Квазимодони.
Сенинг бир гул умридек
Муборак ўлиминг арафасида,
Биби Марьям ибодатхонасининг
тош деворлари ортида
Зулайҳонинг хаёлларин ром этган
Юсуф бўлиб уйғонар эди Квазимодо,
Агар сен уни сева олганингда,
Эсмеральда!

Чунки сен унга
Туғма кўр
Умрида бир марта
Тушида йиғлаб топган ёруғлик каби
Мўъжиза эдинг!
1971.

* * *

Илинжим бағримдан кетди узилиб,
Дарахтдан узилган сўнгги барг каби.
Кафтимда негадир кўзсиз узугинг,

Кафтимда узугинг сўнгги дард каби.

Дарахтлар турарлар яланғоч, ҳорғин,
Заъфарон барглардан узмайин кўзин.
Табиат, сен уни бағринга олгин,
Табиат, дарахтга бера қол тўзим...
1971.

* * *

Қизғиш титрамоқда ойнангдан чироқ,
Кечанинг кўзида сурмаранг соғинч.
Гўзалим, осмондир йироқ, ер йироқ,
Мовий юлдуз бўлиб боқурман, жоним.

Балким, хаёлингга юлдузлар бўлиб
Бесабаб тўкилдим, ёдингга олдинг.
Деразанг очдингу хаёлчан кулиб
Шаррос нурларимни лабингга босдинг.

Мен-ку бу оламда йўқ эдим, аммо,
Самога сочилдим. Асов эҳтирос!
Ахир, кўз ўнгингда куйгандим тамом,
Энди-чи нур бўлиб келурман холос...
1972.

* * *

Нафасинг теккан боғларда

гул бўлур, анбар бўлур.
Қадамнинг етган тошларда
дур бўлур, гавҳар бўлур.
1972.

САМОДАГИ АЛВОН ЧЕЧАКЛАР

Усмон Носирга

Бу кеча гуллардек анқиган ҳислар,
Бу кеча кўзларда нопармон туйғу.
Туйғулар эгасин иложсиз излар,
Мен эса ўзимни чоғлайман куйга.
Аслида куйларга топинмоқ бир бахт,
Самонинг хиди бор куйларда, ахир.
Самога учгану юргандир карахт
Юракка сиғмаган муҳаббат—сағир.
Бу кеча қалбингни кўкларга очгил,
У ерда тўкилар самовий ғулув.
Қарагин, мунглисин ноласи олдир,
Қарагин, бундай руҳ бўлмагай мажруҳ.
1972.

* * *

Мен энди ҳеч қачон ўлмайман,
Мен энди ҳеч кимни севмайман.
1972.

ЮЛДУЗЛИ КЕЧА

Ёдингдан чикмаган бўлса не ажаб,
Севгимиз хидига тўла бедазор!
Кўкдан бир юлдузни олгандик танлаб,
Биз бугун ғафлатда, у бўлса бедор.

Севгимиз хидига тўла бедазор!
Бу хидни учириб кетгандир йиллар.
Юлдуз-чи—самода хамон беозор,
Сенга ҳам, менга ҳам нур бўлиб келар.
1973.

ЮРАГИМ САНЧИБ ОҒРИГАН КУНИ

Кўкда юлдуз сўнса ногоҳ орзудек
Ёки сўнса кўзларимиз юлдуздек.
Ёниб қолгил сўнгигача бешафқат,
Наф кўрмаса ҳамки дейман бу хилқат,
Сен ғафлатда қолма фақат, юрагим.

Расида гул завол топар бир куни,
Умид яшар, қайтиб чиқар у униб.
Мен ҳам сендан умидимни тиларман,
Кўзларимни боғлай олмас тиллалар.
Сен ғафлатда қолма фақат, юрагим.

Йиллар синар, ёшлиқдаги хислатлар

Жангдан чиққан қиличларни эслатар.
Аммо юрак, муштумингни тугиб ол,
Ҳали жанглар тугамоғи кўп маҳол.
Сен ғафлатда қолма фақат, юрагим.

Олис йўлда, балки, тулпор берар панд,
Ё севганинг ўзга билан бўлар банд.
Дўстларинг ҳам фириб берар баъзида,
Балки мен ҳам яшолмасман покиза,
Сен ғафлатда қолма фақат, юрагим.
1973.

* * *

Тўқлигимдан уялиб кетаман баъзан,
Бутлигимдан ҳам.
Бу, балким, дунёда очларнинг кўплигидандир.
Кўплигидан юпунларнинг.
Менинг Ватанимдан бўлса-да йирокда,
Ҳар саҳарда
Отам тенгли мўйсафид,
Муҳтожликнинг бетига
Парча-парча шафақдайин
Тупуради қон.
Унинг умри соя солмиш кунларимга.
Менинг Ватанимдан бўлса-да йирокда,
Бўрон йиртган булутлардек тўшакда,
Қиз ётар
Ўн тўрт яшар.
Ўн тўрт кунли ойдек бўлгуси эди...

Ўн тўрт пулга совурдилар номусин :
Сўнг маломат тошини отдилар бир-бир.
Бу тошлар болиш бўлиб қолмиш шўрликка !
Тақдири қаро синглим,
Сенинг умринг соя солмиш кунларимга.
Тўқлигимдан уялиб кетаман баъзан,
Бутлигимдан ҳам.
Мабодо дафъатан келиб қолса омадим,
Гўзал бир эртақда битилган мисол.
Ва тутиб олсам қўлидан ложувард бахтни.
Бахтли бўлармидим ўшанда?
Ахир уни ҳаводек,
Осмондек
Юлдузлардек
Тенг бўлишиб олмас экан одамлар
Бахтлилигим фариштасиз кўринади кўзимга...
1973.

* * *

Қатим-қатим шафақ нури

Тик қирғоқда сурунур.

Куздан қолган мезон каби

Пастда дарё кўрунур.

Сокин-сокин қўшиқ келар,

Қўшиқларда бўлмас гард.

Афсонавий бир сеҳргар

Сўлим-сўлим табиат.

Қувончидан тўлибми ё
Йиғлаб олган гул-чечак.
Шода-шода маржон аро
Ўрик шохи беланчак.
1973

* * *

Мен бугун дилимга дарахтнинг сувратин чиздим,
У эса ўрмонга айланиб қолди субҳидам.
Субҳидам қушлари келди ўрмоннинг
Сайроқи, ранг-баранг.
Ва қушлар қанотида олиб келди
Ложувард осмонимни.
Баъзилар дилимга тош отар...
Мен эса қайтадан
Дарахтнинг сувратин чизарман,
У эса қайтадан ўрмонга айланар субҳидам.
Ва қушлар қанотида олиб кетажак
Ложувард осмонимни.
1974 йил.

ҲАМЗАНИНГ ШОҲИМАРДОНДАГИ ЎЙЛАРИ

Қора кузғун, қора кузғун,
Чарх урмагил бошимда.
Ҳали менинг умрим узун,
Йигит ўлмас шу ёшда.
Ҳали мени жанглар кутар,

Жанглар кутар беомон.
Яраланган оқ кабутар
Шоҳимардон, Шоҳимардон.
Одамлар кўп, кўзида ёш,
Умидлари тилкадир.
Одамлар кўп, кўйнида тош
Сақлаб юрар кимгадир.
Шеърлар битгум, битгум куйлар,
Гул бўлар тошлар шу пайт.
Ёшлар қалқиб турган кўзлар
Қувончга тўлар шу пайт.
Қора қузғун, қора қузғун,
Чарх урмагил бошимда.
Ҳали менинг умрим узун,
Йигит ўлмас шу ёшда.
Ўлим асли ҳақиқатдир,
Боқий ҳаёт йўқ асло.
Икки умр берса тақдир,
Ватаним, сенга нисор.
Бир кун келиб кўз юмарман,
Бағрига олар тупроқ.
Майса бўлиб, бўлиб гуллар
Сени қучгумдур бироқ.
Мени сендан юлиб бўлмас,
Юртим, имоним, жоним,
Бу дунёда абад ўлмас
Онам— Ўзбекистоним.
Қора қузғун, қора қузғун,
Чарх урмагил бошимда.
Ҳали менинг умрим узун,
Йигит ўлмас шу ёшда...

1974.

БИРИНЧИ ПАРВОЗ

Шовуллайди ўрмон бепоён,
Шовуллайди ҳисларим каби.
Қанотлари нимжон полапон
Учиб кетди инидан нари.

Турар эдим ҳовучлаб жонни,
Жимиб қолди бирдан табиат.
Қучиб олгин дея осмонни
Тилар эдим қушчага омад.
1974 йил

УМИД ИПЛАРИ

Бир варрак учмоқда баҳор кўкида,
Остида чуғурлар уч-тўрт болакай.
Қувончдан кўёлмас ўзни бир ерга,
Умид ипларини тутиб тургандай.

Кимдир ҳазил қилди қалтис, ўринсиз,
Уфқнинг ортида қолди варраги...
Навбахор тонгидек эди орзуси,
Варраксиз осмондек энди юраги.
1974 йил.

* * *

Бир парча ой оқар ойдинда,
Бир парча булутни опичиб.
Оламнинг шодлиги олдида
Турибди мувакқат қувончим.

Бир парча ой оқар ойдинда,
Қаҳқашон сочмоқда кумушин.
Оламнинг дардларин олдида
Турибди мувакқат юмушим.

Бир парча ой оқар ойдинда,
Кечани ёритмоқ тилаги.
Уйғотгин шу тунни, оламини,
Тинчимас бир парча юрагим...
1974

ЎЗБЕКИСТОНДА КУЗ

Юртим боғларида баҳорнинг доғи,
Дарахтлар заъфарон, майсалар сарғиш.
Баргларни кесарми қисмат яроғи.
Бошимга тўкилар.
Узоқ, фаромуш.
Ёниб ўчмоғига бир баҳя қолган.
Шам каби парпирар шохда сўнгги барг.
Олис манзилларга учмоқдан толган
Турнадек оҳиста тушмоқда кузак...
1975.

БАҲОР ХАЁЛЛАРИ

О исёнкор баҳор, уйғониш даври,
Олис умидларга бошловчи фасл.
Бағрингда севишган шаддод қизларнинг
Юлдузли кўзларин ёшловчи фасл.
Изламасдан сени дала-қирлардан
Ахтаргим келади инсон қалбидан.
Ҳар йили мен ҳам кўз тутиб йўлингга
Неларнидир сендан тилаб қоламан.
Сизиб оқаётган жилғанг бўйида
Дунё сирларини ўйлаб қоламан,
Баъзан ўта содда, баъзида чигал
Ўтар кўз ўнгимдан бари галма-гал.
Ёш она юзида барқ урар иқбол,
Гўдаги туғилди маъсум баҳорда.
Араб тупроғи-чи—қабарди хиёл,
Гўдагин йўқотди она наҳорда.
Бирининг кўзида мунаввар олам,
Бирининг кўзида бир олам алам.
Кимдир шу баҳорда муҳаббатдан шод,
Телба ёмғирдан ҳам завқ олар ҳатто,
Кимдир бевафодан урмоқда фарёд,
Ёмғир кўз ёши-ю, ноласи ялдо.
Кимгадир бошланса навқирон наврўз
Кимгадир бошланар сокингина куз.
О исёнкор баҳор, еллардек шошиб
Чарх ургим келади қалдирғочсимон.
Одамлар қалбига изларинг ташиб

Шу кушчадек бўлгим келади, инон.
Ахир инсон қалби бўлмаса баҳор
Табиат баҳори кимга ҳам даркор...
1975.

ПАБЛО НЕРУДА

Сўнгсиз, сўнгсиз умрларнинг сўнггида
Бир севги бор безавол.
Бу севгининг мусаффордир осмони,
Толе каби юлдузлари,
Саодатлидир қуёши.
Ниҳоясига етмай қолган китобингми осмон,
Неруда?
Сўзларинг эдими юлдузлар,
Неруда?
Меҳрингми эди қуёш,
Неруда?
Осмоқчи бўлдилар қуёшни
фашистлар,
Неруда.
1975.

МЕН ТУШЛАРГА ИШОНМАЙМАН

«Ҳижронга қолмади ҳеч тоқатим,
Йўлга чиққил эртарок», - деган шаклсиз
Севгимни
Алоқа қутисига ташлаган куним,

Қуёшим!
Ойдек мактубинг қўлимга тегди.
Шошилиб чиқибман поездга,
Қақшаган асабларимга суяниб.
Сен ҳам шошилиб чиқибсан
Ҳижрон рангли заъфарон поездга.
Ва улар шитоб интилармишлар
Бир-бирларига
Танҳо йўлда,
Севгилим...
1975.

ОҚҚУШНИНГ ҚЎШИҒИН ТИНГЛАБ

Бир қултум сув билан ичиб қўяйми сени,
Турибсан-ку бир ҳовуч нур каби покиза.
Бир қултум висолингга зор этдинг-ку мени
Субҳидамда юзин очган гулдек бокира.

Кеч ташламиш висол дамин тақдир ўртага,
Азалданми толеимга битилган фироқ?
Менинг қалбим иллатлардан сўнгсиз ўртанган,
Сенинг қалбинг чизилмаган қоғоз каби оқ.

Неча йиллар сени қўмсаб, кезиб саргардон,
Хаёлимдан яратдимү сиғиниб олдим.
Муҳаббатим кутмоқда деб олдда бегумон
Мени севган не-не қалбдан юлиниб қолдим.

Яқиндирмиз бугун икки қош орасидан,

Қўлим етар қўлгинангни тутгали бот-бот.
Қора тортар руҳим икки қош қорасидан,
Йиллар билан кириб келган ҳадик деган зот.

Бир қултум сув билан ичиб қўяйми сени,
Ўзимдану ўйларимдан поқроқ муҳаббат.
Кипригимда кўтариб ҳам юрардим сени,
Ёшлигимдек орзу бўлиб қолмасанг фақат.
1975.

СЎНГГИ КАЛИМА

Касалхона.
Ёшин яшаб қўйган чол.
Увоққина чол.
Неча кунким
Эрта ташлаб кетган кампири
Кириб чиқар тушига.
Йўлларига кумуш танга сочармиш,
Чорлар эмиш ёнига.
Хўроз илк бор қичқириб
Тун ўтганин билдирса,
Ҳуши келиб ўзига
Туш таъбирин ечар жим...
Кириб келар невараси,
Бир қўлида дастурхон.
Бир қўлида гул билан.
Бу гулларни отахон
Бир-бир суртиб кўзига
Сўз бошлади сўнг сокин.

-Тинчмисизлар, ўғлим?
Мана, баҳорга ҳам
Етказди ўзи.
Шукр.
Кузда пайванд қилган бодомлар
Ниш уриб қолишгандир?
Боргунимча авайлаб тургин ўзинг.
Қуриб қолса увол бўлади, увол.
Увол...
Увол...
Уввосга тўлди хона.
Ташқарида айни баҳор,
Ўз иши-ла банддир табиат.
1975 йил.

УСМОН НОСИРГА

Кабутарга ўхшар Усмон шеърлари,
Парвозда шиддатли, мисоли ёғду.
Бокира сўзларга тўймайди лаби,
Умрининг офтоби йўқликка оғди.

Юртнинг қуёшидан яшар бебаҳра,
Фарғона боғлари беролмас салқин.
Қушлар куйлар экан ҳар кун саҳарда,
Ўзбекистон бўлиб туюлар тагин.

Вужудини босиб келади титроқ,
Энасой тарафнинг маъвоси совуқ.
Ҳеч қачон у бўлмас жўнгина тупроқ,

Дўстлар йироқда-ю, қисматдир ёвук.

Тонглар этагига шеърларин битар,
Энг сўнгги дуога очган каби лаб.
Соғинчлари бўлиб учар кабутар,
Қўқон музофотин кўзига жойлаб...
1975 йил.

* * *

Ўтлиғ бир сатрда туғилмоқни истайман,
Дардли бир сатрда ўлмоқликни истайман.
Бу сен ҳақингда
бўлса агар,
Ватаним.
1975

МАРВАРИД ДАЛАЛАР ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

Бугун кузнинг руҳи қалбимда ҳоким,
Кўзни қамаштирар олтин хазонлар.
Тун бўйи юлдузлар ёғару сокин,
Уйғониб кетаман бирдан азонлар.

Ҳислар ёмғирида қоламан бирдан,
Марварид далалар чорлар бағрига.
Ҳидлари жарангли жийда-гулбадан
Елларга тутқазмай тутар баридан.

Анҳорлар бўйида тераклар чўчиб,
Олисга йўл олган мисли турналар.
Толлар ҳам турмаклар сочин жунжикиб,
Олисда осмоннинг бағри тирналар.

Мен эса шабнамдан ичарман тўйиб,
Заъфарон гулларга босиб лабимни.
Ватан деганларин янгидан туйиб
Яна далаларга очгум қалбимни.
1975.

ТЕВАЛАР ИЗИ

Оллоҳнинг лаънати эмиш саҳролар.
Саҳро саҳро эмас—сап-сарик денгиз.
Бунда эшитилмас ортиқча оҳлар.
Бунда мангу фақат тевалар изи.
Шамоллар учириб кетолмас уни.
Ёмғир ҳам ювмайди, босолмайди қор.
Йўл узра лолалар чикса-да униб
Тиканнинг қисмати тақдирида бор.
Бу йўлни шарпасиз кесиб ўтарлар
Сап-сарик илонлар сароб шаклида.
Бу ҳам илон эмас, бошин кўтарар
Азалий ёсуман солиб таҳлика.
Оллоҳнинг лаънати эмиш саҳролар.
Саҳро саҳро эмас—сап-сарик денгиз.
Бунда эшитилмас ортиқча оҳлар.
Бунда мангу фақат тевалар изи.
Бу саҳро на денгиз, на чўл, на дарё.

Қуёш ҳам сап-сарик жодугар қуёш.
Бу алам, бу ўкинч, бу нидо ва ё
Бир ташна теванинг кўзидаги ёш.
Бу йўлдан топилур миллион ва миллион
Қумларга қоришган кишанлар занги.
Қумларга ютилган инсон ва имкон,
Одамлар аслида озгина занжи * .
Бу йўллар ётурлар саҳрода эмас,
Балким қалбимизда этиб қароргоҳ.
Бу йўлдан юрмоқлик эмасдир ҳавас.
Йўлларга огоҳ бўл, огоҳ бўл, огоҳ.
1975.

*бу ерда «занжи» қул маъносида

* * *

Ўкинчларим сенгадир, дилдор
Маҳзун-маҳзун қўшиқлардан айт.
Равон куйлар тонггача дутор
Кўнглим эса—сакта тушган байт.
Менга парво қилмагил ҳеч ҳам,
Сал ғалати бўлса ҳолатим.
Тортар экан хаёлларим нам
Ёлбормоқдир куйга одатим.
Қўшиқларинг рости жозоба,
Авж пардаси бунча нафармон?
Мен тентакни роса жазолаб
Қўшиғингда ёққил беармон.
Куйланмаган оламда ҳали

Бир куй эди кўнгилда санам.
Кўрғошиндек оқшом маҳали
Кимларгадир қўшиқсан сен ҳам.
1975.

ОЛИШУВ

Александр Яшинга назира

Тухматдек ўқ отди кимдир панадан,
Жароҳатли қалбдан кўчмади фарёд.
Туманга ўралди борлиқ дафъатан,
Тумансиз эди-ку у севган ҳаёт.
У на судралди на уринди беҳол,
Олмос кўзи ёнар ғазабга тўлиб.
Тўкилган қонидир пайҳон қизгалдоқ,
Аммо мағрур руҳи бўлмади мағлуб.
Сўнги иродасин бир ерга тўплаб
Чангалзорлар аро беркитди танин.
У танҳо ўртанди гулдек қовжираб :
Йўлбарснинг ўлганин билмади ғаним...
1975.

ОДАМЛАР

Бир ҳовуч осмонга ўхшайди булок;
Осмонга ўхшаган феруза.
Кўпроқ кўшиққа ўхшайди булок,
Кўшиқдек мусаффо,

қўшиқдек тиниқ.
Бир куни одамлар топдилар уни
Ва узоқ тикилиб қолдилар...
Сўнг қўшиққа қондилар
Сўнг
чақа ҳам отдилар бағрига,
одамлар қизик.
Бирдан сўниб қолди мўъжиза қўшиқ,
одамлар қизик.
Ярага ўхшайди чақалар...
1975

* * *

На халифа ҳаёт, на хизр,
Йўлга чиқар нуруний чолдек.
Бахтсизларга дуч келса бир-бир
Насихати гўё иқболдек.
...Кимдир майдан олар аламин,
Чўлпон кўзи — ғамлар гўшаси.
Ҳаёт — нечун хафасан, қани,
Айтгил менга, қалбинг бўшасин.
—Бахтсиз бўлиб қолдим йўлимда,
Бор йўғимни тушириб қўйдим.
Ҳаёт аста кулиб қўйди-да:
—Туширганинг арзимас ўйдир.
Кимдир майдан олар аламин,
Чўлпон кўзи — ғамлар гўшаси.
Ҳаёт — нечун дилгирсан, қани
Айтгил менга, қалбинг бўшасин.

—Бахтсиз бўлиб қолдим бир йўла,
Тирик дўстдан айрилдим абад.
Ҳаёт бир пас тиниб олди-да:
—Айрилганинг қайтади албат.
Кимдир майдан олар аламин,
Чўлпон кўзи —ғамлар гўшаси.
Ҳаёт — нечун йиғлайсан, қани
Айтгил менга, қалбинг бўшасин.
—Бахти қаро эканман буткул,
Мақсадимни қўйдим йўқотиб.
Эй отахон, қайда қолди ул,
Ташвишларда қолдими ботиб...
Ким қайтарар, хунин тўлар ким?
Ҳаёт жим,
Ҳаёт жим.
1975.

ПОЕЗД

Поезд олға талпинади.
Бир эшелон орзу,
ҳижрон,
мақсад билан
Шошиб боради.
Поездни кутиб оларлар
Ва узатарлар олисга
Хув ўша мажнунтол,
Ўт-ўланлар,
Мовий қўллари-ла
Мовийликларга...

Хув олисда бир болакай
Қўлин силкиб қолди бизга,
Оқ йўл тилаб...
Кими ҳам бор поездда унинг?
Ҳаммамиз ҳам нотаниш,
Аммо
Асло эмас бегона.
Мен-ку манзилимда қоларман тушиб.
Поезд бўлса минг йил юрар,
Балким,
Миллион йил юрар,
Елкасида ҳижрон билан.
Орзу билан,
Мақсад билан.
Ҳар бекатда
Уни
Болакайлар кутиб олмас экан,
Қолмас экан оқ йўл тилаб,
Йўлимизда бир фалокат рўй беришидан
Қўрқаман.
1976.

МАЙ ҚЎШИҒИ

Водийда тонг отар оккушдек титраб,
Нур каби қанотин йиғолмай қирдан.
Мовийлик масканин кўклардан истаб
Қуёшга интилар майсалар ердан.

Чўққида чўғ бўлиб лолалар ёнур,

Чаманнинг яшиллик қўшиғин куйлаб.
Оламга ёмғирдек тўкилар зар-нур
Курраи заминни гулларга буркаб.

Қўшиқлар бағрида тин олар жаҳон,
Табиат йўқотган тушини излар.
Чамандан ўтмишлар сочишиб хандон
Эгнида атласни ёндирган қизлар.

Кун келди, боланинг тушидек енгил,
Бирдамлик қўшиғин айлағаймиз ёд.
Баҳорнинг нақадар уфқлари кенг,
Баҳор ҳам мовийдир, мовий коинот.
1976.

АКВАРЕЛЬ

Мусаввир ранглари сочилди
Туғилди беҳиштнинг боғлари.
Ўртада бир булоқ кўз очди,
Булоққа хаёлим боғланди.
Кавсари сувларин тотмоққа
Тоғлардан тушдилар оҳулар
Бир сайёд пойлади отмоққа.
Мақсадга етолмай оҳ урар.
Ой синар булоқда жимирлаб,
Тонг отар. Қирмиздир кўйлаги.
Ғунчалар нозида жилвалар,
Булбуллар ғунчага куйлайди.
...Мусаввир ранглари яратди

Боғларни, булоқни, ғунчани.
Охулар, булбуллар алданди,
Ох, санъат ҳақмикан шунчалар!
1976.

* * *

Юлдузлар тўкилар яхоб кўйнига,
Симобранг самодан аёз ёғади.
Дарахтга нур бўлиб киров қўнганда
Эртакка айланиб ўйчан боқади.

Табиат юзида кўкимтир ниқоб,
Шул замон дарахтлар мунис бойчечак.
Тонг билан эртакни эритмай офтоб
Дарахтга айланиб олай бу кеча.
1976.

ОҚЛИК

Руҳим бугун оқликлардан топади таскин,
Кўнгил қўмсар қайнарбулоқ даламни.
Не учундир шаҳар ичра Ватаним ҳисси
Пахтазордек титратмайди дилимни.

Пахтазорда ҳар кимсага сиғади ҳаддим,
Пахтазордан менга равшан кўринар иқбол.
Кўзларимда яшилликнинг яшил ранг ҳиди,
Тушларимга кириб чиқар оппоқ бир хаёл.

Ойдин кеча, ойдек пахта қошида
Бир чол турар, умидлари билмаган тўзим.
Шу отахон жала урган пахтазорнинг бошида
Юм-юм йиглаб турганини кўрганман ўзим...

Кўнглинг шунча бўш эдими, отахон?
Ғам билмасин пахтадайин оқ кўнглинг.
Йўл олганда олисларга каттакон карвон,
Ахир, оғир юкни танлаган ўзинг...

Мен бир нўноқ ғўр қаламқаш, қийналиб
Тўккунимча оқ қоғозга қатрани,
Пахтазорни деҳқон неча айланиб
Тоғ-тоғ қилиб уйиб қўйди пахтани.

Мен эса, бободеҳқон, мақтовингга тополмай қиёс,
Ўлтирибман ҳисларимга беролмай сайқал.
Бу тоғлар «оқ олтин» тоғлари эмас,
Метин бардошингга қўйилган ҳайкал...

Руҳим бугун оқликлардан топади таскин,
Кўнгил қўмсар қайнарбулоқ даламни.
Не учундир шаҳар ичра Ватаним ҳисси
Пахтазордек титратмайди дилимни.
1976.

* * *

Қарталарга сингиб бормоқда яхоб,

Енгил туман ичра қишлоқлар соҳир.
Баҳорнинг бўйига беролмасдан тоб,
Далалар даст туриб кетади ҳозир.

Ойнинг бетидаги қора доғлардек
Қорда қолган қарғалар шумшиқ.
Қирғоққа бош урган майин долғадек
Чорбоғда майсалар. Фаромуш эшиқ.

Навбаҳор. Яхшилик барқ урган кезлар!
Совуқлар чекинар оғир хўрсиниб...
Бугун яхобларга қўнган юлдузлар
Кузги чанокларда топгай ўзини.
1976 йил.

* * *

Мен сени изладим тонглар қўйнидан,
Уфқларга тикдим маънос кўзимни.
Ўртанган хаёлнинг мунгли куйидан
Алвон чечакларга урдим ўзимни .
Дардли куй оқарди олис-олисдан,
Денгизга айланиб кетар у қўшиқ.
Алам-ла кезинган севги дастидан
Майлига, шу куйга кетсам қўшилиб...
1976.

* * *

Ўлмаган умиддек ҳали ёдимда
Сен билан ўтказган тотли кунларим.
Бир нафас кўрмасам сени ёнимда
Хонамга сиғмасди унсиз унларим.
Ёмғирдек қуйилиб келарди сўзлар,
Ҳеч ҳам қийналмасдик мавзуни излаб.
Бугун, не сабабким, маъюсдир кўзлар,
Бир нима ўртада қолди изиллаб.
Сўз излаб қоламиз баъзан соатлаб,
Нураб кетмасин деб ушбу эш ҳаёт.
Ҳар ким ўз ташвишин ўзи орқалаб
Қалтис йўлга юз тутдик наҳот?
Тонггача тебратиб чиқасан бешик.
Мен эса тонггача тебратиб қалам.
Дафъатан хотирам қоқади эшик
Дафъатан ўртада севги ва алам.
Ҳали ҳам ёдимда: гулдек очилиб,
Бир бутун бахт эди муборак севги.
Биз уни бўлишиб олдик шошилиб,
Бир бутун бахт эди муборак севги.
1976.

КЕЧИНМА

Ҳаёт, ҳаёт, ширин ҳаёл сингари

Тутқазмадинг олов янглиғ барингдан.
Ташбехларим дидлиларга, балким, сингмасдир,
Улкан олтин аробасан, ғилдирагинг вақтингдан.
Ниҳоятда оғир экан тенг юрмоқлик сен билан,
Неча марта уриндиму қоқиндим ҳам чопганда.

Лол қолмагай қайси инсон ғилдирагинг шаштидан,
Заргар бўлиб зар умрини йўлларингга сочганда.
Чарчаб қолсак осилиб ҳам оламиз шундоқ,
Аммо кимдир тинчитмайди панадан :
«Аробакаш ! Аробанинг орқасига қамчиндан !»
Бу қамчиндан юракларда қолмиш доғ.
Шунда ёшлик ёдга тушар—ушалмас орзу.
Ғазал ўқиб йиғлаб юрган кунларим.
Ҳисларимга йўлларимни қилмас эдим тарозу,
Нечун бугун ором билмас ширин-шакар тушларим.
Қайда экан мангуликнинг маскани дея,
Тонг отгунча китоб титдим бўлиб умидвор.
Ой кумушли кулгу тўкиб кетди-ю менга,
Кумуш тушлар оғушига шўнғидим душвор.
Куйиб-пишиб ниманидир таъкидладим кўп,
Кимларгадир ҳайқирдим ҳам, еру осмон хитобим !
Бирдан : «Тур, эй, одамзод, мудраганинг етар»—деб,
Ҳужум бошлар бўрон қушдек очиқ қолган китобим.
Шундан бошлаб чалиндиму яратмоқлик дардига,
Оқ қоғозни қора қилдим титраб-қақшаб.
Ўйлаганим мингдан бирин туширолмай дафтарга,
Ўчим олдим папиросдан, тутунидан сиртмоқ ясаб.
Шунда дўстлар панд-насиҳат қилишар,
Хосияти кўринмас деб бунчалар ўртанмоқни.
Аллакимлар пинҳон туриб кулишар,
Бу девона, даъвогар деб машҳур бўлмоққа !
Йўқ , йўқ ! Узр. Машҳурликни тусамас кўнглим,
Зотан, шуҳратталаб ҳисси—ёшлигимнинг зомини.
Шоирлардан футболчилар машҳур-ку бугун,
Муштдек юрак ҳис қилса бас кўнгилдек кенг замонни.
Ҳаёт, ҳаёт. Ширин ҳаёл сингари,

Тутқазмадинг олов янглиғ барингдан.
Ташбеҳларим дидлиларга, балким, сингмасдир,
Улкан олтин аробасан, ғилдирагинг вақтингдан !
1976.

АНҲОР БЎЙИДА

Анҳор оқар тўлқин қувиб, шердек ташланар.
Қалтис жойда тўқнаш келдик, офтобим.
Ҳатто йўқдир қил кўприк биз ташналарга,
Ноилож қолдиму—чорасин топдим.
Мен сенга гул отдим, сен эса кулгу,
Не сабабким, жилға бўлиб бормоқда анҳор...
...Кунлар ўтди, хижрон тушди бевақт ўртага,
Ким гуноҳкор, ечилмаган ҳануз бу тугун.
Дуч келганда ёлғизоёқ йўлда эртага,
Наҳот ўтсак ерга боқиб ҳиссиз ва беун?
Мен сенга дод солдим ! Сен эса ғулу,
Не сабабким, дарё бўлиб оқмоқда анҳор...
1976.

БАДИҲА

Куй учиб юрибди хонамда титраб,
Адашиб қолгандек худди кабутар.
Ўзини отару ойнага қараб,
Ним қизил қонига шишани бўяр.
Бир ҳикмат айтару ерга қулайди,
«Орзулар ўлади, инсон ўлмайди».

Куй учиб юрибди боғларда мискин,
Бир ғунча бағрига кириб беркинар.
Келтирса шаббода гулларнинг исин,
Ғойибдан садо-ла товушлар келар.
Илтижо қилинглар, гул сўлмасайди:
«Орзулар ўлади, инсон ўлмайди».

Куй учиб юрибди хонамда яккаш,
Ғўёки оқ сочи тўзғиган она.
Учиб берк қалбларга урар экан бош.
Ёдимга тушади ойнали хона...
Шунда мажруҳ оҳанг эзиб куйлайди,
«Орзулар ўлади, инсон ўлмайди».

Куй учиб юрибди қалбимда, ерда.
Унинг шиддатидан қалбим безиллар.
Куй титраб сўрайди: «Орзунг қаерда?»
«Орзуни қўйсанг-чи», - дейди баъзилар.
Ҳайкиргим келади: «Тўхтанг, бўлмайди.
Орзу ўлмасайди, инсон ўлмайди!»
1976.

АРАВАГА ҚЎШИЛГАН ХАШАКИ ОТ

Чавандозлар!
Ёдингиздами?
Зулукдек от эди Қорабайир,
Зулукдек!
Депсиниб қўйганида

Нурлар сачрар эди туёғидан
Чилангар кўлига
Куйилган юлдузлар каби...
Тезликда шамол билан қилар эди рақобат.
Қорабайир армон эди кўпларга, чавандозлар!
Ёдингиздами?
Улоқ чопганида
Дўмбирага айланарди ер,
Ҳислар чапак уриб
Рақсга тушиб кетар эди юраклар,
Шодланиб гўзаллигидан.
Кишнаб юборганида,
Борлиқ улкан кўнғироғу-
Жаранги эди овози,
Инсонларни
Чорлагувчи байрамга.
Қорабайир армон эди кўпларга, чавандозлар!
Зулукдек от эди Қорабайир,
Шунчалар қароки
Узоқроқ тикилсангиз
Мовийлашиб кетар эди у
Орзудек.
Бир қиз севгисига умидвор йигит
Қорабайирни миниб борса қошига
Чил-чил синмас эди йигитлиги...
Қорабайир армон эди кўпларга, чавандозлар!
У шундек от эди
Ушалмаган орзусида,
Чавандозлар!
1976.

ЁМҒИРЛИ КУНДА БЕҲЗОДНИНГ СУВРАТИДАГИ МАЛИКА

Ёмғир шивалайди яна бетиним,
Хира ялтирайди нохуш новдалар.
Босириқ хаёллар ювиб бетини,
Кўз очган бойчечак каби товланар.
Шу хаёл ичинда бўлурсан пайдо,
Рутубатли кунда балқиган куёш.
Рангин туйғуларга тўлади дунё,
Ёмғирда ҳисларим тортади ювош.
Сувратдан боқурсан маънос ва мовий.
Мусаввир хаёлин банд этган сиймо.
Сенинг муҳаббатинг балким самовий,
Менинг муҳаббатим ўзингмидинг ё?
Менман толеингда кулмаган юлдуз,
Сен ҳам менга насиб этмаган тақдир.
Агар мард бўлганда бу дунё, сўзсиз,
Йиллар-ла ажратиб қўймасди, ахир.
Ёмғир шивалайди яна бетиним,
Хира ялтирайди нохуш новдалар.
Босириқ хаёллар ювар бетини,
Босириқ хаёллар фақат овунар.
1976.

НОЁБ ДУРЛАР

Соҳил томон сайрга келиб
Оқ тошларни териб олибсан.

Менга уни ноёб дурлар деб
Ҳовучимга тўкиб солибсан.
Майли дур ҳам бўлсин тошларинг.
Бу ҳазил-қу асли, беғараз.
Фақат менга атаган ишқинг
Дурларингдек тутқазмасанг бас.
1976.

* * *

Томчи бўлиб тинарми ёмғир,
Шаббодага айланди шамол.
Мен-ку сенсиз яшашим оғир,
Мен-ку сенсиз яшашим малол.
Чақмоқ келар ғзабин ташиб,
Замин узра қуларми осмон.
Мен-ку сенсиз яшарман яхши,
Мен-ку сенсиз яшарман осон...
1976.

ТУШДА БОСИНҚИРАГАНИМ

Қутурганда совуқлар, яхлаганда тирик жон
Тақдирнинг ўйинидан қолган эдим саҳрода.
Ҳавода турар эди муаллақ қотган фиғон,
Борлиқ гўё тотимиш қаҳратоннинг роҳидан.

Қора қузғун сингари совуқлар кезинганда
Қора шарпа тусида босиб келар ваҳима.

Ҳалокатга юз тутган сайёҳ каби денгизда
Мен қисмат ичра ёлғиз, кўринмас бирор кема.
1976.

ОЛТИН БАЛИҚ

Шамдек тўниб қолдим, денгиз, қошингда,
Сенсиз ҳаёт асли ўзи нимадир?
Бошим уриб келганим йўқ бойлик ишқида,
На хотиним бошлаб келди, на аччиқ тақдир.
Ҳар кимга ҳам ҳамроҳ экан олтин балиқ жилвагар,
Мен ҳам олтин балиғимни тутмоқ ниятим.
Кўлимда бор на тўр, на қармоқ хийлагар,
Менга умид қалбимдаги оятдир.
Бир мартага сени тутиб олишим шаксиз,
Осонликча қўйворгали эмасман ҳеч анойи.
Менга олтин ваъда қилиб ўлтирма ҳадсиз,
Менга ваъда қилма турфа дунёни.
Хаёл оқар сокингина ҳамда беминнат,
Умид номли орол сари кетиб борар қайиғим.
Ҳаётимда сени тутиб ололсам, фақат
Эртақ ҳады қилгин, олтин балиғим.
1977.

БЕТХОВЕН

Сени синаб кўрди яна табиат,
Энди эшитмассан навони ҳеч ҳам.
Қар қулоқларингга қулайди фақат

Титроқ юрагингдан тўкилган ғамлар.

Орган пардасини босасан шитоб,
Товушлар қуйилар айқаш ва уйқаш.
Қандайдир хонимлар қилади хитоб:
«Инқилоб!»
Сенинг-чи — қалбинг қонталаш.

Ўзингни отасан куйларга ёниб,
Ўзингни ўртайсан намунча ахир.
Муҳаббат рангларин куйлардан топиб,
Рангларда яшамоқ амри маҳолдир.

Севгилинг уқтирар ненидир тажанг,
Сенда-чи безовта, илоҳий юрак.
«Турмуш, тўй», - деганин англадинг аранг,
Ҳайкирдинг: «Қонталаш оҳанглар керак!»
1977.

ЛОРКАНИНГ СЎНГГИ ТУШИ

Осмон айланарди,
Осмон айланарди,
Осмон айланарди
Қузғунга.
1977.

* * *

Тушларим сочилиб кетди субҳидам,
Қоришиб ётурлар дала ва шафак.
Боғларда хазонлар ёнмоқда бу дам
Аччиқ қисматимга қилмайди шафқат.

Қариб ҳам қолганим йўқдир унчалик,
Қамишдек қизларни хаёл эркалар.
Шу ёшга ярашмас ҳазин ўйчанлик
Ва лек атроф тўла кузги эртаклар.

Эртаклар қайгадир бошлар сеҳрли,
Мангу баҳор бўлиб товланар дунё.
Кун ёйилару ҳисларим секин
Тўкилиб кетади бармоқлар аро...
1977 йил.

КУМУШБИБИ

Осмонда қолди юлдузлар
Ёш бўлиб.
Бир дарддан хилқат қотмишдир
Тош бўлиб.
Яқосин чок этиб
Тонг отибди.
Оқ кафан ичра
Ойжамол
Ётибди.
1977 йил.

* * *

Урушда

Ноҳақнинг очилар бор кирдикори,
Ҳақнинг бор мардлиги бўлар намоён.
Ноҳақнинг бағрида айниган қони,
Ҳақнинг юрагида Ватан ва имон.

Башар гулларида ҳақнинг мардлиги,
Ҳақнинг қалбидаги мардлик сўнмайди.
Ерни босиб олмоқ мумкиндир балким,
Ватанни ҳеч қачон босиб бўлмайди.
1977 йил.

САДОЛАР

Дединг:

- Бизни ҳеч ким тушунмас,
Бундоқ яшамоққа қурбим ҳам етмас.
Кимдан пинҳон тутай севгимни ахир?
Қуёш бор, ой бор девдим- ку, ахир...

Севгилим!

Бизни ҳеч ким тушунмас.
Бундоқ яшамоққа қурбим ҳам етмас.
Кимдан пинҳон тутай севгимни ахир?
Қуёш бор, ой бор девдим- ку, ахир.
Ахир, ахир, ахир...
1978 йил.

ЧОЛЛАР

Бир маҳалла нари эди
Омоннинг ҳовлиси.
Бир маҳалла бери эди
Қодирники.
Ажралмас дўст эдилар
Омон ва Қодир.
Чамаси,
Бир ёшчами катта эди
Омон Қодирдан.
Олдинма-кетин бордилар
Мактабга ҳам.
Олдинма-кетин уйландилар ҳам.
Уч қизалок туғиб берди Омоннинг хотини,
Олдинма-кетин.
Қодирнинг пешонаси шўр эканми,
Тирнокқа зор бўлиб
Ер чизиб қолаверди.
Уруш бошланганин эшитиб,
Халққа тик қаролмай юрган Қодир
Этагин қоқди-ю
Урушга кетди.
Сўнг Омон кетди.
Хуллас,
Олдинма-кетин урушга кетишди
Қодир ва Омон.
Қодир дом-дараксиз кетган йили,
Хотини,
Эрининг азаси тугар-тугамас,
Турмушга чиқиб кетди.

Хуллас, уруш ҳам тугади,
Қайтганлардан қайтмаганлар кўп бўлди.
Олдин Омон келди,
Сўнг Қодир келди.
Дом-дараксиз кетган Қодир
Қуршовда қолган экан...
Сўнг Сибирнинг совук ўрмонларида
Ўн йил ёғоч кесиб келди Қодир.
Мана.
Неча йилки,
Иккови,
Пенсияга чиқиб олган.
Омон отанинг қизлари
Олдинма-кетин
Турмушга чиқиб кетган
Муштипаргина хотини
Оламдан вақтлироқ кетган...
Бир-бирига суяниб қолди
Қодир ота билан Омон ота.
Қодир ота жуда оддий яшайди.
Уйида
Битта стол,
Тўртта курси
Ва сим каравотдан бўлак
Ҳеч вақо йўқ.
Икки дўст
Бир неча кун
Уйдан чиқмай суҳбат куради.
Қизиғи
Энг бахтли дамларин эслашганда,
Урушни эслашади.

Йиғлашади.

Урушни эслашади.

Йиғлашади.

Урушда қолиб кетган ёшликларини эслашади.

Охири ўзлари ҳам чарчашади.

Омон отанинг кичик қизи,

Кўп меҳрибон.

Ҳар сафардек отасини истаб,

Топади Қодир отаникидан.

— Дада, икки кун бўлди, уйда йўқсиз,

Маҳалла-қўй олдида гапга қўймай

Юринг тезрок,— дейди.

Унга Қодир ота:

— Қизим

Бу галварсни ҳайдасам ҳам

Ўзи кетмас,— деб

Киши билмас

Омон отага илашиб қолган

Лосларни

Териб ташлайди...

Бир маҳалла нарида

Омон отанинг ҳовлиси.

Бир маҳалла берида

Қодир отаники...

1978

ОЁҚСИЗ СОЛДАТ

Унинг тулпори соғ эди

Урушдан қайтганида...

Унинг тулпори кишнаб юборди,
Туёқлари юлдуз чакди сабрсиз.
У эса
Отнинг оёқларин қучиб йиғлайди унсиз...
1978.

ҲАЛИМА ОПАНИНГ ҚЎШИҚЛАРИ

Водийда бурксираб юганда тутун,
Учраган дарахтлар этилганда дор.
Эзгулик номардга бўлганда тутқун,
Оқ рангда ёғмайин кўйганида қор—
Бир қўшиқ ёғарди юлдуздан,
Бу қўшиқ ёруғроқ кундуздан.

Тутундан қорароқ эди бу дунё
Ой каби қизларин тангага сотиб.
Ёш бўлиб оқарди ғулули дарё,
Оналар қолганда сочларин ёзиб.
Бир қўшиқ ёғарди юлдуздан,
Бу қўшиқ ёруғроқ кундуздан.

Пахлавон уйқудан уйғонган каби
Халқим олганида қўлига қурол,
Кўкда озод учди тонгдек кабутар,
Бу тонгга ташланди калхатлар дарҳол.
Бир қўшиқ ёғарди юлдуздан,
Бу қўшиқ ёруғроқ кундуздан.

Чўққиларда дайдиб юрарди бўрон,

Фарёд урар эди тоғларга тўшин.
Сут каби сувингда оқарди армон
Ахир, Ҳамза бўлиб сўйилган қўшиқ...
Бир қўшиқ ёғарди юлдуздан,
Бу қўшиқ ёруғроқ кундуздан.

Бу замон тароват қўйнида олам,
Ой каби тўлишган қўҳли келинчак.
Нурлардан арғимчоқ эшару шу дам
Қора тол шохига ташлар беланчак.
Бир қўшиқ ёғарди юлдуздан,
Бу қўшиқ ёруғроқ кундуздан.
1978.

ҚОРА УРУШ

Қора уруш сўнггига
Уч юз олтмиш беш тун қолганда
Қора чиммат тутган оламдан
Мени топибди онам.
Йигирма миллион фарзандидан
Бир йўла айрилиб қолганда Ватан,
Хали гўдак чоғимда
Айрилиб қолгандим мен ҳам.
Шу қаторда бўлмоқлик тақдиримда йўқ экан,
Шу қаторда бўлмоқдин тақдир бенасиб этган.
Оғир кунида мендан
Наф кўрмади Ватаним,
Бу-ку менинг айбим эмас,
Бахтим ҳам эмас фақат...

Қора уруш—қора хат.
Кулча илон бўлиб олган дард.
Сен кирмаган бирор кулба қолдими,
Дард чекмаган бирор кимса қолдими?
Тўплансалар агар азада
Ўз дардларин айтиб йиғлашар.
Шундай кунда,
Қора кунда
Инсонларнинг ўз дардлари бўларми?
Ҳовуз сари отманг тош
Чил-чил синар сув сатҳи.
Чўкиб кетгач тубига
Қалққан ёшдек қолар-ку .
Ҳаёт-ку ҳовуз эмас,
Ўлганлар ҳам эмас тош,
Ватансиз ломаконда
Қандай қилурлар бардош?
Биз-ку уруш кўрмадик,
Унинг ўчсин қораси.
Ва лек кимдан мерос қолди
Яраланган юрагим?
Қора кунлар ўтиб кетди,
Қора тортди яралар.
Аммо хануз ўртанур
Жароҳатли хотира.
Қора уруш, қора уруш—
Қора ерда ўғлонлар...
Ўзлари қулаб ерга
Қулатмаган бизларни...
Аммо она, опалар-чи?
«Ўлди»—деган қора сўзга

Қандай кўниксин ахир?
Ҳамон она умид билан
Йўлларга кўзин боғлар.
Бир кўлида қора хат
Бирисида—хуш сурат.
Зор-зор кутар қароғин.
Зор бўлиб қорасига...

* * *

Сехрини йўқотган сеҳргар монанд
Сеҳрли сўзлардан тилайман нажот.
Сатримда кўринай деганда омад
Ишончсиз бир соя ташлайди қанот...
Хаёлдан кўчганда чакмоқдек мисра—
Тунда йиғлаб ёзган байтим устидан
Тонг отганда қаҳ-қаҳ уриб кулгайман.
1978.

* * *

Кўзингни кўзлайди кўзларим,
Кулгига оласан бепарво.
Гулларга айланар сўзларим,
Тикани сен учун нораво.
Боқурсан сипо ва шоҳона,
Нигоҳим қоқилур, хушсуврат.
Кулликдан кўринмас нишона
Ва лекин кутгайман мурувват.

Кўзингни кўзлайди кўзларим,
Кўзимдан тўкилар ҳазин куй.
Гулларга айланар сўзларим,
Кўзимдан тўкилар ҳазин куй.
1978.

МУАММО

Ўзи нима бўлди?
Ўзи нима гап?
Қайси жанжалларда
Ўлди севгимиз?
Ахир, холиқлардек
Юрардик яшаб,
Энди одамлармиз,
Одамлармиз биз...
1978.

* * *

Ўрол Тансиқбоевга

Қушча учар, қаноти осмонга тегар,
Нукра бўлиб капалак гул ишқин терар.
Сув узра қуёш олма, олисда нелар?
Алвон чўққи уфқида жонсарак оху.

Тонгда ҳисдек бир насим келинчакка банд,
Нур қўйнида бу олам—рангин Самарқанд.

Нечун ва недан кўнгил ғашланар фақат,
Алвон чўкки уфқида жонсарак оху.

Ками-кўстсиз яшармиз, беминнат замон,
Бу замонда йўқ бўлган сарвигул армон.
Қўрқма бугун ёшлигим, қўрқмагил жайрон,
Алвон чўкки уфқида жонсарак оху.
1978

БАҲОРНИНГ КЕЛИШИГА

Қорлар эриб битди буткул,
Кўзин очди табиат.
Қир адирга қизғалдоқлар
Тошиб кетди ҳисдайн.
Ялпизлар ноз уйкусида
Солланар экан абад,
Сени мовий либосингда
Титраб-титраб эслайн.
1978.

* * *

Бир сесканиб кетди
Гулдек ўйларим.
Дарахтлардан нечун ёшлар
Томчилар?
Шамолларми
Сенинг ҳазин куйларинг,

Тоқатимми,
Хазон бўлиб
Сочилган?
1978.

* * *

Қорайиб бормоқда дарахтлар,
Қайтмоқда тун билан чорасиз хатар.

Мен ўзим ўзимдан кетаман қўрқиб,
Кўринган жисмда исмингни ўқиб.

Ҳар ерда намоён кибор сувратинг,
Ёнингда соядек баджаҳл «итинг».

Унинг ҳар нарсага етади кучи,
Сен эса ҳеч қачон кетмадинг чўчиб...

Истасанг бошингдан сочар марварид,
Мен- чи, чиқарганман жаҳлинг бемаврид.

Ноёб матоҳларга сени ўрар у,
Мен учун дунёда сенсан кўрарим.

Кўрқаман! Ёйилиб кетмоқда суврат.
Сен ёмғир ортида йиғлаган ҳайрат...
1979 йил.

* * *

Бир четда қариган дарахт чайқалар,
Чайқалиб турибди шамол зарбидан.
Ўйлайди : «Шу тобда оппоқ чорлоққа
Айланса ҳориган, совиган бадан».
1979.

БЎЛИБ ЎТГАН ВОҚЕА

Ғунчадан йирикроқ бир қушча,
Жонсарақ қушча.
Чаманин қўмсабми кафтимга кўнди.
Кўзларин кўзимга тикканча
Куйлай кетди
Тонглар ҳақидами,
Бахтлар ҳақидами,
Ғамлар ҳақидами
Куртакдек юрагин ўртаб.
Жон қушча, кўзлари мунчоқ қушча,
Қушнинг тилин тушунмайди, ахир, одамлар !
Кеч кузак эди,
Сарғайган боғда,
Маъсума ғунча,
Бир силкиниб,
Лабидаги шабнамни тўкиб
Менга куйлай кетди
Тонглар ҳақидами,
Бахтлар ҳақидами,
Ғамлар ҳақидами,

Бир чимдим юрагин ўртаб.
Жон гулим, жонон гулим, гулнинг тилин
тушунмайди
Ахир одамлар !

Суюклигим,
Мен сенга шу кўримсиз қушчадек,
Кеч кузнинг бир маънос гулидек,
Бахтлар ҳақида куйладим,
Ғамлар ҳақида куйладим,
Тонглар ҳақида куйладим.
Аммо сен нега тушунмадинг сўзларимни?
1979.

* * *

Боланинг илк ҳомилалик пайтида
балиқники каби ойқулоғи бўлади.
Доктор БЕНЖАМИН СПОК

—Балиқ сувда яшайди,
Одам ерда яшайди,
Ғозлар учар осмонда-
Дейилган эди
Биз ўқиган алифбо китобида.
Мен
Илимер деган дўстим билан
Минг- минглаб ўлган балиқчаларни
Оқиб келаётганлигини кўрдим
Каналда.

Балиқларнинг бир хилгиси
Қирғоққа отиб урар эди ўзини.
Балиқлар сувдан қочиб
Қирғоққа отса ўзини,
Қирғоқда титраб- титраб жон берса,
Қочиб кетгинг келар экан шу дунёдан...
Қишлоқлик бир боладан:
- Ўзи нима бўлди?- десак,
- Бир сариқ амак билан,
Бир қора амак, шуйтиб,
Зибирга ярим қопча
Дори ташлади-ёв!- дейди.
(Бизнинг содда халқимиз
Заҳарни ҳам дори дейди)
—Болихди сатта- саттасини
Бир қоп қип Ўролга босиб кетишди...
Амак, улар шунча болихди
Нима қилади-ёв?- дейди
Қишлоқлик жигарим.
Улар бир қоп балиқни
Бир сетка «Чашма» қилишади.
Сўнг
Уч – тўрт кун чўчқаларча айш қуришади.
Тамом вассалом!

Балиқ сувда яшайди,
Одам ерда яшайди,
Ғозлар учар осмонда
Дейилган эди
Биз ўқиган алифбо китобида.
1979 йил.

ПАХТАМИЗ

Пахтани «Оқ олтин» десалар
Ғашим келади.

Олтин маъдан-да,
Рангли бўлганида ҳам,
Пахта танамизнинг
Олий аъзоси.

Пахта- менинг жигарим,
Пахта- сенинг жигаринг,
Пахта- унинг жигари,
Пахта- бизнинг жигаримиз.

Энг яқин кишисини
«Жигарим» ,- дейди халқимиз.
Энг яқин кишиси ўлса
«Вой жигарим»,- дейди халқимиз,
«Эзилиб кетди жигарим»,- дейди халқимиз...
1979 йил.

БОЛДИНО

Болдино боғига инар оқшомлар,
Бесабр жон берар баргларда кундуз.
Кечиккан қушчалар инига шошар,
Қоришар тун билан хазонрезги куз.

Фақат шоир билмас нелигин ором,
Юрагига чўқар кўрган- кечгани.

Қалбида туғилар дардли интиқом,
Инқилоб фаслининг тўнғич чечаги.

Оппоқ қоғозларга қуйилар хаёл,
Жонланиб кетади у тузган сўзлар:
«Мен сизни севардим, севгим эҳтимол...»
Татьяна ! Боқсанг- чи, муҳаббат ўлар!

Қари генералга сени топшириб,
Изтироб ўтида ўртайди ўзин.
Кўзи кўр тақдирнинг қора, шўр ёши
Яна бўғабашлар шоирнинг бўғзин.

Онегин ўқ узар дўстин кўксига,
Қалбини чангаллаб қолади шоир.
Муштдек юрагида, ахир, ўксиган
Россия аталмиш Ватани бордир.
1979 йил.

ҲАЛИ ЯРАЛМАГАН ШЕЪРИМГА

Юрагимнинг туб- тубидан
Дудукланиб келмоқда ғулғула,
Лолаларнинг рангида.
Дудукланиб келмоқда руҳим,
Отилмаган вулқон сингари.
Кўзимни чирт юмиб
Томошо қиламан уни.
Ахир инсон очиқ кўз билан
Кўролмади руҳини...

Мана, сиз ҳам
Боқсангиз эди жиддийроқ,
У ерда кўрар эдингиз
Абадий исённи
Варақлар шаклида,
Шеърлар шаклида!
1979 йил.

ҚЎҚОН УШШОҒИ

Беисм насимлар маскани юртим,
Кўзимдаги ёшдек бегубор Ватан.
Агар сендан айро бирор кун юрдим,
Жисмим жонсиз қолиб ўлаётган тан.

Сенинг осмонинг ҳам шеърият қадар,
Тупроғингда гуллаб ётган шеър дедим.
Сен- ла яшайвердим билмасдан қадар,
Яшайвердим ва лек соғинавердим...

Бу соғинч макони дилгир дилимда,
Нигоҳимда эрур муҳаббат рамзи.
Сени куйлайвердим она тилимда,
Сен рост ҳисларимдан туғилган назим.

Тикилиб қарарга юрак бетламас,
Оғир ботмасин-да дейман нигоҳим.
Гоҳ оҳим сабоси измимга кирмас,
Мунаввар сийратинг сийпалаб гоҳи.

Сен менинг оламда топганим, борим.
Мунис хислатларинг ўзимгадир тан.
Сен менинг беқиёс маҳбубам, ёрим,
Сен менинг нигорон боламсан, Ватан!
1980 йил.

КУЗГИ ОЛМАЛАР

Тўкилиб ётибди олмалар,
Гўёки оламда оламлар.

Самовот мевали оғочдир,
Ҳаётга абадий ул тождир.

Саноксиз юлдузлар меваси,
Одамзот оламнинг шеваси.

Шафқатсиз боғбон - вақт одимлар,
Олмадек тўкилар одамлар...
1980 йил

РАСУЛ ҚОРИ АКАНИНГ КЎЗЛАРИ

Дабдурустдан Расул қори аканинг
Кўзлари кўрмайди десангиз агар.
Кўзига тикилиб қараганларнинг
Кўнглидан кетмасди бир умр кадар.

Расул қори аканинг шу кўзлари

Тимқора эди денг, қувноқ эди денг.
Аксари ҳаммани куйлаб бўзлатиб
Аскияда эса чақмоқ эди денг.

Пайровнинг шаштидан барча эди лол,
У эса кўзларин тикиб офтобга,
Кўкрак қафасини олдинга хиёл
Ташлаб қалби билан боқар атрофга.

Кўзларига ботган жонсиз бўёқлар
Дилида безавол яшар экан шан,
Бачқирнинг баҳорий гуллари йўқлаб
Келганда ҳар бирин таниган экан.

Осмон ҳам тор келгач буюк хирмонга,
Катта сайилларга бўлганда жавоб,
Мен қайта келаман Янгикўрғонга
О, сиё кўзларни этгали тавоф...
1980 йил.

* * *

Сарғая бошлади қирлар, далалар.
Зангор рангда оқар дарёлар энди.
Қушлар кетар экан гала - галалаб,
Санайвериб кўзларим тинди.

Баргларсиз хўмрайиб турибди боғлар,
Оғочлар совқотган қўлларга ўхшаб.
Боқсангчи, гуллар ҳам, ахир кетмоқда,

Осмонни тарк этиб, заминни ташлаб!

Ҳафталаб шамоллар энди тинмайди,
Қушларсиз, гулларсиз ҳамма безовта.
Кетганлар ҳеч қачон қайтиб келмайди,
Кўникиб бўлмайди, кўникмоқ, зотан...

Хислатлар ичинда буюк хислатдир,
Ё хислат ичинда куйик хислатдир...
1980 йил.

ВАТАН

Далада,
Рубобини ёмғирдан пана қилиб
Бағрига босиб турган
Қишлоқи бола ҳам
Менинг Ватаним.
1980 йил.

* * *

Сизни-ку билмайман.
Кўпинча соқол олаётганингда
Ойнадан
Сенга кўзлари билан қичқириб қолади
Виждонинг.
Агар
Фақат соқол олаётганингда

Қичқирар экан виждон,
Бу хавфли нақадар !
1980.

АЙРИЛИШ

Кўпинча яшадим

Қасдма-қасдига.

Баъзан буюкликни

Қилдиму даъво,

Юлдузларни ваъда

Қилган кимсамга

Бир шам ёруғини

Кўрдимми раво?!

1980

МАРВАРТАК

Заҳматкаш тутим,

Сени куйламоққа уринмоқ

толеимда бор экан.

Бугун чойшабдек пок қоғозга

Мевангдек тўкилсин

Шеър.

Буришқоқ танангга босай кафтимни.

Қўлларим

ўтказгич бўлиб

етказсин

юрагим тафтини сенга.

Олимлар оламда мумтоздир, ҳай-ҳай,
Дарахтлар тирик деб қилинди эълон.
Ҳайрон
қолмадим.
Мендан-ку кашфиёт юлдуздек йироқ.
Ҳали
ўзимнинг-ку ҳисларим
Очилмаган бир қўрик...
Зеро,
Илк мартаба учганимда мовий самога
Учар гилам-ла,
Ҳамроҳ бўлганимда кенжа ботирга,
Малак излаганимда шаҳзода бўлиб.
Шак келтирган эмасман тириклигинга...
Ҳар баҳорда,
кузда
Емиш узатур кафтларинг.
Сўнг
мен каби қариндошларинг
ўранурлар кимхобга.
Одамлар аямас дарахтни,
Одамлар аямас одамни,
Ўзларин аяган тахлит.
Сен уларни кечиргил
Аммо...
1980.

АЙРИЛИШ

Отабекнинг хотирасига

Шамоллар эса берди –

Тинмади.

Шамолларга ўроғлик сир ёрнинг ҳиди...

У эса тура берди

Билмади :

Туннинг куш бўлиб сўқмоққа қўнганин,

Гезариб ой куйганин,

Сомон йўлига айланганин сўқмоқнинг

Билмай тура берди.

Шамоллар эса берди—

Тинмади.

У эса тура берди соғиниб

Шамолларга ўроғлик ёрининг ҳидини,

Туннинг куш бўлиб

Сўқмоққа қўнишини,

Сўнг

Сомон йўлига айланишини сўқмоқларнинг

Сўнг

Сомон йўлига айланишини сўқмоқларнинг

Сўнг

Сомон йўлига айланишини сўқмоқларнинг

Соғиниб

Тура берди.

1980.

ДЕНГИЗ

Бир кун

Қаро кўзларингнинг тубидан

Топурлар мени.

1980.

СОҒИНЧ

Баҳорни соғинган
Турналар каби
Сени соғиндим.
1980.

«А» ҲАРФИНИНГ ШОМИ ИНТИҲО ДАВРИДАГИ КАЙФИЯТЛАРИДАН

Алвон эди уфқ ҳам, қуёш ҳам алвон,
Арсатда талош мамот ила жон.
Аввали бошлади юришни қуёш,
«Аждаҳо комига қулар тилла бош».
Афсунда қайғуга ботди табиат,
Ашкини фалакка отди табиат.
Анжуман тутдилар Зухролар, ойлар,
Абри зимистонга келтириб орлар.
Альамон, чекилсин зулмат бирла тун,
Айлаб бир-бирини мангуга тутқун.
1980.

* * *

Сенсиз яшашимнинг биринчи ёзи,
Тупроқлар иссиқдан ётибди кўпчиб.

Ҳаётимга тақдир неларни ёзиб
Наҳотки ташламиш сени ўчириб?

Сенсиз яшашимнинг биринчи кузи,
Шуурсиз кузакдан увишар хаёл.
Нега биз ажрашиб кетгандик ўзи,
Нега мен ёлбориб демагандим қол.

Сенсиз яшашимнинг биринчи қиши,
Замин ҳам бир фурсат олмоқда ором.
Факат мен яшарман ғамгин, ташвишли,
Сенингсиз бир фурсат ором ҳам ҳаром.

Сенсиз яшашимнинг дардли баҳори,
Қушлар ҳам бехато қайтмоқдадир, бас.
Хонамда сувратинг яшайди ҳорғин,
Ҳижрон қушларини билмас, англамас...
1980 йил

ҚИШЛОҚҚА БАҲОРНИНГ КЕЛГАНИ

Бир сиким тупроқни ҳидлаган кўйи
Ўзи билан суҳбат қуради ота:
- Қиш чўзилдими дейманов шу йили,
Ҳозир нақ бодомлар гулларди, аттанг...
Совуқ уриб кетди ҳусайниларни,
Қайин анорлар ҳам бўлгандир нобуд.
Шу баттол кўнмовди кўмайлик десам,
Уволи ёмон-да,- кетади нолиб.
Томорқага кирар безовта, ўйчан,

Қайтар дарахтларни силаб- сийпалаб.
Оғилда қўйлари кемтийдиган,
Говмиши паришон турар туз ялаб.
Кампирига қилган бўлар пўписа:
- Хол, бу кеч эшикни очиб қўй бироз.
Мабодо, қалдирғочлар қайтиб келса,
Паноҳсиз қолмасин, кечалар аёз...
Жунжикиб киради совуқ тўшакка,
Алламаҳалгача пичирлар лаби.
Тирқ этса қарайди қия эшикка,
Тўйдан кенжа ўғлин кутгани каби.
Азонга яқинми, кўзи илиниб
Туш кўрар: гулламиш беҳилар, анор.
Ҳар қалай отани омонат билиб,
Аввал шу қишлоқда юз очмиш баҳор.
1981 йил

ҚИШЛОҚ ЙЎЛИДА

Ҳаво дим.
Қишлоқи аёл борар
Жим.
Сўл қўлида гўдаги
Ғашланар.
Ўнг ёнида катта ўғли,
Қўлида нон
Тамшанар.
Бозорга келаёттир,
Кундир пиртак.
Пешонасидан оққан терни

Пуфлаб қўяр.
Шўрттак!
Хаёлини банд этган бир савдо:
«Робига келган совчилар
Фалон жойдан,
Илоё...»
Рўмолининг бир четига тугилган
Қурт пули.
Астарликлар олмоқчийди чайқовдан
Ҳар турли...
Пахтанинг мукофотига тўй қилсин бирам!
Билинмасин отасининг йўқлиги
Ҳеч ҳам...
Ҳаво дим.
Қишлоқи аёл борар
Жим.
Ўйларига ўзга нарса солмас
Кўланка.
Гўё Фаластинда,
Салвадорда
Ўлмагандек
Гўдаклар.
Чили қайда,
Қайда Ливан
У билмас.
Эшитгандир бу номларни

2

Балким,
Элас- элас.

Ўйлайсизки
Қишлоқи аёлнинг
Дунёси тор.
Шундай бўлса- бўлсин,
Аммо ким гуноҳкор?!
Сифмайман осмонга, ерга,
Ҳаво дим.
Аёл, гўдак, бола
Олислаб кетди
Жим.
Сўл кўлида гўдаги
Ғашланар.
Шаҳар томон
Шу аёлнинг
Ташвишлари
Ташланар...
1981 йил.

ОХИРГИ ТУЛКИЛАР

- Ана тулки!- деб
Қичқириб юбордилар
Машинадаги одамлар,
Йўлни кесиб ўтганда тулки.
Нега: - Ана итлар!- деб қичқирмаймиз?
Нега: - Ана моллар! – деб қичқирмаймиз?
Агар тулкининг кўзида очлик,
Мана ман деб турмаганида
Арзанда боланинг тепкиланган,
Тортқиланган

Қўғирчоғи дер эдингиз
Шўрликни.
Тулкининг терисидан ёқа қилиш
Модадан қолганига қарамай,
Йўқ бўлиб кетмоқда бу жониворлар.
... Чўлда
Кечасию кундузи
Автоматдек тариллайди трактор...
1981 йил.

ҲИЖРОН

Сен
Умрингга тенг масофани
Босиб ўтмоғинг керак.
Унда
Найзадек тиконлар яширин.
Сен
Бу йўлни
Фақат ялангоёқ босиб
Ўтмоғинг керак.
Изларингдан
Лолазорлар униб чиқар.
Сўнг
Севгилинг
Истаса босади бағрига
Униб чиққан
Лолаларни.
Истаса
Эзфилаб ташлайди

Тупроққа.
1981 йил.

* * *

Ётар остонамда танҳо заъфар барг,
Шамолнинг оҳидан тўкилган парча.
Бу- ғамгин кузакдан энг сўнгги дарак,
Энг сўнгги ноладир яшаб чарчаган.

Сен нечун алвидо демасдан, гулим,
Пинҳон юборибсан мажозий япроқ?
Хазон- қовжираган тилсиз мактубинг,
Исмсиз тилагингдан тўкилган фирок.

Мен ҳам дардларимни баайни баҳор
Тўкиб ташлагандим минглаб дарахтга,
Менинг кўз ўнгимда сарғарди ночор
Яшил япроқлари сиғиниб бахтга.

Хушбахт куйлай олмас рангин қушчалар,
Хушбахт куйлай олмас оғочлар бу кун.
Мени сендан тўсиб қўймиш шунчалар
Ёнган хазонлардан сирқиган тутун.
1981 йил.

**ҚИРҚ САККИЗ СОАТ ТЎХТОВСИЗ ЁМҒИР
ВА Ё АЙРИЛИШ ҚАСИДАСИ**

Биз ажрашдик. Сен эса кулдинг.
Кулиб ёмғирларга тутдинг юзингни.
Ҳамма нарса тамом, дардсиз унутдинг
Мени, ёмғирни ва ўзингни.
Таъналар отмадик, жим қолдик бир дам,
Айбимга ишондим- гуноҳкор ўзим.
Шамсиянг тутиб ол, қарагин, эркам,
Ёмғирдан ҳўл бўлиб кетибди кўзинг!
Тинмоқ нелигини билмайди ёмғир,
Сен эса, кувончим, шошмагил бир пас.
Ёмғирда ажрамоқ нақадар оғир,
Сўнг эса, майлига, кетабергил, бас.
Ёмғир ҳам тинади, чиқади қуёш,
Қушчалар куйлайди яна бепарво.
Майсалар силкиниб кўтаради бош,
Фақат сен бўлмайсан ёнимда аммо.
Менга насиб этмас энди висолинг,
Сени чорламоққа очолмасман лаб.
Худди сўз ўрганган соқов мисоли
Номингни ҳар ерда юрурман ёдлаб.
Сен эса кезгайсан атир уфурган
Хазонсиз боғларда бахтингдан яшнаб.
Мен
уйқусизликнинг уфқларига
Сувратинг чизарман тунлари қақшаб.
Гўзалим!
Ҳозирча маъюс жилмайиб
Қаршимда турибсан, шовуллақ само.
Юрагим қушчадир, қаноти майиб,
Сенга толпинади, етолмас аммо.

Биз ажрашдик. Сен эса кулдинг,
Кулиб ёмғирларга тутдинг юзингни.
Ҳамма нарса тамом, дардсиз унутдинг
Мени, ёмғирни ва ўзингни...
1981 йил.

КЕЧ КУЗДА ОЧИЛГАН ГУЛ

Севгим!
Кеч кузда адашиб очилган гулсиз,
Эрта қор остида маъво, нур, нахр.
Осмон тепангизда ҳиссиз, ғулуvsиз,
Боласиз бешиқдек совуган бағир.
Сизни
Юракнинг тубида асраб келгандим,
Кўрмасин дегандим кўзи оғирлар.
Исмингиз такрорлар гезариб лабим
Баргларин тўқарда заъфарон боғлар.
Севгим,
Само ютиб борар заминни мутлақ,
Қабарик ойнадан иборат осмон.
Бизни тутиб турар бўшлиқда фақат
Кеч кузда очилган севги- гулсимон...
Севгим,
Эрта совуқ келар тутиб яроқлар,
Сиз эса адашиб очилган гулсиз.
Энди лабингизда эримас қорлар,
Ётар кўзингизда юлдузлар сўлиб...
1981 йил.

ТАШЛАНДИҚ УЙ

Сири кўчган деворга бокурман узок,
Унда сенинг сувратинг бўлгуси пайдо.
Сири кўчган деворга бокурман узок,
Унда чимирилган қошларингни,
Ўкинч тўла кўзларингни,
Ғашли юзингни кўрурман
мудом.
Бу балким, сувратинг эмасдир?
Бу балким, мендан нолиб юрган хотира...
Ахир сен
бир замон
хотира бўлиб қолгансан
Менга қасдма-қасд.
Бир замон
Бекасиз қолган уй каби
Хувиллаб қолган юрагим.
Сири кўчган деворга бокурман узок.
Кўзларингни излайман бурчак-бурчакдан.
Ҳидингни титкилайман ўргимчакнинг тўридан.
Ажабмас илашиб қолган бўлса деб.
Шунда
менинг кечмишим устидан лоқайд
Кўз каби боқади ойнасиз дераза.
Пастда эса чил-чил синган кўзгу қалтирар
Остонада
сен қолдирган кулгунг каби...
1981.

ЎЛКАМИЗДА БАҲОРЛАР

Турналар қайтиб келди, қанотида осмони,
Бодом гулин тинмайин шопиради шамоллар.
Гулларга кўмилмоққа олам, қаранг, оз қолди.
Одамлар, қувонинглар, ўлкамизда баҳорлар.
Бир силкиниб уйғонгач мудраб ётган майсалар
Тушларини тўкишар жилғаларга беармон.
Оқ булутлар сочини ўриб қолгач майдалаб
Беқасам пояндоздан тушиб келади осмон.
Тунлари кўк юзидан сирғалиб кетса юлдуз.
Билинги, ўрик шохи жимирлайди зиёдан.
Яхобдан бўшаб қолган шу бўрсилдоқ дала-туз
Чигитни кўмсаб турар умри боқий диёрдан.
Аввали сокин ҳислар сиғмай қолди шаҳарга.
Кўзлар қамашиб кетди лолалар гулханидан.
Мен хитоб қилдим туриб шу муаззам саҳарга :
- Тонгларим, қувонинглар, ўлкамизда гулбадан.
Қалдирғочлар шовқини тутиб кетди оламни,
Чўчиб уйғонди шунда қийғос очилиб боғлар.
Йиғиштириб бир четга майда-чуйда аламни.
Ҳайкирайлик, одамлар, ўлкамизда баҳорлар,
Ўлкамизда баҳорлар.
1981.

* * *

Раҳим Бекниёзга

Хоразмда
Буюк тўқайзорлар қолмади ҳисоб,
Ўрнида—пахтазорлар.
Бир ерда,
Пахтазорларнинг нақ ўртасида
Тўқайзорлардан ёдгорлик бўлиб қолди
Кафтдеккина тўқайзор,
Ўн икки қирғовули билан.
Қиш келса қирғовулар
Кўчиб ўтардилар
Яқиндаги кўҳна мозорга...
Ҳар йили Мамат раис:
—Шунингни ўзлаштирмасак бўлмас!- деб
Юрагини олар эди
Кекса Ниёз овчининг
(Аникроғи кўриқчининг).
Унга Ниёз овчи бўғилиб:
—Шу кафтдек ердан чиққан пахтага
Қорнинг тўйиб қолармиди, ёшулли? – дерди.
Лекин Мамат раисга ҳам осон эмас:
Ундан биров тўқайзорни сўрамайди,
Пахтанинг плани эса йилдан-йилга ошиб турибди.
Аммо, Мамат раис-ку тушунади:
Шу тўқайзор ҳам ватани, ахир,
Қирғовулар ҳам шу ватаннинг
Кичик фуқаролари...
Мамат раис ҳар йили ўзлаштираман деб дўк
уради-ю,
Аммо билади:
Шу кафтдеккина тўқайзор ҳам ўлса

Топиб беролмаслигини
Қирғовуларга
Ҳеч қачон
Ватанларини...
1981.

* * *

Осмон чексиз булутдир.
Мен сизни батамом унутдим.

Мен сизни ҳеч қачон севган эмасман.
Севгилим, мен энди дев ҳам эмасман.

Олиб беролмасман кўкдаги ойни,
Энди асрармикан бизни худойим...
1981.

ЧОРКЕСАРЛИК МЕРГАН

Чоркесар тоғларининг
Тошидан каклиги кўп.
Чоркесарлик Қурбон отани
Биров Қурбон мерган деса,
Биров ғалати мерган дегувчи эди.
Биз болалар,
Қурбон отанинг
Нега “ мерган” ном олганлигини

Билмай ҳалак эди жонимиз.
Чунки биз
Ҳеч қачон кўрган эмасмиз,
Қурбон отанинг овдан қайтишини,
На парранда билан,
На дарранда билан...
Қурбон отанинг овдан қайтиши
Бир кулги бўлиб олар эди
Гузарда чойхўрлик қиладиган
Тенгқурларига...
Бир куни,
Энди оқшом тушаётган пайт,
Қурбон ота
Ҳар сафаргидек
Овдан қайтаётганида,
Дўсти Аширмат писмиқ бува:
«Мерган бўлса шундоқ бўлса !» – деб эди,
Кўтарилган кулгудан
Гурр учиб кетди
Сада қайрағочнинг сайроқи қушлари.
Қурбон отанинг
Негадир бу гал
Жаҳлдан чакнаб кўзи,
Елкасидан шартта милтиқни олди-да:
- От осмонга дўппингни,
Қизиталок! – деди.
Аширмат писмиқ буванинг
Ҳавода учиб кетаётган
Чуст дўпписи
Гумбурлаган товушданми,
Бир сесканиб,

2

Тупроққа кулаб тушди.
Биз болалар
Югуриб борганимизда,
Илма-тешик бўлиб ётар эди
Аширмат писмиқ буванинг
Чуст дўпписи!
1982 йил.

МУНАЖЖИМ

Баланд тоғда эди расадхонаси,
Боши узра чексиз, зангори осмон.
Юлдузларни севар, севар хотинин,
Тиним билмас эди фидойи инсон.

Уззукун хаёли осмон кезарди,
Ишонар, зим- зиё бўшлиқ бағрида,
Улкан юлдузларнинг жим соясида
Юлдузлар туғилар бир кун бақириб.

Ёш хотинини ўртар танҳолик,
Унга ҳам, албатта, эмасдир осон.
Пастда ресторанлар, рақслар турганда
Қандай чидай олсин. Ҳаммаёқ осмон!

Бахтини топгандек азонга яқин,
Мунажжим ётоққа кирди отилиб.

Охири юлдузин топганди. Ва ё...
Пастга тушиб кетган эди хотини.
1982

ҚОРА ХАТ ҲАҚИДА БАЛЛАДА

Урушгача «Қора хат» деган сўзни
Ким ҳам билибди дейсиз.
«Қора хат» дегани парча қоғозда
Ётган фожеадир чексиз.
Уруш кунларининг сира бўлмаган
На баҳори, на қиши.
Уруш кунларида ҳеч ким ўлмаган,
Жангга отган юрт ишқи.
Дунёни қар қилган она нидоси.
Қора уруш- «қора хат»
Четлаб ўтмади бирор хонадонни,
Кулча илон бўлиб дард.
Ўтолмас почтачи остона ҳатлаб,
Совуқми, оёғими карахт...
Болакайга ёлборар: «Бўтам,
Бу хатни
Янганга элит, берар қанд».
Нор отанинг ўғли урушдан қайтди,
Ҳеч қаерга сиғмас бахт.
Оёғи йўқ, қўли йўқ. Ҳамма йиғлайди,
Тўрт бурчак тан- «Қора хат».
Қумри кампир бир сандиқ сеп тўплаган,
Ётар кимхоблар қат-қат,
Келин тайин. Сеп бор. Қаерда фарзанд?

Ўрнига шу «Қора хат».
Хорғин қадоқ қўллар. Дастгоҳ. Болалар...
Фронтнинг талаби снаряд,
Тўрт йилга тенг «Қора хат».
Урушгача «Қора хат» деган сўзни
Ким ҳам билибди дейсиз.
«Қора хат» дегани парча қоғозда
Ётган фожеадир чексиз.
1982 йил.

* * *

Қўқонда шамоллар яна бошланди.
Оромли боғларнинг тинчини бузиб.
Қўл етмас уфқдан нигоҳ ташладинг,
Хазонлар сингари қолурман тўзиб.
Мен билдим, ёлғизим, сенсиз табиат
Абадий кузлардир, абадий шомлар.
Мен билдим, ёлғизим, надир муҳаббат
Қўқонга ёприлиб келгач шамоллар.
Шунда сенсиз қолиб яшаган куним
Ғам бўлиб, дард бўлиб кўзимга кўчди.
Гулларнинг ичидан танлаган гулим
Кўкдаги юлдуздек бағримдан учди.
Қўй энди. Истасанг, тавбалар қилай,
Пойингга қулайин хазонлар бўлиб.
Шамолдек бир келиб кетсанг ҳам майли.
Шамолдек бир келиб қола қол, гулим...
1982.

КЕЧ СОАТ ИККИ, МУҲАББАТ, ТЕЛЕФОН ВА МЕН

Мен-ку биламан,
Сиз эринчоқсиз.
Сизга малол шу пайтгача ўқимоқ китоб.
Ва ё
Дарчангиздан ташланмоққа шай турган
Қора мушук каби
Шу зим-зиё кечага боқиб
Хаёл сурмоқ
Чексизлиги ҳақида коинотнинг.
Ва ё
Сахар гуллари каби
Титраб-қақшаб турган
Юлдузларга термилиб
Ўйламоқ:
Ўлим нима,
Тириклик нима.
Ва ё
Оғриниб бўлса ҳам,
Эриниб бўлса ҳам
Ёдингизга келтирмайсиз
Мени,
Севгилим.
Шунда
Хонангизда
Узоқ-узоқ жаранглайди телефон.
Тушингизнинг чечакларин чўчитиб.
Сиз

Шошилмай турасиз ўрнингиздан,
Оро ҳам берасиз лабларингизга
Мудраган бармоқлар ила.
Телефонни кўтарасиз
Сўнг: «эштаман», дейсиз бепарво.
Мен эса : «Мен» ! дейман-да
Итариб юборолмайман сиз томон
Бўғзимга тикилиб қолган муҳаббатимни !
Сиз кутасиз,
Мен эса жим.
Шу пайт бир ёт товуш қўшилиб олиб
Шеър ўқир севгилисига :
«Сенинг-ку сочларинг тўзигон эди».
Мен-ку биламан,
Сизга малол шу қадар кутмоқ.
Мен яна «Мен !»- дейман-да
Ютиб юбораман
Бўғзимга тикилиб турган муҳаббатимни.
«Сенинг-ку сочларинг тўзигон эди,
сенинг-ку сочларинг тўзигон эди...»
1982.

* * *

Кўпирган хисларми булутлар?
Дам оқиш, дам гулнор, заъфарон.
Дилида не тилак турланар,
Ёинки яширин кўзғолон?!
Бошимни қўяман булутга,
Булутлар кўп момик, кўп гўзал.

Ҳаёт-ку барини унутар,
Унута олмайди бу кўзлар...
Булутлар бормоқда суриниб,
Қайга ҳам етарди бояқиш.
Бир оғир қўяр у хўрсиниб,
Бағрига олишин хоҳлар қиш.
Қишда ҳам хосият кам эмас,
Бағрида ухлайди самовот.
Яхлаган хотирот қийнамас,
Ўртамас совиган адоват...
1982.

КУЗНИНГ БИРИНЧИ КУНЛАРИ

Қийин бўлди иккимизга ҳам,
Қийин бўлди кўҳна оламга.
Сен кетурсан, кўзларингда ғам,
Мен қолурман кўмилиб ғамга.
Сен кетурсан, эмассан мағрур.
Сенга ҳоким асов қайсарлик.
Мен-чи, бунда турсам-да мағлуб
Отилмасман дод деб сен сари !
Кунлар келар, балким, дафъатан
Хотирамни солиб жунбушга,
Ўйларимни айлаб беватан
Чиқиб ҳам кетарсан турмушга.
Кунлар келар, балким сесканиб
Уйғонурсан даҳшатли тушдан.
Паришон рўмолинг сирғолиб
Оёғинга урарми кишан...

Кўз ёшингга ғарқ бўлар журъат,
Сўна бошлар ялт этган юлдуз.
Мени қийнар бугун табиат,
Юрагимда йиғламокда куз.
1982.

ИЛҲОМ

Мусаввир Турсунали Аҳмадалиевга

Дунёда шунчалар ранглар борлигин
Ўйлаб ҳам кўрмабман на шом, на сахар.
Сен чизган шафакнинг сўнгги ёлқини
Шундоқ дарахтларни ёқиб юборар.

Сокин тун. Қаҳқашон. Ҳорғин тасаввур
Тўкила бошлайди матодан бот- бот.
Сен чизган турнанинг қанотлари нур,
Сен чизган оғочнинг шоҳлари қанот.

Тонг қадар ишлайсан, хижил юрагинг,
Хунобсан, излайсан мукамал оқ ранг.
Самоларда ахир, кировнинг рангги,
Сахар топарсану... кўлларинг аранг...

Оғир кўтарилар кўлдан оппоқ ғоз,
Сарғиш қамишзорлар синиқ, юзтубан.
Сенинг кўзларингда ёниб битар ёз,
Сенинг кўзларингда кузак ва туман.

Сенинг кўзларингда бир бола яшар,
Номидир ҳаяжон, номидир ҳайрат.
У ёруғ кунингда мунаввар башар,
У қаро кунингда нурафшон хилқат.

У фақат сен учун яшар энтикиб,
Азонлар сен учун қилар ибодат:
—Тангрим! Бўёқларга жон ато этгил,
Тангрим ! Бўёқларга қилгил иноят.
1983 йил.

НИКОЛАЙ МУАЛЛИМ

Журналист ва шоир Н.А. ЛУКАШОВГА

Олмос қишлоқда
Николай муаллимни
Танимаган кимса йўқ.
Минг тўққиз юз қирқ бирнинг
Айни мезонида
Ризвон кампирнинг ҳовлиси тўла одам.
Биров ош олиб келди,
Биров қатлама.
Николай муаллимни урушга кузатиш
Тўй бўлиб кетди чоғи,
Минг тўққиз юз қирқ бирнинг
Айни мезонида.
Ризвон кампир бир кулиб,
Бир йиғлаб, нон кўтариб келди
Николай муаллимнинг қошига:

- Болам, шу нонни бир тишлаб бер,
Қайтганингда ейсан қолганини,- дер,
Унсиз йиғлаб
Минг тўққиз юз қирқ бирнинг
Айни мезонида.
Мараканинг сўнггида
Қишлоқнинг мўйсафиди
Қуръон ўқиди узоқ...
Ҳамма жим.
Сўнг
Ҳамма қатори,
Николай муаллим ҳам
Дуога очди кўлини.
Ташвишли юзларга тортилди фотиҳа...
...Ниҳоят йил
Минг тўққиз юз қирқ беш бўлди.
Айни мезонда
Чошгоҳ пайти,
Қишлоғига кириб келди
Ғалаба билан
Николай муаллим.

Ризвон кампир,
Қўлида тош қотиб кетган
Нони билан,
Қаршисига чопди
Николай муаллимни.
Етар чоғи,
Мункиб кетибми,
Қулади
Николай муаллимнинг қўлига.

Николай муаллим

Ўзбекчалаб:

«Онажон!» – деб қичкириб юборди.

«Урушда ҳам ўзбекчани унутмабди,

Барака топгур»,- деб

Мамнун бўлиб қўйди халойиқ.

У эса тошдек қотиб кетган

Нонни тишлаб

Бир куларди,

Бир йиғларди.

Бир куларди,

Бир йиғларди.

Минг тўққиз юз қирқ бешнинг

Айни мезонида,

Олмос қишлоқнинг

Николай муаллими...

1983 йил.

ИТ ҲАҚИДА ДОСТОН

— Ғуломқодир, эшитдингми?

Гузарнинг олдида

Оқил аканинг кучугини

Машина босиб кетган эмиш.

— Яқинда домга кўчган Оқил аканими?

— Ҳа-да.

— Кучукни ташлаб кетишган экан-да?

— Хашаки эди...

— Биласанми?

Кўрганлар

Ўзини ташлади дейишяпти...
1983.

ОВОЗНИНГ ШАКЛИ

Хоразмнинг беназир мақомчиси Ҳожихон ҳофизга

Ҳофиз. Танбур. Ёзғич. Қоғоз.
Қоғоздан келмоқда ҳаюло овоз.
Овозлар шаклга киради:
Юлдузлар шаклига киради,
Чечаклар шаклига киради,
Авжида
Хоразм шаклига киради овоз...
1983.

НОЗИМ ХИКМАТ БУРСА ҚАМОҚХОНАСИДА

Мен юлдузларни соғиниб яшадим
Ўн етти йил муттасил.
Мен шамолларга сиғиниб яшадим,
Шамолнинг ранги заҳил.

Тепамдан учди турналар фарёди
Ўн етти йил муттасил.
Иброҳимнинг илк чизган от суврати
Кўзидаги дунё—сил.

Севгисиз яшашни ўргандим, севгилим,

Ўн етти йил муттасил.
Деворнинг ортида муқаддас гулим,
Туркия, навбаҳор фасл!
1983.

СУҲБАТДАН

-Ота – онанг тирикми, Хидирвой?
-Юришибди тупроқдан ташқари.
-Бола – чақанг?
-Соғ – саломат.
-Вафодорми хотининг?
-Шубҳам йўқ.
-Омонми юртинг?
-Минг қатла шукр.
-Бўлмаса,
Нега ичасан?
Хумпар!
1983 йил.

1945 ЙИЛНИНГ 9 МАЙИ

Ҳамал оyi бошланди шундоқ :
Яшнаб кетди дарахтлар, ўтлоқ.

«Қайдан келмиш минглаб байроқлар?»—
Бир-бирдан гуллар сўроқлар.

Тоғу тошдан тушди бойчечак,

Зар ичинда худди келинчак.

Давраларда шодон бўтакўз,
Қувончини айлайди кўз-кўз.

Қир-адирда лолақизғалдоқ—
Отасига чопган қизалоқ...
1984.

* * *

Ҳангомаларга бой дўстлар даврасидан
Мени чақириб қолди
Қадрдон дўстим
Ёлғизлик.
Биз жимгина қайтдик хонамизга:
Ойни ўчирдик, юлдузни ўчирдик.
Сўнг
Одатдаги машғулоти бошладик яна.
Сени ўйладик.
1984.

* * *

Мен хастаман, мен хастаман, ташлаб кетма, сингилжон.
Бу хонанинг деворлари эзғиб ташлар аёвсиз.
Майли, чўпчак айтгил, ором олсин қақшаб турган жон,
Бу дунёда яшаш мушкул, яшаш мушкул бировсиз.
Ана боққил, ойнада ой яраланган қушдекдир,

Сочларини хурпайтириб босиб келар дарахтзор.
Балки дарахт, балки ой ҳам мен хастага ўхшайдир,
Бу жаҳонда бор эканми соғлом юрган бирор зот.
Мен хастаман, мен хастаман, ташлаб кетма, сингилжон.
Эҳ, олисда қичқиради паровоз ҳам ўртаниб,
Олапар ҳам акиллайди юлдузлар кулагунча.
Чечак каби гармселда : “Севгилим, тўхта ! Маним
Гулум эдинг, гулум эдинг, хазон бўлмас гулгунча !”
... Сингилгинам, йўлин тўсгил, у шарпамас – у пари,
Сингилгинам, усиз менга ортиқча юкдир ҳаёт.
Сингилгинам, унсиз йиғлаб нечун кетарсан нари,
Бу хонада фақат ғамлар куйлаб қолмасин баёт !
Мен хастаман, мен хастаман, ташлаб кетма, сингилжон.
... Еримиз ҳам учиб борар чексиз зулматга шўнғиб,
Қандайдир бир думли юлдуз ташламоқ бўлар каманд.
Сингилгинам, қилма парво, ишқни бўлмайдди бўғиб,
Ер учса учиб кетсин, лек учмасин муҳаббат.
Мен хастаман, мен хастаман, ташлаб кетган муҳаббат ...
1984

ФОЛБИНЛАР

(Ҳазил)

Москопнинг сершовқин бир бекатида
Кўлимдан лўли қиз ушлади шартга.
Панага тортаркан, сийнабандидан
Кўринди унниққан, титилган қарта.
Сирли шивирларди сира ҳам тинмай :
—Йигит, сени яхши кўрар бир жонон.

—Ўзим ҳам биламан,—дедим жилмайиб.
У эса сўзлашин кўймасди ҳамон:
—Бахтингдан сўйлайми, тахтингдан ёки?
Ёки ўтмишингни ташлайми очиб?
Ҳам келажагингни айтарман, локин,
Озгина ақчадан чўзгин-да, лочин.
Дедим :— Ўтмишим-ку ўзимга аён,
Келажакни эса кўрарман ўзим.
Бир қувлик қилайин дедим-да :—Пинҳон
Хошишим топишга етарми кўзинг?
Ёввойи гуллардек қиз эди гўзал !
У деди, бу деди. Дилдагин ва лек
Тополмай роса ҳам бўлди-да ўсал.
...Сиз нега куласиз билиб қўйгандек?
1985.

АМАДЕО МОДИЛЬЯНИ

Шу кунда Модильяни суратлари миллион сўмлаб туради.

У
Катталарнинг суратини кўзсиз чизарди.

У
Катталарда кўз бўлишини қилмас эди тасаввур.
Унинг суратларини ҳеч ким сотиб олмади
Минг тўққиз юзу йигирманчи йил...

У
Етимхонада очликдан ўлди.

Зангор кўзли суратларни чизишни
Орзулаб ўлди,
Энди
Бир умрга
Зангор кўзли сувратларни
Орзулаб яшар
Монпарнас хиёбони..
1985

ИЛИНЖГА АЙТГАНЛАРИМ

Менинг боғларимнинг гуллари сўлгин,
Менинг осмонимнинг қушлари нотинч.
Сен наҳот ёняпсан шафақдек тагин,
Сен наҳот ўляпсан, таянчим, илинж...

Менинг боғларимга туманлар кўнмиш,
Менинг осмонимда тумманот булут.
(Ишончим учмоқдан толиққан қушдир)
Юрак, унут деган сўзларни унут.

Менинг боғларимни қор босмиш оғир.
Менинг осмонимга битгани - фироқ.
Сен мени ташлаб ҳам кетмадинг, ахир
Сен мени излаб ҳам келмайсан бироқ...
1986.

* * *

Азиз Абдураззоққа

Ер бугун азондан жигарранг, тарғил,
Баҳор қайтиб келди оламга бирдан.
Баҳор қайтиб келди бу ерга тагин,
Ўрмоннинг қушлари, гуллари билан.
Рақсга тушиб кетди дарахтлар бир-бир,
Куртаклар уйғониш навосин чалиб.
Чеккада бир дарахт турибди оғир,
Гўёки чорасиз дардга чалиниб.
Ҳайрат-ла боқмайди зангор оламга,
Нажот ҳам кутмайди, турибди қарахт.
Ўхшайди омадсиз, синиқ одамга
Бевақт ўлаётган баҳорги дарахт !
Сен уни шошилиб кесма ўтинга,
Бир чимдим сабрни аяма, замон.
Балким, танасида умид ўлмаган,
Балким, юрагида бордир хаяжон.
1986.

СЕВГИНИНГ СУВРАТИ

Муҳаммаджон Фозиловга

Мольбертдаги оппоқ матога
У узоқ тикилди
Ва кўра бошлади севгининг сувратини.
Титраб-қақшаб
Абадийлаштирамоқчи эди
Мўйқалами билан,

Бўлмади.
У мўйқаламни отди бир четга.
Сувратни чиза бошлади
Лаблари билан.
Азонга яқин
Буюк мўъжиза қаршисида
Тиз чўкиб йиғлар эди мусаввир.
Кимки кўрган бўлса
Ушбу сувратни :
— Нега бундай яшаяпман? – деб,
Сесканиб кетар.
Ишончсизлик,
Умидсизлик
Сесканиб кетар !
1986.

* * *

Оққушлар—осмоннинг қанотли оти,
Ҳавони уйғотар нотинч тушлари.
Яшарлар ногаҳон нурга отилиб.
Ўлсалар, осмонга қулар оққушлар.

Оққушлар—кенгликнинг асл дўстлари,
Шуъла тўкиб борар силкинган қанот.
Шу юртга совуқлар келаркан қайтиб.
Кўзим осмонидан топурсиз нажот...

Оққушлар—осмоннинг шаън-хур қизлари,
Йўллари машриқдан мағрибга қадар.

Юлдузга кўмилиб борар излари.
Оққуш! – самоларга сочилган қадр.

Оққушлар—осмоннинг азиз фарзанди.
Бугун кўк юзини тарк этмиш улар.
Уларсиз кунларнинг юраги зада.
Осмонлар уларсиз жимгина ўлар.
1990.

ҚУРИЁТГАН ЁЛҒИЗ ДАРАХТГА

Шамолнинг боғларда ухлайди,
Сойларга чопарлар уйғониб.
Ҳаётдан ҳеч кўнглинг тўлмайди,
Гулни топиб, гулни йўқотиб.

Кўлларда ухлайди ёмғиринг,
Сўнг чиқиб кетади осмонга.
Баҳорни соғинмоқ оғирдир
Яримжон, сен ранги сомонга...

Кўксингга қулатдинг чақинни.
Чарсиллаб ёнасан ! Синдинг-а.
Ёритдинг йироғу яқинни,
Сен кимдан қасд олдинг, синглим-а...
1990.

* * *

Юлдузга ёшлиқдан кўникмоқ маъқул,
Кейин, оғир ботар нурлари унинг.
Сен—ҳақсиз, ҳуқуқсиз, безабон бир қул,
Одамсан, юлдузни таниган кунинг.

Эркака ҳам ёшлиқдан кўникмоқ маъқул,
Кейин, озодликдан бўласан тентак.
Кейин, озодликка ёғабослар дўл,
Кейин, беркинасан қайга бедарак...
1990.

* * *

Сен озод, хур шамолсан,
Кутамаман.
Кечиксанг—ҳайқираман !
Нафасимдан титраб кетар ҳаволар.
Шунда сен
Мен томон еласан
Тўзғитиб хаёлим гулларин
Шамолим...
1990.

* * *

Хонанг тўла хаёллар мубҳам :
Сўрамайсан—қаерда қолди.
Қийнашини қўймайди шубҳа,
Чидайвериб чидашдан толдинг...

Сен ҳеч қачон гина қилмассан,
Кўзларига боқолмассан тик.
Ўзлигингни нега билмайсан,
Кипригингда титрайди ҳадик.
Эрингдан бахт сўрамагансан,
Умринг ўтар тундай, тул каби
Сен нечун бунча хўрлангансан
Сотикқа қўйилган гул каби...
Қарғасанг-да, ахир сен ҳақсан.
Аммо бир кун адл тут бошинг.
Сен ҳам ўзимизнинг халқсан-да—
Сезасану ютасан ёшинг.
1990.

МУҲАББАТНОМА

Сени ўйлаб шеърлар ёзаман,
Улар жўндир, кўнглим тўлмайди.
Эшигимдан сен ҳали замон
Кириб келарсан деб ўйлайман.
Тикиламан. Қилт этмас эшик.
Мен йўқман. Мен энди нигорман.
Кўзларимни эшигим, эшит,
Табоқангда нақшин нигоҳман.
Очилиб кетасан ниҳоят,
Бормисан, эй сабо! Сен насим?!
Бўғзимда ёнмоқда бир оят :
«Сенмисан? Сенмисан? Сен-ми-сан?»
Остона. Унда бир минор нур,
Ловуллаб турасан, не сирсан?

Ё нурга эврилиб кетган хур,
Сенмисан? Сенмисан? Сен-ми-сан?
Кўзимга оғочлар ҳам тошлар
Нур бўлиб санчилар ҳар замон.
Нурлардан кўзларим қамашар,
Қай тараф қарамай—мен хайрон.
Сен борсан маконда, туйдим мен,
Кўлимни узатсам, етарман.
Худойим, нурлардан куйдим мен,
Мен сени кўрмасам, нетарман?
Гўё мен бир умр зиндонда
Нурга зор яшаган бандиман.
Ва эрка эришган замонда
Нурлардан кўр бўлган бандаман.
Сени ўйлаб шеърлар ёзаман,
Улар жўндир, кўнглим тўлмайдди.
Эшигимдан сен ҳали замон
Кириб келарсан деб ўйлайман.
1991.

ИСТИҚЛОЛ

Истиклол дегани шу Ғуломиддин
Отанинг ҳали туллакка солмаган
Жангари жўжаси заб бўлсамиди,
Унга сув берарди лаблари билан.

Истиклол дегани шу отамерос
Дутори бўлсайди мунгли, сержило,
Тахмонга қўярди авайлаб рости,

Уни чертолмасди бирор бенаво.

Истиқлол бўлсайди шовқинли, саркаш
Кенжа невараси, энди тўрт яшар.
Ҳатто ўзидан ҳам қўрқиб бояқиш,
Кўзmunчоқлар тақиб қўярди агар.
1991 йил 10 сентябр

* * *

Бефайз бўлиб қолди бизнинг маҳалла,
Қари толлар куриб кесилиб кетди.
Шамс бувони ерга қўяр маҳали
Ҳамминг юраги эзилиб кетди.

Унинг тўнғич ўғли ўйлайди куйиб:
«Бўм-бўш бўлиб қолди каттакон ҳовли.
Захлаб кетмасайди отамнинг уйи,
Ҳаво ҳам кундан-кун бормоқда совиб».

Дераза олдида тунука печка,
Кулини тозалаб ўтин қалайди.
Ёмон тушдан чўчиб туровди кеча,
Ғўланинг четини олов ялайди.

Иссиқлик таралар хонага аста,
Хотиржамлик кириб келар, муҳими.
Йўталиб қўйгандек бўлар отаси,
Меҳробда исиниб тургандек руҳи...
1992.

* * *

Мен нечун талпиндим сен сари,
Эндиги ранглардир сап-сарик,
Косаси дарз кетган сабрнинг,
Синади қўшиқлар кўзимда.

Қорларни тутаман бепарво,
Наволар тинглайман бенаво.
Қорларда бугун йўқ ҳеч парвоз,
Айланиб бораман қорларга...

Сен ўзинг бормидинг оламда,
Сен ўзинг бормидинг ноламда.
Туш каби ўтдингми олдимдан?
Тушимнинг умри ҳеч ўлмасин...

Қуш бўлиб, гул бўлиб келдингми?
Сенга зор ўларим билдингми?
Баҳордек илитгил дилимни,
Қалбимнинг гуллари тўкилган...
1992.

ЕТИМХОНА—ОНАСИ ТАШЛАБ КЕТГАН БОЛАКАЙ

Шу осмон қушларнинг ягона уйи,
Шу осмон қушларнинг абадий қабри...
Ҳар куни бораркан осмон ўйилиб

Ҳар дақиқа ер ҳам қабараверади...

Қачонким қуш ўлса—осмонга қулар,
Ўлганини ҳеч ким сезмас, кўрмайди.
Кўзларини ёпмас меҳрибон кўллар,
Унинг лошин ювиб-тараб кўммайди.

Бир қушча осмонга қарайверади,
Кўзидаги рангпар дунё — онаси.
Соғинчи қанотга айланаверади,
Қаноти осмонга урилиб синар...
1993.

* * *

Чамаси қиш бу йил келади эрта.
Ҳалитдан дарахтлар қолди сарғариб.
Узун кечаларда айтгали эртак
Ой ҳам самоларга чиқди сирғалиб.

Тун куннинг устидан келади ғолиб,
Шамоллар дод солиб тирнар ойнангни.
Чиқиб кетгинг келар бошингни олиб
Этагингдан силтаб тўкис хонангни.

Кулгули туюлиб кетар ҳаётинг,
Тўфонлар ичида қоласан ёлғиз.
Кўзингга кўриниб кетар мамотинг,
Сен ёлғиз. Ер ёлғиз. Зимдан боқар куз...
1993.

* * *

Сен келдинг. Тўқнашди ер билан осмон.
Кунларим дилимдан кечмади изсиз.
Ҳар қачон бировни айбламоқ осон—
Маломат тошларин ташламоқ ҳиссиз.

Турибсан. Кўзингда кибор туйғулар,
Мен эса—ожиз ва ғамнок саволман.
Хазон япроқлари ичра ғулғула—
Мен энди сен учун фақат хаёлман.

Кетмайсан. Қошларинг чимрилган мағрур.
Самодан совуқлик ёғилар аста.
Шу ёзнинг кунлари кузакдан мағлуб,
Не сабаб? Турналар учмоқда пастлаб.

Кўркамсан. Қарашинг кескир, музаффар—
Фақат бу гўзаллик кўзимни олмас.
Чўчиб уйғонмайман энди ҳар сахар,
Энди боғларимда хайрат топилмас.
1994.

МАВЛОНО ҲАЗИНИЙ ҚАБРЛАРИ ТЕПАСИДА

Кенагасда ҳазин қабристон,
Бир чеккада минг йиллик арча.
Ер остида боқий шахристон,

Қабрлардир ўртада дарча.

Қабрларнинг бириси маҳзун,
Бирисидир, эй воҳ, вайрона.
Келиб-кетмоқ асрорин хануз
Билолмасдан турдим ҳайрона.

Қабрларга ёғилар оят,
Қабрлардан кўтарилар нур.
Шивирлайсанг: «Мана, ниҳоят,
Фарғонада тонг отди, шукур».
1998.

УЧЛИК

Шамоллар ранг олиб келади,
Сувлар қўшиқ олиб келади.
Куйлаб юборган ранглардир Ватан.
1999

ТАВАККАЛ ҚОДИРОВГА

Дўстлар даврасида овози қолди,
Хонада хўрсиниб, жим сози қолди.
Оғочлар гулини тўқди шамоллар,
Бир баҳор кетди-ю, минг ёзи қолди.

Қайси бир юртдадир куйнинг макони?!
Қайси бир дилдадир овоз имкони.

Тилини кессалар агар хофизнинг
Ёниб куйлай берар унинг имони !

Умр ўтар яхши ёки ёмондир.
Ҳамма ҳам дунёга тўрт кун меҳмондир.
Овозин йўқотиб ғижжак бўзлайди :
«Хофиз—жаҳонга ҳеч сиғмаган жондир !...»
2000.

ЁШ НАФАҚАХЎРНИНГ ЎЙЛАРИ

Қарай десам боғим йўқ,
Боқай десам молим йўқ.
Эркалай десам...
Эрта ташлаб кетган хотиним.
2003.

ҚИШЛОҚДАГИ СУҲБАТДАН

Тераклар жайда турибди,
Толлар жайда турибди.
Одам нима айнидиёв...
2003.

ЛАЙЛИ ВА МАЖНУННИ ЎҚИБ...

Жунун водийсида Мажнун аланга,
Мовий олов бўлиб ёнади Лайло.

Жисм йўқ, олам йўқ—нурга айланган,
Ишқдан ўзга дардни берма, Худоё !
Безавол гул эрур ошиқ ягона,
Булбул ҳам ўзидир, наво ҳам ўзи.
Ошиққа дўзаҳу жаннат бегона,
Ҳамдлар ҳам ўзидир, сано ҳам ўзи.
Ваҳдатни топдилар Лайли ва Мажнун,
Дунёдан шодумон кетдилар тониб.
Самолар қаъридан эшитилар ун :
«Ошиқлар меърожни келдилар топиб !»
2003.

ДЎСТИМ ХОТИРАСИГА

Элнинг кўрки эди Ғаффорхон ҳожи,
Сухбатига бирам тўймасди одам.
Усиз гуллар қандоқ яшайди ёлчиб.
Бирдан кетиб қолди пинҳоний хотам.

Чархининг гузари яшайди карахт,
Тикилиб қарайди, пойлайди йўлин.
Дўстим билар эди нелигини бахт,
Ҳаётдек муборак эканин ўлим.

Чинор ҳам турибди, соясин тўкиб,
Кулокка чалинар дўстим кулгуси,
Худди кириб келар «болиқ»ни тутиб.
Кутамиз. Келмайди. Кутамиз ўқсиб.

Умр куюн экан дашти фанода,

Умр гулзор эмиш, гуллари рангин.
Ғаффорхон ҳожини истаб омонда,
Мунгли кўнглингиздан ҳар дам ахтаринг.

Элнинг кўрки эди Ғаффорхон ҳожи,
Сухбатига бирам тўймасди одам.
Усиз гуллар қандоқ яшайди ёлчиб.
Бирдан кетиб қолди пинҳоний хотам.
2003.

МЕҲРИБОНЛИК УЙИДА БАҲОР

Мен шоир бўлсайдим, ёзардим шундоқ:
—Онажоним ҳамда дадам яхшилар.
Атрофимга мунгли боқаман бироқ.
Улар қаердалар, айтинг, яхшилар?

Ҳамма болаларга ўхшайман мен ҳам,
Баъзида тўполон, баъзида маҳзун.
Негадир кундузи менга бир тутам,
Негадир кечалар мен учун узун...

Бошқадан фарқим ҳам бормикан пича.
Мен қушлар тилини биладан чандон.
Мен шамол тилини биладан жуда.
Улар гапиргани доим – онажон !

Мен тушлар кўраман бир хил ҳар сахар:
Оппоқ либосдаги аёлмиш она.
Гўё қуш боламан, қўлчалари пар,

Онамга етолмай қиламан нола...

Кутганларим ҳар вақт беҳуда кетар,
Мен-чи ўйларимни ўйлайвераман.
Сиз келмасангиз ҳам, бас, садқаи сар,
Сиз келмасангиз ҳам яшайвераман.

Бирдан ланг очилиб кетади эшик,
Ҳапқириб кетаман. Тўкилар ифор.
Ложувард гуллардан кўтариб бешик
Қошимга онаммас, келади баҳор !
2004.

* * *

Оразинг ойдан-да ярқирок,
Нафасинг насимдан ҳузурбахш.
Қуёш-ку оламга нуфуз, бахт,
Жонимга фақат сен яқинроқ.
2005.

- ҒАЗАЛЛАР -

* * *

Ватансиз ҳисларимни сен ватан эт,
Биёбон ўйларимни кел, чаман эт.

Муҳаббат ғунчасин кўнглимда ўстир,
Ғанимлар кўксига гулни тикан эт.

Бу ишқ савдосидин юлдуз ки ашким,
Кўзим юлдузларини ёсуман эт.

Гуноҳим- ла кўриб қолса гули ишқ,
Ҳаёлингдан мени қув, майли, манъ эт.

Абас бўлсин қаро ўйлар юзингдин,
Умид янглиғ бу тунни гулбадан эт.
1978

* * *

Тола- тола сочларингким толеимни боғлади,
Толеимни банди айлаб сўнг ўзи яллолади.

Ёш юрак ёшлиқ қилиб бир ёшгинани танласа,
Ёшгина ёшлиқ қилибму ёш юракни доғлади.

Не тилак қилсанг жаҳонда мен бажо айлай десам,
Ул боқиб Зухрога, Ойга иккисин бармоғлади.

Лоф сўзим қилгач пушаймон лол бўлиб қолдим нетай,
Қўй мени ёлғончи қилма, кимни айт, ишқ соғлади?

Минг жафоси бўлса ҳам тургай Ҳабиб бир сўз демай,
Толеимни тола сочли тунлари ардоқлади.
1978

УСТОЗ ЛАЗИЗ АКА ҚАЮМОВ ХОТИРАЛАРИГА

Ҳам оғам, ҳам дўсту арбоб кетса-я,
Достон бўлмаи тугал боб кетса-я

Чархи гардун шевасин ким ҳам билар,
Биз каби кас қолса, аҳбоб кетса-я.

Лолалар жоми чаманда сарнигун,
Ташналаб элдин майи ноб кетса-я.

Даҳр дўконида ноқисдир касод,
Аҳли дониш, хулқи ноёб кетса-я.

Мен Ҳабиб деб лоф урма бул замон,
Дўсти содиқ, лутфи одоб кетса-я.
2004

* * *

Сендин вафо истар кўнгилдин қолди кўнглим ғам ила,

Кўнглим уйи ёришмагай ёқсам агар минг шамъ ила.

Майдин ки роҳат олгали ўрганди кўнглим ёрсиз,
Гуллар не тонг ял-ял ёнур базмин қуриб шабнам ила.

Ёнингга бордим ҳар қачон кўнглингни тор қилдинг нигор,
Бўлмас кўриб гулдек юзингни кўздаги шўр нам ила.

Одам билиб кўнглимни очдим, бир назар ҳам солмадинг,
Наслинг парирў ёки гул, бўлмас ишинг одам ила?

Гулсиз қолур сахро-ю чўл ўтлик шамолнинг дастидан,
Хошок каби лов- лов ёнур кўнглим гули нолам ила.

Кўнглим учун кел майли сен, кўнгай Ҳабибким соддадил,
Кетсанг агар нолон қолурмен бул ғариб олам ила.
2005

* * *

Моҳитоб! Ойдек юзинг ойлаб мени қилди хароб,
Ким кўнгил қўйди чунон охир хароб айлар шароб.

Қақшаган оғоч каби мен йўл четида хокисор,
Бир назар солсанг дегил девонага қилдим савоб.

Қайга боқсам кўзларимга сарви қомат кўринур,
Даштда гирён йиғлаганга рўбарў бўлгай сароб.

Мен кўнгил қумрисига номингни хўб машқ айласам,

Кўзларида мунг билан кўрдим азобу изтироб.

Мен талаб водийсида қолдимми ё раб, сарсари,
Сен бақо осмонида порлаб турувчи Моҳитоб.

То қиёмат бир хабар кутсам-да сендин йўқ илинж,
Офату, ранжу балолар келмаги бўлди шитоб.

Эй Ҳабиб, кўй, васлин истаб хотиринг инжитмагил,
Касби кори ул парининг ҳам балову ҳам итоб.
2005

* * *

Жаҳондек асли вайрон ҳам ўзимдирман,
Бу вайрон ичра ҳайрон ҳам ўзимдирман.

Кўнгулга сиғмаги осон жаҳонларнинг,
Жаҳонга сиғмаган жон ҳам ўзимдирман.

Парирўлар макон этмиш чаманларни,
Ғано даштида нолон ҳам ўзимдирман.

Само сиррин билолмас асти гумроҳлар,
Топиб асрорга имкон ҳам ўзимдирман.

Кўниб юрмак фалак измига душвордир,
Қади дол, қасди исён ҳам ўзимдирман.

Ҳабибга нораво балким, онинг ишқи,

Ҳабибуллоҳ Саид Ғани. Осмон каби мангу

Бу ишқсиз оҳу афғон ҳам ўзимдирман.
2005

- МУҲАММАСЛАР -

НАВОИЙГА МУҲАММАСЛАР

Шамси анвар шуъласидин ҳар тараф рангин наво,
Олама ҳар жилвасидин ёгилур ҳамду сано.
Тебратур нурларни бода, субҳидам некбин ҳаво,
Ашрақат мин акси шамсил каъси анворул ҳудо,
Ёр аксин майда кўр деб жомдин чиқди садо.

Жом тўла май ишқидин ён, шодумонлиқдир карам,
Сокиё, қай севгидин йиғлаб адо бўлгай бу шам?
Кимки ошиқ ўлди, андин бош олиб кетгай ситам,
Ғайр нақшидин кўнгил жомида бўлса занги ғам,
Йўқтур, эй соқий, майи ваҳдат масаллик ғамзудо.

Қай тараф тушса нигоҳинг кўринур ҳар ён сафол,
Ваҳки кўнгил давлатидин ўзгаси ёлғон, сафол.
Асли олам ичра олам не ажаб вайрон сафол,
Эй хуш ул майким, анга зарф ўлса бир синғон сафол,
Жом ўлур гетинамо, Жамшид ани ичган гадо.

Кўнгил ичра ёширин ишқ мавжи уммон ичра дурр,
Қанчалар эрса зимистон, шунча равшан кўринур.
Минг жаҳондин минг хабар жом ичраким санчилса нур,
Жому май гар буйладир, ул жом учун қилмоқ бўлур
Юз жаҳон ҳар дам нисор, ул май учун минг жон фидо.

Май учун эл борму даъво бўлғали, эй муғбача,
Жомда май йўқ эрса ғавғо бўлғали, эй муғбача.

Бир майи икромга маъво бўлғали, эй муғбача,
Дайр аро ҳуш аҳли расво бўлғали, эй муғбача,
Жому май тутсанг мене девонадин қил ибтидо.

Қатра майда жамъ эрурким ою юлдуз кечалар,
То саҳар кўз юммагай майдин тотиб ул чехралар.
Беҳуш эрмас майпарастдек завқи майдин нечалар,
Токи ул майдин кўнгул жомида бўлғач жилвагар
Чехраи мақсуд, маҳв ўлғай ҳамул дам моадо.

Оразин кўйида ичмакдин йўк ўзга чораким,
Жоми ишқдин аҳли ориф шодумон май ичсаким.
Юз очар гетинамода ҳар саҳар гулчехраким,
Ваҳдате бўлғай муяссар май била жом ичраким,
Жому май лафзин деган бир исм ила қилғай адо.

Ҳар кангул майхона бўлса жом анга маъбуд эрур,
Ювса кўнгил зангини май бирла ким масъуд эрур?
Бу фано дунёсида майсиз ҳаёт не суд эрур,
Сен гумон қилғондин ўзга жому май мавжуд эрур,
Билмайин нафй этма бу майхона аҳлин, зоҳидо.

Эй Ҳабиб, ошуфта дил майгун азал соқийсидин,
Май харобот аҳли-чун очун азал соқийсидин.
Тутмиш олам сатҳини не ун азал соқийсидин,
Ташналаб ўлма, Навоий, чун азал соқийсидин:
«Ишрабу ё айюҳал атшон!» келур ҳар дам нидо.
1991

* * *

Эй кўзим, келмоқ йўлидин ўзгасига бўлма банд,
Не ажабким, ўт келур бир интизор йўлдин баланд.
Кўз очиб турдим қотиб ҳайрон ҳануз аҳли Ҳўқанд,
Оразинг муштоқидур бу кўзки бўлмиш дардманд,
Гарчи бордур дардлиғ кўзга ёруғлуқтин газанд.

Дори бўлғай деб қизорғон кўзга мен босдим изин,
Из мунаввар ўлди, аммо кўрмадим ҳаргиз ўзин,
Ёки кўзга сурди рангин: дам яшил, дам қирмизин,
Дард ўтин ёкти кўзимга ҳажр, чун кўрдум юзин,
Куйдурур, албатта, ҳар доруки бўлғай судманд.

Беписандлик бирла боқғай мен тарафга гул кўзи,
Бу киби бедодликдин дод солмиш дил кўзи.
Ўчиролмас дил ўтини тўкса ёшин кул кўзи,
Бу қизорғон кўз аро мардум эмаским, эл кўзи
Тегмасун ҳуснунгга деб, ўт узра солибмен сипанд.

Бу сифат ўт ичра ёнса ҳамки кўз, мамнун ўзим,
Ҳар дақиқа бахтиёрлик шевасин сўзлар сўзим.
Жисму жоним ёнса ёнсин, майли дерман: «Бер тўзим».
Токи ул бемор кўз ошуфтаси бўлмиш кўзим,
Истабон жинсият оғриқ шевасин қилмиш писанд.

Интизорлиқдин дамодам кўзга тушган хол экин,
Лола янглиғ доғми тутган кўзларимдир ол экин?
Ҳажрида қонлар тўла қалбим анга тимсол экин?
Кўзларим лаълингга ҳамранг ўлди, ваҳ не ҳол экин,
Ким бу аччиқ йиғлағон сойи ул айлар нўшханд.

Кўз ақиқ рангига кўнди, ўзгани орзуламас,
Тушмаса нур лаълга ғор ичра ул тошдир абас.
Кўз азоблар чекса ҳамки, сенга ҳеч додин демас,
Кўзни бир из туфроғидин равшан этким, суд эмас
Шофи кофурий чекиб осмоқ анга мушкин паранд.

Интизорлик рангларин сочмиш Ҳабиб наврўзига,
Кўзи билмай турфа рангни берди урғу сўзига.
«Бу жаҳон нурдан иборат», топди таскин ўзига,
Ул қуёш ҳажринда билмонким Навоий кўзига
Барча олам тийрадур ё боғламишдур чашмбанд.
1991

* * *

Хаёлинг ром этар начора, бизни,
Паришон хотирим- садпора бизни.
Нечун овозалар, ошкора бизни,
Агар ишқ айлади бечора бизни
Ва лекин қилди ҳажр овора бизни.

Юрак қондир чекаркан нақш тиғи,
Ва ё бизга мурувват ишқ тиғи?
Кўзим остида пинҳон ашқ тиғи,
Не ишқу ҳажр, балким рашқ тиғи
Дамодам қилди пора- пора бизни.

Хатосиз тегди кўксимга бу сирр тийғ,
Ямону яхшини билмас басир тийғ.
Рақибим соғ, дилим вайронадир, тийғ,

Бу ишдир турфаким, ҳар кимга бир тийғ
Ки урди, айлади юз ёра бизни.

Бирор мажлис кўринг, менсиз тузулмас,
Ғамимдин йиғласам ҳам қон бузулмас.
Демак, ушшоқ элига ғам фузунмас,
Мену Фарҳоддин Мажнун узулмас
Нединким топди ул ҳамкора бизни.

Лабинг васлин демак бошимга етмиш,
Маним ҳолимга шарҳ оламга кетмиш.
Не савдолар яна очунда кечмиш,
Вафо қил, бағритошимким, ҳақ этмиш
Жафо тортарда санги хора бизни.

Бу даврон бизга ҳеч бокмас замонким,
Ки ошиқлар кўзидин ёш равонким.
Муҳаббат асли мубҳам бир маконким,
Жаҳон шўхин талоқ этсанг, не тонгим,
Чиқарди элдин ул маккора бизни.

Сени гулданмикин Оллоҳ яратди,
Ҳабибингни ҳабиб сенга қаратди.
Рақамни гул қатига ёна битди,
Навоийдек юзунг бир кўрдук, этди
Жаҳон расвоси бир наззора бизни.
1991

- СЎНГГИ ШЕЪРЛАР -

КУЗГИ ДАРАХТГА

Табиат либоси кимсанми, янги.
Қайларга йўқолди зангори олам.
Ўрикнинг баргида ёнган бу рангни
Азал наққошими чизмакда ўктам.

Шошиб баргин тўкар анову дарахт,
Офтобда тоблайди мурғак новдасин.
Ахир, қиши билан ётади карахт,
Атрофида аччиқ изгирин саси.

Гўё ҳеч кимсага йўқдир кераги,
Ҳаттоки қушлар ҳам унутган уни.
Аммо сокингина урар юраги,
Билдирмай кутади ғалаён кунин.

Зангори шовқинлар тўлар атрофга,
Мағрур бош кўтарар майсалар шу он.
Фақат уйғонганлар етар офтобга,
Уйғонган дарахтга шараф ила шон!
25.10.2004 й.

* * *

Хўқанди латифнинг кичик боғида
Сайилсиз ўтмаган бирор кун аввал.
Қўшиқ аскияга уланган чоғда

Одамга қўшилиб куларди гуллар.

Қорилар тўрида катта йиғиннинг,
Муғомбир юзларда ўйнар шуълалар.
Бироқ ким кўрибди бирор қорининг
Мағлуб кетганини тортишувлардан.
2005.

ҒАЗАЛ

Азалдан йўқ экан асти адолат,
Адолат излаган касга маломат.

Боқиб сенга мудом ҳайратдадурмен,
Латофат бунчалар, раъноки қомат.

Юзингга боқдимۇ ҳайронда қолдим,
Малоҳатдан нечук жонимга офат?

Кўнгулнинг мулки султони ўзингсан,
Ки султон қилмагай давлатни ғорат.

Дуога лаб очдим, зикримда сенсан,
Тиларман ҳар қачон сенга саодат.

Тиканча йўқмикан олдингда кадрим,
Ҳабибга қайданам бунча адоват?
2006 йил.

БОДОМ ГУЛЛАДИ

Ҳовлимизда
Мен яхши кўрган бодом
Қийғос гуллади.
Шоша-пиша тугиб олди
Бодомчаларини.
Шамол курғур
Нақ ярмини тўкиб юборди.
Аввалига бўлдим дарғазаб.
Сўнг
Донишманд каби
Қилдим мулоҳаза.
Бир ҳисобда
Тўкилгани яхши бўлди,
Энди уларни
Чақолмайди одамлар.
31. 03. 2007 йил.

ТУГАЛЛАНМАГАН ШЕЪРЛАР

Шодумон юрмоқнинг йўли нафисдир
У туш каби илҳақ, гул каби нозик.
Қуёшдан тўкилган ҳар майса рози,
Ё ҳар кун ўлимга маҳкум нафсдир.

Шодумон юрмоқнинг йўли хатардир,
Лаззату роҳатлар сиртмоғи аро.
Сени огоҳ этар самовий нидо:
Неки қўлингдир—мулки Адамдир.

Шодумон юрмоқнинг йўли таваккул.
Балолиқ кунлари қилолган сабр,
Дардига шукрона қилолган банда,
Сафолиқ кунлари қилмасдан ханда,
Ё дилда пинҳона ўстиролган гул.

Шодумон юрмоқнинг йўли ҳаёдир...

* * *

Тағин руҳимни тарк этди саодат,
Ям-яшил боғларга кировлар инди.
Бу қандай кўргулик, қандайин одат,
Сени соғинмоқдан иродам синди.

.....
.....
Тун-ку маконига қайтди. Бироқ сен
Қайларда адашиб юрибсан, моҳим!

Ёки бошка бир варианты:

Баҳорда тошган дарё қайтмоқда ёху,
Суви билан қайтди дарёнинг моҳи.
Тунлар урилади фалакка оҳим:
Қайларда адашиб юрибсан, моҳим!

- ТАРЖИМАЛАР -

РУСЧАДАН ТАРЖИМАЛАР

С.МАРШАҚДАН

* * *

Умримга ўхшайди ёзнинг кунлари,
Совуб бормоқдамиз ҳар кун оз- оздан.
Осмон кудратли ложувард рангдир,
Ним рангга айланди бугун азондан.
Қариндошдир менга ер ҳам ўзимдай,
Ўтаётган куннинг маълумдир қадри.
Хув унда оқ қайин хатарни сезмай
Кузнинг офтобида иситар танин.
1970

* * *

Йилларнинг тунидир кузнинг гуллари,
Менга нурли кулиб қилар таманно.
Ва лек табиату менинг ўртамда
Бугун юпқа ойна бўлганди пайдо.
Кафтдагидек яккол турар бу дунё,
Оркага қайтмоққа йўқ менда ҳожат.
Ҳозирча биргамиз вагонда, аммо
Ҳозирча уйда-ю, йўлдаман фақат...
1970

* * *

Ёшлик ўртасида кунларим ётмиш,
Уни ёдга солар хотирам душвор.
Умримнинг уфқидан боққанча қолмиш
Тамбалаб қўйилган хомуш уй мисол.
Қачондир ўтганлар эмаслар изсиз,
Бу уйда ҳаммаси соғ ва саломат.
Илиқ нур таратиб турибди ҳануз
Хонада осиглик фонус аломат.
Оға-иним, синглим, отам ва онам
Оилавий йиғинда жамдир ҳар оқшом.
Юрагим тирноқлаб кетади алам,
Хайр деб уйкуга кетмоқ беором...
1970

* * *

Кўпинча алдайди бизларни соат,
Осуда ўтсин деб беш кунлик умри.
Йиллар айланару- қайтгандек ҳолат,
Гўёки кунларнинг ўчмагай нури.
Чархпалакдек йилу кунлар айланар,
Келаверар кунлар қувиб ҳафтани.
Қаердадир етиб олар ой яна
Бизга худди рўйи рост келган каби.
Орқага йўл йўқдир ою йилларга,
Бизга-ку аёндир қайтмаслиги вақт.
Аммо календару соат миллари

Парвозда эканинг яширар фақат.
1970

АЛЕКСАНДР ФАЙНБЕРГДАН

* * *

Тушунсангчи! Муסיқа бўлмас.
Юракдаги дардларим тинган.
Уйғотмоқлик уни не ҳавас,
Ул кечиккан муҳаббат билан.
Не наф ёлғон ваъдалар бермоқ,
Мен кадрига етдим вафони.
Сокинлик минг марта афзалроқ,
Тингламоқдин сохта навони.
Ўтинаман, сенинг қалбингда
Нурсиз сўзлар топмасин макон.
Нурсиз куйга очмагил лабинг,
Сенинг созинг олисда ҳамон.
Унда оҳанг уйғонмоқ бўлур
Бир илоҳий гўзал-ла шан.
Сен дилинг-ла чертмоққа улгур,
Ҳеч йўкса сан, ҳеч йўкса сан...
2000

МИНОРА

Сенда кибору ғурурлар не учун тўлиб оқди,
Ўтмиш бўлган асрларни кўриқловчи устунсан?

Айтгил менга, кимлар сени бунча аҳд ила ёқди,
Ва умрбод кириб бўлмас рангларга бўялгансан?
Туни билан тинчлик бермас кимларнинг нолишлари,
Сендан кимни пинҳон тутар бу бақо самовийлик?
Кимларнинг ол қонидан омихтадир ғиштларинг,
Деворингдан оқар кимнинг кўзидаги мовийлик?
2000

* * *

Аччиқ тутаб ётар қирғоқда гулхан,
Севгим, ахир сузиб кетмоқдаман жим.
Лабингдан мен эмас, юлдузлар ўпган,
Бунда ортиқ ҳеч ҳам қолмаслигим чин.
Кетарман қирғоққа тираб эшкакни,
Шу зилол сув олиб кетади бешак.
Қачонким ишонч бор- оқимга қарши!
Дарёнинг куйига- абадий демак...

Куйига. Бу оқим асовдир ёмон,
Лабдаги юлдузлар қолар йўқолиб.
Айрилиқ шамоли- ўкинч ва армон,
Ташлар ёмгирпўшинг елкангдан отиб.
Оёғим остида қайиғим титрар,
Энди гулхан кўзга кўринмас асло.
Сенинг қирғоғингни босар булутлар.
- Кечиргил! - хайкирдим булутлар аро...
2000

МИХАИЛ ЧАРНЫЙДАН

ОППОҚ ДАЛАЛАР

Сен сукунат сала бирпас , кузакда дала
Лўппи-лўппи пахталарга тўлгани каби.
Инсонларга муҳаббатин ташир сабот-ла,
Бу ишидан ҳапқириб ҳам кетмагай қалби.
Мезон оyi кенг бағрингга келаман яна,
Умум ишдан мен ўзимни четга тортмасман.
Оҳиста тонг отишини кўраман аста
Ва бахтлиман шу тонг билан ишга отлансам.
Сен томонга бошлар экан ёлғизоёқ йўл,
Оға билиб ўраб олар мени деҳқонлар.
Тортқилайди дала томон кўринмас бир қўл,
Чунки менинг туғишганим ер, оқ олтинлар.
Оқ либосга ўралгандир кузакли далам,
Бунда оқлик-софликдир чексиз ва доно.
Бирор жангда ўқлар мени гар ўтса ялаб,
Жароҳатим шу оқликдан топгуси даво.
Ёки насиб этса севги аста ва секин,
Куйлангандек эртақларда узоқ ва ҳалол.
Дугоналар даврасида маъсума келин
Бу оқликдан ташламасми бошига рўмол?
Қадам ташлаб метиндайин бузилмас сафда
Борарканмиз майдон аро мағрур ва ўқтам,
Ҳилпираган байроқларнинг озод сасида,
Байроқларда бор-ку ахир, оқлигинг далам.
Яшаш керак доим шундай ўзингдан кечиб,
Халқ йўлига сочиб қўйгил гулдек меҳрингни.
Яна келдим кенг бағрингга, чексиз қувончим,

Илтимосим, кучоғингга олгил ўғлингни.
1969

* * *

Чошгоҳ пайти, пахта тўла хирмонда
Нуроний қария ўқир Пушкинни.
Мен жимгина чўкка тушиб олдимда
Оҳангида оқиб кетдим қўшиқнинг.
Кўз ўнгимда пайдо бўлди Россия
Оппоқ қайинлар-ла соллониб ювош.
Ишқин такаббурга этиб бахшида
Татьяна кўринди, кўзларида ёш.
Жўнгина сўзлар ҳам ажиб рангланди,
Бу сўзлар янгидан туғилар фақат.
Отахон ўқиди «мағрур бандидан»,
Ўқилди «сония, даҳо муҳаббат».
Ўқийвер, отахон! Тўкилсин ғазал,
Яшаш мумкин эмас шеърсиз, қўшиқсиз.
Дунёда ашъорни севмай юрганлар
Дамсиз пичоқ ёки узукдир кўзсиз.
Борлиқни унутдим, ўнг ё тушми?
Оғушига қайтдим дардли йилларнинг.
Нуроний қария ўқир Пушкиндан,
Дантес, хато кетган отган ўқларинг...
1969

* * *

Паноҳ бергил эй тилсимот,
Унутилсин висол ҳам.
Фавкуллода ва эҳтимол
Булган эди мухаббат.
Тақдир менга недан сўйлар,
Қаерларда ул зада?
Кўринади мағрур кўзлар,
Лек киприқлар азада.
1969

ГЕВОРГ АГАДЖАНИЯНДАН

ДЕНГИЗ

Денгиз, қўшиғинг-ла аллала мени,
Сокингина оқшом пайти тебратиб.
Майда ташвишлардан асра-да мени,
Оғир ҳижронга ҳам қўйгил ўргатиб.
Ишонгум, ҳадсиздир кўҳна бу дунё,
Бу фақат тўлқинли текислик, қайиқ.
Ва унда сузарман бахтли, бепарво
Ёшлик йилларимга қайтмоққа аниқ.
Сен менга она бўл, пушти бир рангда
Эзгу овозингнинг илғайин кучин.
«Юрма алаҳсираб ўзга номлардан,
Ўзга соҳилларни изламоқ нечун?»
Нигоҳингда ётган маъсум кулгинг-ла
Кунлардан туманнинг кетказиб изин,
Тебратгин, аллала, мени волидам,
Оғушингга олгин, мушфиқ денгизим.

РАСУЛ ҲАМЗАТОВДАН

ДЎСТЛАРНИ АВАЙЛАНГ

Дўстлик душманликнинг боргил фарқига,
Шошиб дўст устидан чиқарма ҳукм.
Балким онийликдир дўстга ғазабинг,
Ундан нолиш учун шошилма бу кун.
Не ажаб, шошгандир балким, дўстинг ҳам,
Хафа қилган сени ўзи билмасдан.
Айбига иқрордир, келар боши ҳам,
Айбини юзига шартга солма сан.
Йиллар юлиб олгач умринг, эй инсон,
Мажбуран қариллик кўрилураво.
Шу ёшда дўстларни йўқотмоқ осон,
Топмоқлик нақадар қийиндир аммо.
Лат еса ишонган отинг оёғи,
Йўлида қоқинса саманинг бот-бот.
Сен уни койима, койи сўқмоқни,
Шошилма топмоққа бошқа бирон от.
Ёлбориб сўрайман сиздан, одамлар,
Холи яшамангиз меҳрдан бир пас.
Кўркингиз ҳаётда дўстсиз қолишдан,
Ҳаётда дўст деган, ахир, кўп эмс.
Ажиб қоидага ёпишиб олиб
Арзимас хатода кўрардим иллат.
Қанча дўстларимни кетдим қолдириб,
Шунчаси мени ҳам қолдирган албат.
Ҳаётнинг хавотир сўқмоқларида

Не савдолар менга ташлади каманд.
Йўқотган дўстларсиз ўкинч тоғдайин,
Йўқотган дўстларга муҳтожман яна.
Энди ҳаммангизни кўрмоқ истайман:
Қачонлардир мени севган дўстларим,
Эҳ, қачонлардир мен кечиролмаган
Ё мени кечирмай кетган кўзларни.
1975

ИЛЬМЕР НАЗАРОВДАН

ШЎР СУВ

Қум. Чўғдек қизиган сахро,
Ташналикдан қуршаган лаб ҳам.
Қултум сув бўлсайди зеро
Куйган қалбга бўларди малҳам.
Судралиб борарди аста
Шу ўй билан йўловчи ҳорғин.
Судралиб борарди хаста
Лаънатлаб у сахро борлигин.
Олдинда ойнадек бирдан
Ялт этиб кўринди сув зилол.
Бир култум ичди. Дафъатан
Туриб қолди у ҳайрон ва лол.
...Эй ошиқ! Севгингни излаб
Не юртларни кезасан чанқоқ.
Висолга етганида лаб
«Шўр сув» бўлиб чиқади бироқ.
1969

БОРИС ПАСТЕРНАҚДАН

ТУШ

Тушимга куз кирмиш. Ним ранг ойнадан
Улфатлар ичинда мени сени кўрдим.
Қонга ташна сордек юрагим кўкдан
Ташланиб қўлингга беозор қўнди.
Вақт ўтаверар ва қарир, бўлар қар,
Мезон-ла ромларни кумушга белаб.
Шафақлар боғлардан ойнани пурқар
Сунбуланинг қонли ёшлари билан.
Вақт ўтаверар ва қарир. Рамахта
Муз каби ўриндиқ шойиси синди.
Сен бирдан, жарангдор, тутилдинг қарахт,
Қўнғироқ бонгидек тушларим тинди.
Уйғондим. Куз қадар солиқ қабоғи
Тонгнинг. Шамол олиб кетар хотиржам
Аробага илаш сомонлар каби
Кўкда чопаётган қайинларни ҳам.
2000

Н.А. ЛУКАШОВДАН

ОДАТ
(поэма)

Ўзбекларда бордир шундайин одат,

Ноннинг увоғин ҳам этмак тўтиё.
Ул гўё бизларга шамси ҳидоят,
Ул гўё меҳрдир, сочгувчи зиё.
Ўзбекларда бордир даҳшатли қасам,
Энг оғир дамлардан бергувчи хабар.
Ёлғонмас ҳеч кимса бузолмас десам:
«Агар мен сўзимдан...нон урсин агар».
Нонни тавоф этмоқ одат эмишдир,
Ул бизга тошдаги битиклар кадар.
Ҳаётимга доим шу одат эшдир,
Эсласам юрагим ҳапқириб кетар...

* * *

Бизнинг болаликни уруш шоширди,
Улғая бошладик соатма- сайин.
Қайноқ юраклардан ғайрат тошарди,
Мардлик яшар эди жўшқин, тинмайин.
Ўн еттига қўйган пайтимда қадам,
Юракнинг амрига бўйсуниб шундоқ,
Мен муаллим эдим ва мен учун олам
Эди Олмос деган кичкина қишлоқ.

* * *

На фақат Информбюрони тинглаб жим
Анлардим урушнинг шум фалокатин
Жангдан бошланарди ҳар кунги дарсим
Ва борлиги ҳақида адолатнинг!
Анлардим урушнинг очиқ дардларин
Йиғидан қизарган кўзларга боқиб.

Ишонардим: мен ҳам яқин дамларда
Фашист газандасин этарман таъқиб.

* * *

Рухсат кутар эдим мен военкомдан,
Ниҳоят «чақириқ» келди қисқаси.
Ғамгин бўлиб қолди Гулоббой ака,
Мен турган ҳовлининг танти эгаси.
Халойиқ олдида маҳкам кучоқлаб
Дер: «Қайғурманг йўқ деб уруғ, қариндош.
Сизни кузатгаймиз қалбдан ардоқлаб,
Қайта кўришгаймиз, омон бўлса бош...»

* * *

Кеч тушди. Дастурхон атрофида биз
Тўпландик каттакон оила бўлиб.
Сухбатнинг мавзуйи яна Москвамиз
Остонасидаги жангларга тўлиқ.
Ҳамма тилар менга яхши тилаклар,
Дастурхонга шўрва тортилаётган дам.
Атрофга сокинлик жим қуйиларкан,
Ризвон кампир келди босиқ, хотиржам.
Жимгина турди-да ёнимда бир пас,
Ой каби кулчани менга узатди.
Ташвишли юзида чарчоқ нафаси,
Кўзида безовта дардни кузатдим.

* * *

Ки унинг кўзлари меҳрибон шундоқ!

Жамики оналар кўзига ўхшаб.
Доимо боламиз уларга шумроқ,
Доимо яшарлар бизларни ўйлаб.
Секингина сўзлар фаришта кампир:
«Ўғлим, шу кулчадан бир тишлаб берсанг.
(Кўздаги ёшлари айланар гир- гир.)
Қолганин, илойим, қайтганда ейсан.
Сенинг қайтишингни нон ҳам кутади,
Сени ибодатлар сақлагай омон.
Кимки олисларга бир кун кетади,
Ризқи бўлса қайтар бир кун бегумон.»
Сўнг Қуръондан дуо ўқиди узоқ,
Менинг руслигимни унутди чоғи.
Мен-ку бир мусофир эсам-да, бироқ
Юртим деб суйганман шу тупроқ, боғни.
Менинг-ку руслигим ёдида бордир,
Аммо юрт бошида уруш турган дам
Кимки халоскордир - асл ўғлондир,
Зор қолган оналар менинг ҳам онам...

* * *

Ҳозир мендан биров сўраса агар:
«Қандай енгдинг,- деса,- душманни, дўстим? «
Айтардим, Русимнинг қисман ерларин
Эмгаклаб, қадамлаб ўтганим ростдир.
Ўтганмиз жанг билан, қонлар кечароқ!
Бўлиб қаҳр билан бир жону бир тан.
Не бахтким, билмадим надир чекинмоқ,
Жонимдан ортиқроқ турганда Ватан.

* * *

Кўпинча суҳбатда қимтиб лабини
Ветеранлар бирдан кетар қизишиб:
«Генерал гар яратар ғалабани,
Сержантлар кифтида келади ташиб! «
Бу дадил фикрда, менимча, қисман
Аччиқ ҳақиқатнинг борлиги аён.
Тун. Солдатлар ухлар. Сержантлар эса
Туну кун сергакдир, билмайди ором.
Қоровул алмашиб туриши керак,
Ҳориган жангчилар дам олмоғи шарт.
Шарқ томон ёришиб келаркан, демак
Яна ҳужумларга бошлайди сержант.
Ҳандақдан биринчи чиқади сакраб,
Совуққа олдирган бўғиқ овози.
Ҳайкирар: «Шунқорлар! Душманга қараб!»
Қулайди... У энди муқаддас мозий.

* * *

Қисматнинг кўзи кўр ё йўқ омадим.
Менда алам яшар, билмайди тўзим.
Мен ахир, Берлинга етиб бормадим,
Урушга нуқтани қўймадим ўзим.
Пиёданнинг йўли оғир, етмадим.
Кўлга кирган ҳужум билан ҳар қишлоқ.
Днепрнинг сувларига урганман таним,
Маълум ахир, уруш эмас овунчоқ.
Ҳужумга ташландик бизлар долғадек...
Портлаган минанинг парчаси билан,

Ғалабанинг сўнги дақиқасида
Урушдан ўчириб ташландим бирдан...

* * *

Қаерда бўлмайлик, жангоҳлардами,
Ё олис хорижда - жаҳонгашта биз.
Қайтиш туйғулари нигоҳлардадир,
Муборак айлаймиз яна юртимиз.
«Жасорати учун»— кўксимда медаль,
Танамда битмаган икки жароҳат.
Елкада солдатлик қопчаси билан
Омон қайтиб келдим Олмосга хушбахт!
Нелар-ла қайтибман жанггоҳлардан ман,
Куйган қишлоқларнинг бир чимдим хоки.
Дилим кўзгусига гард юқтирмасдан
Ватан сувратини чизганча сокин.

* * *

Яқинида эди фикри ҳам ўйи
Урушни ўйласа кимки, албатта.
Шунданми Гулоббой аканинг уйи
Кечгача тинмади келди-кетдидан.
Ҳар нарсани аниқ билгиси келар
Чоллар: «Ахвол қалай? Кучлими душман?»
Гўё мен уларнинг мухтор вакили,
Гўё комиссарман ҳамма қўшинда.
Баъзи бир саволдан жимирлар этинг:
«Айтсанг-и, қандай жанг қилмоқда Толиб?
Ёдингга тушдими? Комсомол эди

Ишонгинг келмайди. Юргандир ғолиб...»

* * *

Қонли лавҳалардан сўйлардим ўйчан,
Ғалаба қимматга... Очолмасдим лаб.
Кўз ёшу кулгуга қўшиб кулчани
Емоқчи бўлардим қўлим қалтираб,
Одат мени сақлаб қолдими омон?
Жоним-ку фойдага, таъмидир тахир.
Юрагим ўртаниб келади ҳамон,
Тантилик қилмади қўпларга тақдир...
Ейилмай қолди-ку уларнинг нони.
Ўлганлар биз учун мунгли хотирот.
Ҳали ҳам ўзбекнинг ҳар хонадони
Кемтик нонларини сақлар умрбод.
1983

* * *

Илон бўлиб чакмоқда хаёл,
Илон каби чинқирок.
Юрагимнинг султони аёл
Меники эмас бироқ.
Ташлаб кетма бағрим, қувонч, қол,
Қўймасин ғамлар тузоқ.
Тан оламан, мўъжиза аёл
Меники эмас бироқ.
Чатнаб ётар тақдиру азал,
Балким шундандир нифоқ.

Олам ичра ёлғизим аёл
Меники эмас бироқ.
Абадий ишқ топмасин завол,
Ғамлардан бўлсин йироқ.
Ёнимда-ку турибди аёл,
Меники эмас бироқ.
Соғинч ўти ўртайди алҳол,
Қийналмоқда жоним, боқ.
Бахт иқболга ёр бўлгил, аёл,
Бироқ, бироқ, бироқ...
1983

* * *

Лайлақлар шовқинидан
Чўчиб тушди боғлар ҳам.
Нихондир бу товушда
Ҳам қувончу, ҳамда ғам.
Олис эди манзили,
Йўли тўла укубат.
Она ватан рамзини
Яна кўрди бу фурсат.
Шамолида навбахор
Омад ташир дил очиб.
Қай бири танир такрор
Шул қари қайрағочни.
Мовий маскан тусида
Тақдирнинг соҳиллари.
Бўм- бўш уя устида
Лайлақлар соҳирлидир.

Бу ерларнинг ҳар куни
Яхшилик инъом этган.
Ўчган улар шўху- шан
Сабоҳларда баёти.
Ҳаёт ўзи дарс берган
Унутма деб диёрни.
...Икковлон босиб ўтдик
Минг – минг йўлу сўқмоғни.
Қалбларда ишонч ўти,
Кутмоқда юртнинг боғи.
Юраклар совумасдан
Шу боғлар чорлаган пайт,
Қайтиб келасанми сан,
Мен ҳам қайтаманми, айт?
1983

Евг. ЕВТУШЕНКОДАН

АФСУН

Баҳорнинг тунида ёдингга олгил,
Ва ёзнинг тунида ёдингга олгил.
Кузакнинг тунида ёдингга олгил,
Ва қишнинг тунида ёдингга олгил.
Майлига, мен сендан бўлсам йирокда,
Шунчалар йироқки худди Ироқда.
Узун ва салқин шу якандозда
Чалқанча дам олгил, гўё денгизда.
Ўзингни шу момиқ тўлқинга топшир,
Мен билан денгизда қолиб бирма- бир.

Ёдингга олмагил кундузи асло,
Кундузи тўполон, кундузи ғавғо.
Дудларга тўйдириб кўмадир майга,
Ўзга нарсаларни солиб майлингга.
Неники ўйласанг кундуз- марҳамат,
Тунда эса мени ўйлагил фақат.

Эшит, паровознинг фарёди аро
Шамолдан булутлар йиртганда яқо,
Исканжада қолгач не қилмоқ даркор?
Ахир бу хонанинг деворлари тор.
Сенинг бахт, армондан тинсайди кўзинг,
Кафтинг-ла бошингни сиқсайдинг ўзинг.

Тинчликда тинчгина қилай илтижо,
Тўқаркан ёмғирин шовуллаб само.
Ёки қор ойнада этганида акс,
Хобимда, ҳар ҳолда хобимда эмас.
Баҳорнинг тунида ёдингга олгил,
Ва ёзнинг тунида ёдингга олгил.
Кузакнинг тунида ёдингга олгил,
Ва қишнинг тунида ёдингга олгил...
1975

ЖАК ПРЕВЕРДАН

* * *

Мен бозорга бордим,

Гул бозорига.

Ва сенга атаб сотиб олдим гуллардан

Менинг севгилим.

Мен бозорга бордим,

Қуш бозорига.

Ва сенга атаб сотиб олдим қушлардан

Менинг севгилим.

Мен бозорга бордим,

Темир растасига.

Ва сотиб олдим занжирдан,

Оғир занжирдан,

Менинг севгилим.

Мен бозорга бордим,

Қул бозорига.

Ва сени узоқ ахтардим,

Аммо тополмадим изингни,

Менинг севгилим...

1970

ОЗАРБАЙЖОН ТИЛИДАН

НАБИ ҲАЗРИЙДАН

ЭЙ ЮРАК

Нега ҳапқирасан, сен бадбахт юрак!

Манзилга етмаган дардли хат — юрак.

У сени севмади, сен нега севдинг?

Сени севмагани сен нега севдинг?

Мен сенга қўл силтаб қайтдим, эй юрак.
Мен сенга айтдим-а, айтдим, эй юрак,
У сени севмайди, нега севарсан?
Сени севмагани нега севарсан?

Сўзимга боқмадинг, энди ён, юрак,
Ён эй, маним каби пушаймон юрак.
Сени севармиди, сен нега севдинг,
Сени севмагани сен нега севдинг?
2004.

ФОРС ТИЛИДАН ТАРЖИМАЛАР

ЖОМИЙДАН ТАРЖИМАЛАР

* * *

Чорасиз ишқингда гирён қолдим-а,
Бе дилу, бе дину вайрон қолдим-а.

Аҳли ушшоқ уйқудин бегонадир,
Тунлари бедору ҳайрон қолдим-а.

Кеча-кундуз интизорман келса деб,
Кўзлари зор, кўнгли нолон қолдим-а.

Жоми майдек қўлларим тарк айладинг,
Жом янглиғ дил тўла қон қолдим-а.

Боғ аро қадду висолинг шавқида,

Сарву гул рангида яксон қолдим-а.

Жомий, мендин саждани ҳеч истама,
Ул санам пойида бежон қолдим-а.

* * *

Моҳитобим хажридин оҳ, оҳ фироқ оҳ, оҳ фироқ.
Тобакай кўйингда куймоқ, оҳ фироқ оҳ, оҳ фироқ.

Кўзларимдин неча ой оққан ёшим моҳи билар,
Бўлмадинг моҳ, невчун огоҳ, оҳ фироқ оҳ, оҳ фироқ.

Ваҳ ажал васлида ҳам жонондин жоним истарам,
Жомга тўлмиш хажридин роҳ, оҳ фироқ оҳ, оҳ фироқ.

Айрилиқнинг меҳнатин сиддиқ қаёндин англагай,
Васли- ҳижрон, ишқи- боргоҳ, оҳ фироқ оҳ, оҳ фироқ.

Тобакай саргаштадурмен васли базмингдин йироқ,
Нурга тўлсин жилвагоҳ, моҳ, оҳ фироқ оҳ, оҳ фироқ.

Ёр висоли тенг насиб этса агар ағёрга ҳам,
Бул висолдин асра оллоҳ, оҳ фироқ оҳ, оҳ фироқ.

Гарчи Жомий тоғ мисол собит турар ишқида жим,
Чархи гардун, юз сомонроқ, оҳ фироқ оҳ, оҳ фироқ.

* * *

Соқий, етиб келмиш абри найсон,
Ёмғирда сабза, гул- лола хандон.

Ҳар томчи лола жомида гавҳар,
Тоғ бағри қирмиз байроқдин алвон.

Наргис кўзини юлдузга очса
Шаб то саҳар ул бўлмиш нигорон.

Порсо элин ҳам саҳрода кўрдим,
Тонг чоғи синди аҳд ила паймон.

Гуллар билан ич кўкламда бода,
Ҳай- ҳай гўзалдир жом бирла жонон!

Жомий, севунма, сендек бу гулшан
Булбули бисёр, чекмоқда афғон.

* * *

Сенинг нуринг, бача, заррота зоҳир,
Қамолинг ваҳдати зотингда қоҳир.

Ўзинг охир, ўзинг аввал ва лекин
На аввал сенда бордирким, на охир.

Шуурида намоёнсан дамо- дам,
Нечун солиқ этур нафйи хавотир.

Жамолинг акси маъшуқ чехрасида,
Ки ошиқнинг ёниқ кўзида нозир.

Висолинг каъбасига ким етишгай,
Ватанга эмди қайтмас ул мусофир.

Эшигинг ҳалқасини кимки тутса,
Сафарни тарк этиб бўлгай мужовир.

Тариқатни ўзидин, Жомий, ўрган,
Сулуки ишқда ул якто ва моҳир.

“ДЕВОНИ ФОНИЙ” ДАН ТАРЖИМАЛАР

МУХТАРАЪ

Қайда бизу зуҳду ибодат қани?
Маст қани, тақви-ю тоат қани?

Ғунча каби қонли дилим дардманд,
Дард қани, дилда жароҳат қани?

Сарв ила гулдин дема сўз, боғбон,
Даҳр аро ул оразу қомат қани?

Бир нафи йўқ менга намак конини ,
Сўзла кўнгул, кони малоҳат қани?

Зуҳд элин хонақоҳи тор манга,
Шоҳ кўчада дайри маломат қани?

Шайх риё, майни муғон кўрсатур,
Қайда фириб, айт-чи каромат қани?

Фоний агар тикди сенга жонини,
Келса бало бошига тоқат қани?

ДАР ТАВРИ МАХДУМ

Нигорим турку тожикдур, қилур юз хона вайрона,
Аё, кирпиклари тожиквашу ҳам чашми туркона.

Муродим доимо сурмак нигорим сочига кўзни,
Ғақат кирпикларим қодир тароқ бўлмоққа шоёна.

Қаноту куйриғи ҳам дил қушининг кечалар куйгай,
Ахир, шамъ теғрасида тунлари парвона-парвона.

Дилимнинг ишқ биносига эшикдир дарзи кўксимнинг,
Алифдирким эшик ёни, текис хатларки - дандона.

Ғақир девор тағига борди истаб соя-салқинлар,
Қулаб тушмиш бу оҳимнинг намидин сақфи қошона.

Муғон дайрига бор, эй шайх, агар хилват қоронғудир,
Шароби арғувон бирла чароғон кунжи майхона.

Санам зуннор ила боғлар белимни хўб, гуноҳкормен,
Гуноҳимдин агар кечса динимдир совға – шукрона .

Агар риндга узатсанг бир пиёла май, менга жом тут,
Кўнгулни овламоқ бўлдинг, дуруст, бер жоми паймона.

Насихат қилма Фонийга, ақдан бўлмагай бу иш,
Ки девона ишига ким қўшилди – бўлди девона.

АЙЗАН

Бир жом тўла май истаб майхонага боргайман,
Ҳеч ташқари чиқмасдан паймонага боргайман.

Шайхлар муножотда, риндлар хароботда,
Истаб сени байтуллоҳ, бутхонага боргайман.

Майхонада сархуш, маст, тондим-ку ўзимдин, бас,
Мардона фиғон тортиб мастонага боргайман.

Май жоми манга қотил, мақсуди бўлар ҳосил,
Гар ёр қадах тутса остонага боргайман.

Минбарга чиқиб воиз, мақтанди беҳишт боис,
Афсонани тинглаб мен хобхонага боргайман.

Ёрим гулу бўстоним, ҳам шамъи шабистоним,
Парвона-ю булбулман, ўтхонага боргайман.

Фоний, тила хорлиқни, ундан-да хароблиқни,
Маъмур киши мендурмен, вайронага боргайман.

ТАТАББУЪИ МАВЛОНО ШОҲИЙ

Фасли баҳор ҳар одаме бир сарви гулрухсор ила,
Гулғунчадек қондир дилим ҳам фурқати дилдор ила.

Гулнинг жамоли дилкушо, булбул анга дostonсаро,
Қумри овози жонфизо, менман фиғону зор ила.

Гулшан юзи орастадур, шамшод ила вобастадур,
Булбул дилим ҳам хастадур, гулсиз қолиб озор ила.

Гул жилвалар қилди шу он, гул барги ноз айлаб чунон,
Булбул қани? Гуллар қаён? Қолдим жигарда хор ила.

Сийнамга эқдим тухми ғам, кўзда надомат, ёш тўкам,
Ишқим ишидин дам ба дам қолдим машаққат, кор ила.

Бундоқ жафолар тобакай? Тут, соқиё, бир жоми май,
Май қуйқаси сийнамда ҳай, ман сийнайи афғор ила.

Фоний санамни деб агар, поида жон таслим этар,
Жонин азобдин қутқарар, ором топиб иқрор ила.

ТАТАББУЪИ МАХДУМ

Ҳамон бошимға сочилғай бу мушкин зулфидин савдо,
Ажабким, мушк сўзига лом қўшилса мушкилот пайдо.

Ниқобинг оч, раҳм қилгил, назар ташла, забун ҳолим,
Ахир, кўз пардаси бизни кўрарга ғов эмас асло.

Ажал ташриф этар бўлса ҳаёт елдек ўтар, хайҳот!
Рақибим келса чун ёрим кетарман деб қилур ғавғо.

Кўнгил ўғрисидир чашминг, дилим қонин ичар доим ,
Яна исботки, бедилмен, ахир мен ошиғу шайдо.

Кўнгил билгил, санам поида жон берсам ажаб эрмас,
Лаби-ку жон ато қилғай, магарким, ғамзаси яғмо.

Ки бўлса хонақоҳ аҳлига хушёрлиғ йўли мақбул,
Харобот аҳли чун ҳам масту беҳуш ринд эрур аъло.

Агар ошиқ ўзин ўйларки маҳбубдин эрур маҳрум ,
Дили дўстга етишгайдир ўзини айласа ифно.

Гадолик тушмади бошингга, эй шаҳ, сен шукрлар де,
Сочиб неъмат гадо кўнглида қил ҳиммат уйин барпо.

Агар Фонийга мақсаддир висолинг каъбасин топмак,
Бу карвонга фано даштидин ўзга излама маъво.

МУХТАРАЪ

Ҳар чамандин изладим, сарви хиромон йўқ экан,
Йиғладим шиддат билан, гулбарги хандон йўқ экан.

Боғ аро боқдим ҳавасманд абри найсон сингари,
Нолаю афғон чекардин ўзга имкон йўқ экан.

Сабру тоқат ҳаддига чорлаб кўнгилни қистадим,
Лек ҳижрон ғамларидин яхшироқ шон йўқ экан.

Нотавонлик теграсига дилни тортар изтироб,
Сабру тоқатга манимдек эпсиз инсон йўқ экан.

Масканимга дам ба дам қайтмоққа чора изладим,
Беқарор, дилгир дилимда қатъият, жон йўқ экан.

Бул ниҳон ишқим сиридин топди айғоқчи хабар,
Асрамак жонимни мушкул, фурсату он йўқ экан.

Ул парининг ҳажрида Фонийга маъзур рашк ҳам,
Ман каби девонага бўлгувчи ҳайрон йўқ экан.

ДАР ТАВРИ ХОЖА

Моҳ титраб базми субҳдин кўринур масту хароб,
Гўйиё шарқдин кулаб чиққан кабидир офтоб.

Анжуман аҳли самоға сочилур кавкаб киби,
Кўзлари наргис кўзидек субҳидамда масти хоб.

Ул менга ғавғо қилур мастлик ила тинмай сахар,
Қаҳр ҳам лутфлар тузиб бундоқ шиор қилди хитоб.

«Сен ки, эй, хос базмидин айро юрар бир бандасен,
Ёки бахтинг йўқлигинин юз тутар сенга азоб.

Қатл тиғи бирла чопгаймен бошингни, токи сен

Ер юзин қонинг билан ювсанг-да бўлғайдир савоб.

Субҳидамда дўст ила ичганда бода сен ниҳон,
Ёки бизнинг базмимиздин ўзни қилдинг ижтиноб? »

Изтироб турди танамда ерга босдим юзни мен,
Тилга сўзлар келса ҳамки қўрқамен топмай жавоб.

Кўрди, аҳволим забун, келди туриб ёнимга мох,
Ханда айлаб олди соқийдин ки жом, барқи шароб.

Дерки : «Эй, Фоний, қўлимдин майни ол, нўш айлагил»,
Ичдиму мулки адам сориға юз тутдим шитоб.

ТАТАББУЪИ СУЛТОН УЛ ФУСАҲО ҲУСАЙНИ

Сен томон дил борадур, жисмим нишоне қоладур,
Қуш учуб кетса магарким, ошиёне қоладур.

Ишқидин овораман, мулки ватандин холиман,
Хонумоним кетадур, бехонумоне қоладур.

Ҳажрида бўлдим адолар, мақсади қатлим хануз,
Кетди жоним, лек жонондин гумоне қоладур.

Ташладим ўзни итингға, бир емиш бўлсам эди,
Гар аёқ остида қакшаб устихоне қоладур.

Хаста ҳолим кўргали боқсанг агарким йўл тараф,
Остона узра ўлган нотаवоне қоладур.

Сарви қомат хотири долдек танамга бир асо,
Хотиримда шўхнинг ишқи ниҳоне қоладур.

Эмди Фоний қолди дўстсиз бул адам саҳросида,
Хаста-ю ношуд итисиз корвоне қоладур.

ТАТАББУЪИ ХОЖА

Келди хабар висолидин дилда бироқ қарор йўқ,
Ҳар нафасим нидо маним, илкимда ихтиёр йўқ?

Телбанамо бу ишқима изла шифо, ҳаким, бу кун,
Қўлга кишан бўлодигон зулфи каманд ёр йўқ?

Мен ишониб юрар эдим, келса бало ақл-ку бор
Ишқ ғами сипоҳидин ақлима эътибор йўқ?

Келса гулим хуш бўй ила равза эрур бу базмимиз,
Мутриби хуш наво қани? Косада хушгувор йўқ?

Пири муғон тўкар агар хок сари шаробдин,
Ташна бўлиб маним каби майкада хокисор йўқ?

Ҳажр тикону, хаси-ла тўлди кўнгилнинг хонаси,
Васлига зормен нечун оташи гулузор йўқ?

Келгуси йил кимам бизи ёдга олар, буюр шароб!
Йил ўтди, дўстлар қани, кечаги бахтиёр йўқ?

Шарҳи фироқни сўрмагил, қайси йўсинда ёзайин?
Чекса рақам ҳаётидин ёзгали ҳеч мадор йўқ?

Лофи фанони урмагил, Фоний, агар дилингда ўт
Ёнмаса ул фиғонлару кўздаги ёш бекор, йўқ?

ТАТАББУЪИ ШАЙХ

Ҳар қачонким табдин бўлмиш сориғким гулўзор,
Навбахор умрим маним фасли хазондек хоксор.

Қатра тердин нотавон жисми онинг намнокдир.
Бул заиф жоним менинг уммон тубин этсин диёр.

Чун ҳароратдин латиф жисмида тургай изтироб,
Кўзни қандоқ асраюрмен келса ёшим шашқатор.

Лаъл лабким гар учуқдин бунчалар тортмиш азоб,
Кошки олсам тиш билан лаълин азобин бахтиёр.

Эй фалак, жонимни ол, қўшгил нигор умрига сен,
Гул учун жоним фидо-ю, йўқ қўлимда ихтиёр.

Рўзигорим тийра ўлди ойни кўргач дардманд,
Эмди равшан ўлса эрди бул қоронғу рўзгор.

Шодмонлик тутди кўнглин, хасталикдин турса гул,
Фониё, хуррам ўлуб пойига жон қилгил нисор.

МУХТАРАЪ

Бўлса бир олам манга, бул аҳли олам бўлмаса,
Олам аҳлин ғамларидин дилда ҳеч ғам бўлмаса.

Нотавонлар кўз ёшидин қатлима сел келмаса,
Кечалар оҳдин ғариблар усти мотам бўлмаса.

Бу фалак бедодидин кўнгил уйи дард билмаса,
Бу ситамлар захмидин бечора одам бўлмаса.

На париру хайлида бор одамийликдин нишон,
Девсифат одамлари ҳам менга ҳамдам бўлмаса.

Орзу топмоқ истадинг, майхонага бургил йўлинг,
Ичма май кўҳна сафолдин косаи Жам бўлмаса.

Лаъл монанд майга боқсанг софу шаффоф сатҳида,
Не ажабким, тўнқарилган осмон ҳам бўлмаса.

Майни шундай сипқар эй, жом осмондек бўлса ҳам,
Худди дўзахдек тубида қатраи нам бўлмаса.

Тарк қилсин хотиримни бу жаҳоннинг ташвиши,
Ул фано саҳросидин ҳам хотирим кам бўлмаса.

Фониё, андеша қил ўйлашдин олам ҳолатин,
Кошки идрок ечмаган асрори мубҳам бўлмаса.

МУХТАРАЪ

Соқиё, тутгил қадах, ҳушёрлар девонадир,
Бизни мажнун айлаган ҳеч тўлмаган паймонадир.

Дўсти йўқнинг бахти бордир бу жаҳон бозорида,
Чун жаҳон ошноларидин ким йўли бегонадир.

Бўлса ҳамки тўрт аёли мард саналмас ҳар киши,
Хотину хотинчалишга боқмагон мардонадир.

Чарх зулмидин агар вайрона дил, кўп ғам ема,
Ишқ йўли обод эрурким, дил қачон вайронадир.

Офият ҳам зухдни афсона бир сўз билмишам,
Бўлғоним ишқида расво бир ғариб афсонадир.

Арш қадар парвозда ринд, қутлуғ қаноти ишқ сабаб,
Шайх гар хилватдадур, уй қушлара ҳамхонадир.

Халқ кўзи равшан эрур шамъи шабистон васлида,
Ким ёнур боштин оёғи, мансаби парвонадир.

Хонумонин тарк айлаб ётса ким кўйида маст,
Кўча-кўйида бир эгосиз ит каби бехонадир.

Фониё, ким қонеъ ўлса бу жаҳон бор- йўғига,
Ўйлама ҳоли забун деб, асли у фарзонадир.

ТАТАББУЪИ ХОЖА ҲАСАН

Гарчи балои хумор дарди ила ғамдаман,
Муғбачаву май ва лек азҳаба аннал ҳазан*.

Ҳар шикани зулфининг бўлғуси минг дилни банд,
Турфа бу соч халқаси зулфи кабидур шикан.

Гул юзи шабнамлари кавкабу ёлқин каби,
Ёлқину юлдуз эмас, кўздаги ёшиммикан.

Бўлса ҳарир кўйлаги гулбадан узра малол,
Рашкими ғавғосидин пора эрур пираҳан.

Дил ўтининг шуъласи эрса забоним не тонг,
Ўт изидур бу учук, маскани ўтлуғ даҳан.

Сийнада ғам тоғдир, бу теша тирноғдур,
Дил юкидур Бесутун, остида ман Кўҳкан.

Хусраву Ҳофиз мудом Фонийгадир раҳнамо,
Жомий йўлин излагил, чунки у важҳи Ҳасан**.

* Муғбачаву май ва лек азҳаба аннал ҳазан – Муғбача ва май ғамларни кетказади.

** важҳи Ҳасан – гўзал чеҳра; яхши баҳона. Жомий йўлини излагин, чунки у Хусрав ва Ҳофиз йўлидан яхшироқ деган маънони ҳам англатади.

ТАТАББУЪИ ҲАЗРАТИ МАҲДУМИ

Эй, гулбахор, ҳуснинг сабаб чеҳрам бу кун гулзорлар,
Бул навбахор гулзордин сийнамга тўлган хорлар.

Ҳажринг нишидин ҳар фасл, қирқилди жоним муттасил,
Бу игнаю иплар-ла дил чокин тикиш душворлар.

Кел, ғам уйига қўй қадам, бўлди фано саркаш танам,
Бас, хорлик тупроғи ҳам боштин сочар деворлар.

Чеҳрам қизил қондин, бироқ майдин қизил унда яноқ,
Ҳамранг бўлолмас, эй, шу чоқ менга гули рухсорлар.

Ошuftа дил маҳбуб сабаб, қиблам томон қўймам қараб,
Ул моҳ зулфидин ўраб бўйнимга ман зуннорлар.

Аввал эдим аҳли фунун, мажнун бўлибман ушбу кун,
Атфол сира бермайди кун, бошга солиб озорлар.

Назмим эрур янги ва шан, хайратдадур чархи кўхан,
Фоний агар сўзга чечан, устоди Жомий борлар.

ИХТИРОЪ

Ман каби муғ дайрида бадмасту ҳам бебок йўқ,
Кўйлагин ёқоси-ю домони бунча чок йўқ.

Ҳусн аҳлида санингтеқ ҳусни поки йўқтурур,
Ишқи комил мансабида ман каби ҳеч пок йўқ.

Ишқ ғамидин ўзга ғамни кўрмадим оламда ҳеч,
Шубҳасиз оламда мендек бенаво ғамнок йўқ.

Ҳар киши ошиқ ўлур ҳуснингни идрок айлагач,

Ошиқи зор ичра мендек соҳиби идрок йўқ.

Ишқ самуми гар учирса хас каби ушшоқ элин,
Дашти ғам ичра менингдек хору хас, хошок йўқ.

Лой керакдир гар иморат солса ошиқ ишқидин,
Сув эрур ашким маним, жисмим каби бир хок йўқ.

Фақр даштин ўтса ким шиддат ила илдам эмас,
Бу фано даштида, Фоний, сен каби чолок йўқ.

ДАР БЕВАФОЙИ АҲЛИ ОЛАМ

Аҳли дунё ёдини қувсанг хаёлдин яхшироқ,
Бил, алар бедодидин хотир ва ёд ўлсин йироқ.

Феъли атвори онингким бевафолиқ расмидур,
Бевафо аҳлига сен қилма вафо, бўлсин сабоқ.

Мард эмас, мардум эмас, олган сабоғи зулм эрур,
Бу фалак маккора устоз, иккиси доим иноқ.

Зиддиятдин ўзга иш келмас ҳаётда илкидин,
Ким кўрибдур чор унсур хилқатида иттифоқ?

Елга кетмиш соврилиб бул аҳли дунёдин вафо,
Ким вафо дунёга қилмиш бевафо бўлди бирок.

Фитратида бевафолиқ сувратин кўрдинг, магар
Бевафолиқдин туғар даврон она безотроқ.

Диллари турли ғараз бирла лабо-лабдур чунон,
Балки шундан таъблариҳам турфа хил ҳам тумтароқ.

Мен аларнинг зикри ёдин ёзмаганим яхшидир,
Чун қалам бошин эгиб бўлғай юзи ҳам қорароқ.

Бандиликдин, Фониё, озод қилсинлар десанг,
Сарву савсандек улардин ўзни тут озодроқ.

ТАТАББУЪИ ХОЖА

Кўз қорасин нурисен мардумни қил таманно,
Кўздин узоқ кетибсен, нурсиз кўзимда ялдо.

Қотил гўзал бўлурму, қодир эгам ўзингсан,
Жон олсин ўзгалар деб бердингми жон, Худоё!

Ором кутиб бировдин солдинг азобга жоним,
Ҳажрингдин ўзга таскин, ором йўқ, дилоро.

Майхонада иқомат, билсанг агар ғанимат,
Ҳодисаларга тўлган асрор экан бу дунё.

Қаҳру ғазаб сочиб сен, кўздин ниҳон бўлибсен,
Кўздин ўтиб турибсен, қайлардасен, нигоро?

Кўйлақлари сабрнинг сўкилди чокларидин,
Жавринг билан кўнгулнинг бўлмиш ниқоби яғмо.

Ёрин йўлини гарди Фонийга икки дунё,
Кўздин макон бер анга, қилғил они тўтиё.

МУХТАРАЪ

Бўлди чашминг не бало гулрухсор?
Нуктаи зери бало холи узор*.

Жону дилга урасен ўт куну тун,
Дил бу жондин шу учун миннатдор.

Бодаи лаъли лабинг кўрди нигоҳ,
Не сабаб чашми бало бўлди хумор.

Жилваси сарвини жонимга ҳаёт,
Юрса жонимни оларкан такрор.

Соқиё, айши пиёланг тўладир,
Тўкма зинҳор, ичу ичсин гулиёр.

Булбул ошиқ чаманига бўлару,
Ҳар гулида кўради ул юз хор.

Фониё, даҳр гулидин не умид,
Шохларин кес, мева бермас гулзор.

* Юзингдаги холинг бало сўзи остидаги нуктадир.

БИМИСЛИҲИ

Дарзи сийнам узра тўлган ўқларингми, гулъузур,
Раҳна дебми четларига ё қалаб қўйдингми хор?

Оразинг кўргач кўзимдин қон бўлиб оқмиш ёшим,
Сел рангги турфа хилдир ҳар сафар келса баҳор.

Нуктадек оғзинг хаёли улфатим ҳижрон туни,
Эй, ниҳон нозик хаёлим, бир кунимга кел бакор.

Шоми ҳижрон изтироби зоҳир айлар ишқ ўтин,
Гўйиё маҳшар кунида неки пинҳон—ошкор.

Майни тез бўғзимга қуй, жонимни қайтар, сокиё,
Жон чиқарга қолди оз, қасд этди ташвиши хумор.

Мухтасиб, ғавғоларим мастликка йўйиб юрмагил,
Телбаликнинг ҳар қачонким минг сабаб маъзури бор.

Мен агар зоҳидни йўлда доғда қолдирсам не тонг,
Зухдидин зоҳид умидвор, Фоний ёр лутфига зор.

МУХТАРАЪ

Ҳажру дарддин кундузи чандон кўпайди меҳнатим,
Кечалар ҳеч қолмади чекмакка афғон қувватим.

Ойни кўргач тоқатим йўқ, беқарор ўлдим, нетай,
Ҳар киши кўрганда моҳни дилда қолмас тоқатим.

Хуснига ҳайронлигим ўз ҳаддин ошди, ва лек
Хуснидин ишқимнинг ортиқ эрканидин ҳайратим.

“Оразин кўрганда беҳушсен нечун?” деб сўрмагил,
Ихтиёрим қўлда эрмас, бу қадимий одатим.

Ишқ доғи кечалар ҳаддан зиёда куйдурур,
Устига бу кечаларда доғи фуркат улфатим.

Мен биёбон маҳлуқин суҳбатларин хуш онгладим,
Одам ови бўлгач одам суҳбатидин ваҳшатим.

Етди озорлар дилимга мунча мардум хайлидин,
Мардуми кўз бўлса ҳам ҳайфдур аларга суҳбатим.

Соқиё, тутгил шароб, тургуз танамни хокдин,
Чарх узра ҳар қачон чиқмакка мойил ҳимматим.

Аҳли даврон бевафодир, Фониё, кўп чекма ғам,
Мен аларга тенг эмас, аҳли вафодир нисбатим.

ТАТАББУЪИ МИР

Сарвинозим кетдию, дилда гулим рафтори бор,
Дилда рухсори гулидан юз ниҳоний хори бор.

Чикса тандин жон агар дилда фиғон ҳеч қолмагай,
Дилда аммо ҳажридин афғону нолон зори бор.

Ҳажри ўкин нишлари кўнглимда ҳеч пайкон эмас,

Балки дилда эскидин қолган ғалат мисмори бор.

Бехато дилни тешиб ўтган ўқининг захмидек
Қадди кўздин кетару дилда ва лек озори бор.

Ул мусофир хонага дирҳам кўмиб кетган каби
Қон дилимда нечалаб доғи ниҳон бисёри бор.

Ҳар тикони захми менинг хотирим шод айлағай,
Сарвиноз кетган билан ёдимни гулрухсори бор.

Бодаи софингни бер, кетсун дилимдин захри ғам,
Чун дилимнинг ғам солувчи шўҳи ширинкори бор.

Ул пари чашмим уйидин кетса ҳам суврат каби,
Сувратин нақши битилган дилда бир девори бор.

Фониё, бул кофирингдин ким халос айлар сени,
Билки, зулфин ёдидин кўнглимда минг зуннори бор.

ТАТАББУЪИ БАЪЗИ АЪИЗЗА

Абри найсон соясида кечалар ёнмиш шарор,
Ё баҳор лашкарлари ёққан оловдир лозазор.

Ёки лола шуъласидин кўкка ўрларми булут,
Ё магар эргаштириб абрин келурми навбаҳор.

Лоланинг ҳованчасида янчди мушкин бул ҳаво,
Эҳтимол саҳро тарафнинг лоласида мушк бор.

Лола Парвез тожидурким чарх барбод айламиш,
Бундин ортиқ топмас ибрат ҳеч жаҳонда тождор.

Жоми Жамшид қолди бўм-бўш бўлса ҳам ишратфизой,
Жому Жамдин йўқ нишон, соқий, шукрим бода ёр.

Лоларанг май хуштурурким лоларў дилбар ила
Базми май айёми бўлса, бўлса атроф лолазор.

Лоларўнинг ҳажридин кўнглимда қолди бир сиёҳ,
Лолалар доғи каби кўнглим бу кунким доғдор.

Бу замон аҳлида ҳам йўқ лоладек бўйи вафо,
Қора кўнгул бул улусдин чекиниб бўлғил канор.

Фониё, чун лолазор умри шитоб бўлди фано,
Узма лабни лоларанг бул жомдин беихтиёр.

МУХТАРАЪ

Лаълингки наботу суханинг оби ҳаётдур,
Лабларда учук бизлара бир ҳабби наботдур*.

Майхонани ташлаб ҳаракат масжида йўқтур,
Майхонада чун муғбача ширин ҳаракотдур.

Меҳробни кўйиб ўзни харобот сари урдим,
Ким кечса ўзидин яна майхона нажотдур.

У хури паризодки, бор жумла сифотлар,
Билмон, насаби ҳурми ё одамизотдур.

Мушкин каби зулфи, не ажаб, ҳинду кўринмиш,
Ҳам Қадру Баротдин биза ортиқки сифотдур.

Ким ҳодиса чақмоғига собит эса тоғдек,
Бор гавҳари мақсуди агар дилда саботдур.

Ким жаннати Фирдавс йўлин излади роғиб,
Жаннат йўли Фонийга хиёбони Ҳиротдур.

* ҳабби набот—новотнинг ушоклари, майдалари

ТАТАБЎЎИ БАЪЗИ ЁРОН

Машаққатда танам минг бора куйди,
Дилим бу ишқдин оввора куйди.

Дилимни поралаб куйдирди ишқи,
Фироқида дилим якбора куйди.

Туёғидин отининг чакнади ўт,
Ки оҳимдинмикин тобора куйди.

Ичиб майдин ёнар бўлсам не тонгким,
Самандар ўт ичиб садпора куйди.

Юзидин бир шарор тушмиш макона,
Тамошода ҳазор наззора куйди.

Ки оташранг сувингдин соқиё, тут,
Бизим бирла фалак маккора куйди.

Бу Фоний топмади ишқиға чора,
На чора дедию бечора куйди.

ТАТАББУЪИ ШАЙХ

Бир кўнгул йўк кўз жафосидин агар бемор эмас,
Ёки кўз йўк дил ғамидин то сахар бедор эмас.

Гарчи гардун айланур ҳаддан зиёда макр ила,
Меҳрсиз ул ой каби бемеҳру ноҳамвор эмас.

Дил қушиға ошиён ғам, васли хосларға насиб,
Бойқуши вайрона топмиш—ошиён гулзор эмас.

Ишқ йўлида менга бил, Фарҳоду Мажнун тенг эмас,
Билсангиз, аҳли хирад девонаға ҳамкор эмас.

Шоми ҳижрон кечаси ҳолимни ишқи қилса танг,
То сахар невчун ишим ҳам доду истиғфор эмас.

Ғам ипи бўйнимдадир, ҳеч зухду диндин сўрмагил,
Дайр аҳли, кўрдингиз, бу риштаи зуннор эмас.

Эй рақиб, Фоний бу кун ёрин кўйида гар хароб,
Қўлни тортигил, эмди менга ақлу хуш ҳам ёр эмас.

- ЭССЕ -

БИР МИСРА ТАРИХИ

Кўни-қўшни аёллар бизникида, узун-қисқа кунларни дўппи ва қийиқ кунгараларига чатиб ўтказишар эди. Уларга эрмак, менга эса эшитгани одам топилганидан шод, «Гўрўғли», «Алпомиш» ва бошқа дostonларни эринмай қайта-қайта ўқиб берар эдим.

Ўша пайтлар Қўқондек шаҳри азимда бир-иккитагина кинотеатр бўлиб, томошалар ҳар доим ҳам бўлавермас, бўлганда унга тушишнинг ўзи амри маҳол эди.

Чоршанба келди дегунча, онам: «Тугун ушлаб турасан», деб мени ҳам ўзлари билан бозорга олиб чиқар эдилар. Кўпинча, бозорнинг холироқ ерида, Намангандан келган ровийлар, ким томонидан битилгани номаълум бўлган девонаи Машраб ва унинг кучуги ҳақидаги дostonни ёд ўқир эдилар. Зўр томоша бўлар эди! Ровийларнинг бири ҳикояни ярим йиғлоқи товушда ўқир, бир қўлида катта, оқ рўмол билан манглайдан шаррос қуйилиб турган терини дам-бадам артар, бўш қўли билан эса, юраги эзилган шинаванданинг узатган нон ёки тангасини ягона очиқ кўзига суртиб тезда дуо қилар ва қайси пардада қолган бўлса, яна ўша жойдан дostonни давом эттирар эди. Бу вақтда шериги «бале-бале!» деб куч бериб турарди. Бири чарчаганда дostonни иккинчиси илиб кетарди.

Воқеа девонаи Машрабнинг дарё ёқасига келиб, кемачига: «Мени ўтказиб қўй», деган ва рад жавобини олгач, пўстакни сувга ташлаб, қаватига кучугини олиб, кемачидан олдин дарёнинг нариги қирғоғига ўтиб олганига келиб тўхтаганда, бундай мўъжизани авлиёлик деб ўйлаган

баъзи бировлар йиғлаб юборар, кўпчиликнинг бағридан эса «оҳ» узилиб иссиқ кунда димикқан тупроққа ҳил-ҳил пишган шафтоли сукроқ нигоҳни кўтаролмай йиқилганидек «тўп» этиб қулар ва бир силкиниб ҳамманинг кўз ўнгида ғарибона жон берар эди.

Дўппи қийиқ устидаги дostonлару ровийларнинг аёвсиз ўқишлари мурғак қалбимга бадиийётга чексиз меҳр уруғини ташлаган эди.

Қариндошларимизнинг кўпчилиги Қўқон атрофидаги қишлоқларга ризқлари каби сочилиб кетишган. Бир куни, мактабдан қайтишимга мени ажойиб қувонч кутиб турган экан: бизни қишлоққа тўйга айтиб кетишибди. Онам биқинимиздаги дўқондан бир лаган ширин кулча олиб, устига кийимлик ташлаб қўйдилар. Ўша пайтлари қишлоқ учун ширин кулча ҳам анчагина тансиқ неъмат экан-да! Мен хурсандлигимдан гир айланаётган бошимга лаганни чаптаст кўндириб ёз кечаларидек илиққина хаёл оғушида онамнинг ёнида тўйга равона бўлдим. Қишлоққа ҳам етиб келдик. Тун қуюқ толлар билан ўралган ховуздан тошган сув каби атрофни энлай бошлади... Тенгқурларим билан келиннинг йўлини пойлагани чиқиб кетдик. Тепамизда ёп-ёруғ ой, олисда сандирақлаган бўриларнинг ноласи тентираб юрарди... Бирдан қулоғимга чирмандачининг: «Остонаси тиллодан», деган ноласи чалинди. Биз келинпошшонинг ҳатто остонаси ҳам тиллоданлигини айтиш учун тўйхонага учиб кетдик.

Кимдир, бурнидан сим ўтказиб, икки томонга таранг тортилган жангари буқанинг калласига ўхшаш машғалани ёқиб юборди. Унга чироқ мойи сепилганида афсонавий аждаҳоларга ўхшаб алвон тилини чўзиб қолар ва қоронғулик билан ўзича ҳарф олишиб ётар эди.

Келин дугоналарининг қуршовида, шоҳифалак остида, ғўзапоянинг шафқатсиз алангаси атрофида айланишар, қирк бешларга бориб қолган аёл эса йилларнинг захмидан чатнаган товуши билан ҳалиги чирмандада «ёр-ёр»ини ёлқинга сочиб борар эди...

Орадан шунча йиллар ўтиб кетганига қарамасдан ўша «ёр-ёр»дан бир мисраси ханузгача ёдимдан чиқмайди:

***Қулогимдан исирғам синиб тушиди, ёр-ёр,
Отам тенгги кишига синглим тушиди, ёр-ёр...***

Кўп йиллар ҳайрон қолиб юрдим: бу мисранинг сеҳри ва кудрати нимада экан? Нечун шу дамгача қалбимга ларза солди? Нечун ҳар гал онгу шууримда бу мисранинг янги-янги бадий қирралари намоён бўлаверади?!

Қуйида биз, халқимиз яратган буюк адабиётнинг ақли ожизимиз англаган шуълаларини сизга ҳавола этмоқчимиз. Зеро, бу мушоҳадаларимиз рост бўлса, сизлар ҳам биз каби таассуротларнинг чексиз дунёсида, аҳли башарият яратган ҳиссиёт ва тасаввурнинг буюк Ўйинларини ҳам йиғлаб, ҳам қувониб бошингиздан кечиргайсиз.

...Мисрадаги сатрларни алоҳида олиб қаралса, қулоқдан исирғанинг синиб тушиши билан айтувчининг синглиси отаси тенгги кишига «тушиши» (турмушга чиқиши) ўртасида ҳеч қандай боғлиқлик йўқдек. Аммо бу сатрлар бир макон-замонда мавжуд. Туроқлари бир хил. Қофия билан жуфтланиб келган. Демак, бу сатрларни бир-бирига боғлиқ деб қарашга мажбур этадиган кўп омиллар бор экан.

Мисрадаги «ёр-ёр»ни радиф деб қарайдиган бўлсак, сатрлар 11 бўғинни ташкил этади. Туроқлари 7—4 дир.

Бу мисрадаги сўзлар шу даражада мукамал тузилганки, ҳеч қайсисининг ўрнини алмаштириб бўлмайди. Туроғи бузилмаган тақдирда ҳам ўрнини ўзгартириб бўлмайди! Сўзлардаги бўғинларга синчиклаброқ назар ташласак, ажиб бир ҳолат намоён бўлади. Эътибор беринг-а: Қулоғимдан — 4 бўғин; исирғам — 3 бўғин; синиб — 2; тушди — 2; ёр — 1; ёр—1. Худди шу ҳолат иккинчи сатрда ҳам айнан такрорланган. Маълумки, ҳар бир ҳаракатнинг ибтидоси бўлади. (Секинлик билан бошланади). Шиддат чўққисига етади. Ва ниҳоят интиҳосига эришади. (Пасаяди). Шунинг учун ҳам биз сўзлардаги бўғинларни санаб чиқдик.

Маконда замоннинг ҳаракати нақадар гўзал ва аниқ кўрсатилган! Демак, қулоғидан исирғанинг синиб тушиши сатридаги ритмда ўз ифодасини топган. Шунинг учун ҳам бирорта сўзнинг ўрни ўзгарса ҳам поэтик жозибага путур етган бўлур эди.

«Қулоғимдан»— ҳаракат секинлик билан бошланди. Сўзда 4 бўғин мавжуд. Унинг фонетик ва график ифодасига кўпроқ вақт кетади. «Исирғам»— ҳаракат хиёл тёзлашди. Сўз 3 бўғинда ифодасини топган. «Синиб»—ҳаракат фаоллашди. Сўз икки бўғиндан ташкил топган. «Тушди»— сўз яна икки бўғинлик. Сёзган бўлсангиз, «тушди»да ҳаракат ва мақсад нишонга теккан. «Ёр-ёр»да эса мавжуд исирғанинг нишонга теккандан сўнг чил-чил синиши кўринади.

Биз мисра таҳлилини шу ерда тугатсак, ундаги поэтик товланишнинг поэтик фазодаги бир кўринишида яқунлаган бўлур эдик. Ажабтовурки, шундоқ кўринишда ҳам бу мисра ҳайрон қоларлик даражада гўзал!

Бу мисрадаги қофия жуфти ҳам диққатга сазовордир. Бизнинг танқидчилигимизда қофия ҳақида негадир кам

гапиришади. Адабиётшунослик терминлари лугатида: «Қофия — мисраларнинг охирида келадиган оҳангдош сўзлар... Қофия шеърини нутқни оҳангли ва таъсирчан қилади... Шу билан бирга, у мисраларни эсда сақлаб қолишни осонлаштиради», дейилган жумлаларда, бизнингча, масаланинг асосий моҳияти очилмай қолган.

Биз, кўпинча, шеърнинг қофияси бўш ва сустиги ҳақида гапирамиз. Лекин, нима учун бўш ва сусти? (Биз бу ўринда, асрлар бўйи ишланавериб сийқаси чиқиб кетган қофия жуфтлари тўғрисида гапирмасак ҳам бўлаверади). Қофиядаги сустиликлар қофияларнинг поэтик тилда аксарият бир синфда бўлишларига ҳам боғлиқдир. Қофия жуфтларига оҳангдошлик нуқтаи назаридан қаралса ҳеч қандай қусур йўқ. Аммо бундай қофия жуфтларининг поэтик фазодаги кесишув чизиклари ниҳоятда бир-бирига яқин. Демак, уларнинг тўқнашувидан пайдо бўладиган поэтик гўзалликнинг ҳам сустроқ бўлиши эҳтимолга яқинроқ!

Кўриниб турибдики, бу мисрада «синиб тушди», «синглим тушди»га қофияланган. Қофияларнинг морфологик-синтактик маконлари поэтик фазонинг икки кутбига жойлашган. Улар кесишганда эса тўқнашувдан сачраган юлдузлар қанчалик шиддатли бўлса, шунчалар гўзалроқ бўлаверади. Айтувчи қулоғидан исирғасининг синиб тушишини бекорга зорланиб куйламаётган экан-да! Ахир, синглисининг олтин умри синиб тушган экан-да.

Қулоқдан исирғанинг синиб тушиши фалокатнинг бошланишидан дарак берадиган қора хабардир...

Исирға нега бирдан синақолди? Маълумки, синиш — ташқаридан кўрсатилган механик таъсир натижасида содир бўлади. Айтувчи исирғасининг синиб тушиши рўй беражак фалокат олдидан қаршилиқ ва қисман олишув туфайли

содир бўлгандир. Тасаввур қилиб кўринг-а: бу ерда исён сўндирилган, ёвуз куч ғолиб чиққан. Синглисини отаси тенгги кишига зўрлаб узатишаётганда, айтувчи фарёд солиб синглисига ёпишиб олгандир. Синглиси эса бу қисматдан карахт. Айтувчини синглисидан юлқиб ташлашган. Эътибор беринг: мавжуд тартибга қарши исён! Исирғанинг синиши — курашнинг, ҳақсиз, ҳуқуқсиз мазлума исёнининг бошидир.

Исирға аксарият олтин, кумушдан ясалади. У зангламайди. Шунинг учун эскириб синмайди. Шунинг учун исирғанинг синиши доимо рамзий маъно касб этиб келган.

Биламизки, инқилобдан аввал, мусулмон динидаги шарқ мамлакатларида, муслималарнинг ҳаётидаги ҳақ ва ҳуқуқлар эркакларникидек бўлмаган. Аёл кишининг севги-муҳаббати ўша давр ҳукмрон синфининг кўзига ёкмаган.

Мисранинг тафсифи давомида унинг поэтик дунёси манзаралари яна ҳам очилиб бораверади.

Айтувчи синглисининг бўлғуси эрининг ахлоқий қиёфаси тўғрисида сўз юритмайди. Уни на яхши, на ёмон, на бой, на камбағал дейди. Бироқ, ўзининг қизи тенгги бир бокирага оғиз солган кимсанинг маънавий башараси мисра уфқида тажовузкор соядек кўриниб турибди. У албатта, зўравонлар синфига мансуб, бой-бадавлат. Шундоқ бўлмаганда қизи тенгги хур вужудга оғиз соллолмаган бўлар эди. Лекин шундоқ ҳуқуқсизлик даврларда ҳам вужудни сотиб олиш мумкин, аммо ёр, муҳаббатни ҳеч қачон сотиб олиб бўлмаган!

Сотиб олинган вужуд эса яшамайди. У — мангу карахтдир. Энди бу вужуднинг орзу қанотлари кесилган. Энди у бемуҳаббат яшашга маҳкум. Ёш умр зўравонлик билан жисмонан синдирилди, фаоллик сўндирилди. Энди бу

шахснинг ўзи яшаб турган жамиятига нафи тегмай ўтади. Демакким, энди у ҳеч қачон ўзини улуғ инсон даражасида кўра олмайди. У энди халқининг на қувончи, на ғамидан боҳабар бўла олади.

Бу мисрада нечун аёл кишининг ғайритабиий исёни намоён бўлди? Чунки, қизи тенгги қизга уйланиш — табиат диалектикасига ҳам зиддир. Табиат эса ғайриқонунийликни ва зўравонликни кўтармайди. Ҳар гуноҳкор кас жазосини олади.

Бу мисрадаги бир аёлнинг исёни — эрта баҳордаги бойчечак. У ўзидан сўнг, албатта, баҳорни етаклаб келади.

Айтувчи синглизининг севгилиси бор-йўқлигини ишора ҳам қилмайди. Эҳтимол, бу шаърий ҳаё ёки одобдир. Лекин шуниси аниқки, бу ҳам ислом дини таъсирида шаклланган дунёқарашнинг бир кўринишидир.

Бордию қизни ўз тенгги навқирон йигитга турмушга беришганда ҳам, ўртада муҳаббат бўлмаса, фалокат юз бераверади. Бундай фожиа, қай давр ва қандай социал воқеликда юз бермасин, фожиалигича қолаверади.

Энди, шу ўринда биз фикримизни мисрага мусиқийлик бағишлаб турган радиф — «ёр-ёр»га қаратамиз.

Айтувчи ўзининг қоришиқ дардларини нечун «ёр-ёр» билан тугаллайди? «Ёр-ёр» деганда нимани назарда тутлади? Бизнингча, зўравонлик устун келган бир пайтда хўрланган, камситилган Дил илоҳий кудратдан умидвор. Бу кудрат ҳақ-ҳақиқат тимсолида мужассамдир.

Маълумки, сўфиёна қарашда «ёр» тимсолида ҳақ назарда тутилган. Мисрада «ёр-ёр»нинг такрорланиши; биринчи «ёр» - ҳақнинг рамзи бўлса, иккинчи «ёр» унга абадий ҳамроҳ ёруғ рух, сифатида ифодаланган бўлса ажаб эмас. Айни пайтда «ёр-ёр» сўзларининг жуфтланиб келиши

зорланган Дилнинг зикр даражасига етган нидосидир... «Ёр» — халқнинг Дилидаги етиб бўлмас илоҳий бир гўзалликдир. Энди ундай синиқ Дилга ёлғизгина бахт, ёлғизгина нажот фақат руҳий маконларда мавжуд. Бу маконларга эса муҳаббат тангрисигина ҳукмрондир.

Буюк санъат асари, поэтик дунёни поэтик маконда бирламчи, иккиламчи ва ҳатто тўртламчи кўринишда эмас — «Н»ламчи, яъни, чексиз даражада, чексиз кўринишда эканлигини башорат қилиб келади. Бу мисрадек буюк санъат асари ҳар битта инсонни, у қай синф ва даврга мансуб бўлмасин, тафаккур кучининг юксалиши қай поғонадалигидан қатъи назар, поэтик дунёни ҳар сафар янғитдан кашф этиш ва ундан ҳар сафар янғитдан ҳайратланавериш бахтига мушарраф этади.

Дунёга келган гўдак нафас ола бошласагина уни тирик деб муборакбод этилади. Дилнинг тириклиги эса унинг ҳайратлана олиш қобилияти билан боғлиқ. Ҳайратлана олишни билмаган ёки уни унутган Дил тирик вужуд ичра ўлик дарахтдир.

Шу ўринда, поэтик дунё ўзининг чексиз кўринишлари билан мавжуд борлиқнинг киши онгидаги бир акси холос эканлигини, мавжуд борлиқ яратган ҳатто бир тикан ҳам поэтик дунёга қараганда чексиз даражада мураккаб, чексиз даражада гўзаллигини ўйласанг – юрагинг хапқириб кетади. Икки дунёни ўзига сиғдира олишга қодир Онг Табиат яратган шу тиканни ҳеч қачон бунёд эта олмаслигини англаганингдан сўнг, Дилни бир томондан ғурур, бир томондан надомат ҳисси қамраб олади. Ахир, Табиат яратган шу кўримсиз тиканда ҳам бир кун келиб гул бўлиш имконияти абадий яшайди.

Бу мисранинг яна ибратли томонларидан бири, айтувчи:

«Замон ундоқ, замон бундоқ», деб йиғлаб ўтирмайди. Ўзи яшаб турган замоннинг бадбахтлигини, оддий халқнинг саодати доимо нигунлигини кучли шоирона образ орқали ифода этади. Биз бу мисрани том маънода инқилобий мисра деб қараймиз.

Бугунги кунда, социал адолат барқарор бўлаётган бир пайтда ҳам бу мисранинг курашувчанлиги йўқолгани йўқ. Зеро, бу мисра сингилларимизнинг олтин умри синмайдиган замон яратилишига бир умр даъват қилиб келади.

1985 йил

- МАҚОЛАЛАР -

МАЪНАВИЯТ – ЯГОНА ВАТАНДИР (Қўқон обидалари)

Хотира – ҳар бир инсоннинг тирик тарихи. Шундай экан, обидалар ҳам аждодларимиздан қолган ҳаяжонли, маънавий хабардир.

Обидалар – бизнинг нуроний боболаримиз. Вайрона ҳолига келтирилганлари эса меҳрсиз болалари ташлаб қўйган кексаларга ўхшайдилар.

Қайси бир маърифатли юртга назар ташламанг – ҳамма ерда обидалар кўз қорачиғидек сақланиб келинади.

Бизнинг захматкаш юртимизда ҳам анчайин обидалар бор.

Яхшиямки, Самарқанд, Хива ва Бухорода дилни ҳайратга тўлдирадиган, бир томондан, маҳобатли, бир томондан, нафис иморатлар сақланиб қолган. Лекин, афсуслар бўлсинким, Россия 1860-80 йилларда Ўрта осийни босиб олар экан, аёвсиз жангу жадалларда кўп обидаларнинг ҳам кўксидан қон оқиб, юрт ҳимоячилари қаторида шаҳид кетганлар. Айниқса, 1917 йил Октябрь инқилобидан сўнг кўплаб обидалар инқилобни тушунмаган ёки қабул қилмаган кимсалардек турган ерларида отиб ташландилар.

Ўзингизга маълум, Хўқанди латиф улкан бир ҳудуднинг: Кошғардан тортиб Ўринбурнғача, Бадахшондан Ёйиққача(Ўрол) бўлган юртнинг пойтахти, дор ус салтанаси эди. Шунинг учун ҳам бу шаҳарда бошқа маъволарга қараганда масжиду мадрасалар, қироатхоналар, ҳаммому қарвонсаройлар кўплаб қурилган.

Саййид Муҳаммад Худоёрхон даврига келиб, шаҳримизда етмиш иккита мадраса, беш юзу олтмиш олтига масжид, ўттиздан зиёд қорихона (Қуръони каримнинг тиловатини ўргатувчи махсус мактаб), сўқирхона (кўзи ожизлар ҳам ўқиб, ҳам яшайдиган маскан), қаландархона (қаландарлар тасаввуф оқимининг вакилларидан биридирлар), етимхоналар мавжуд эди. Бундай савобли ишга кетадиган харажатлар шаҳарнинг ўзига тўқ фуқароларидан тушган хайр-эҳсонлар ва аксари, пошшолик ажратган вақф мулкларидан йиғилар эди. (Хужжат: қ. К.К.М. 560 I Д. П.614. ҳижрий 1229 шаъбон ойи, мелодий 1823, август. Қўқон. Ўлкани ўрганиш дор ул осори).

Шарқ ўтмишида халқнинг маданиятини белгиловчи омиллар: асосан, ҳаммомхоналар, карвонсаройлар, қироатхоналар бўлган. Шаҳар кўрғони ичида ўн икки ҳаммом, йигирма олти карвон сарой ва ҳар бир масжиду мадраса қошида қироатхоналар бўлган. (Қўқон. Ўлкани ўрганиш дор ул осори жамғармаси. Хужжат: № К.К.М. 5618 Д. П. 728).

Инкилобдан сўнг динга қарши кураш байроғи остида дажжоллар шаҳримиздаги кўплаб масжиду мадрасаларни бузиб ташладилар. Бу иморатларнинг аксарияти асрларга мўлжаллаб қурилган эди. Дажжоллар қанчалар чиранмасинлар – бузиш осон бўлмаган. Қадимий обидаларимиз сўнгги қонлари қолгунча ўзларини ҳимоя қилганлар. Зўравонларнинг кучлари етмагач, кўплаб обидаларнинг остига бомба кўйиб портлатишган. Вайрон этилган улкан иморатларнинг харобалари эллигинчи йилларгача сақланиб қолган эди. Биз тенгилар бу харобалар ичида “уруш-уруш” ўйнаб улғайган эдик.

Айниқса, Бойта кўприк мавзеида жойлашган Муҳаммад

Алихон (Амир Умархон жаннатмакон ва Моҳларойим Нодирабегимнинг тўнғич фарзандлари. Хукмронлик даври – ҳижрий 1228-1248. мелодий 1822-1824 йиллар) мадрасаси ўз даврининг хонликдаги энг йирик ва жозибалиси эди. Мадраса икки қабатли ва икки юзу қириқ хужрадан иборат эди. Ҳар бир хужрада тўрттадан саккизтагача толиблар яшаб таҳсил кўрганлар. Ҳозирги кунда мадрасанинг ўрнида Хрущёв даврида урф бўлган руҳсиз, кўримсиз тўртбурчак уйлар (ётоқхоналар, ёнғинни ўчириш хизмати) жойлашган.

Шаҳарнинг Чалчиқ мавзеида Минг ойим (Норбўтабийнинг завжалари, Амир Умархоннинг волидалари) мадрасаси жойлашган эди. Бу мадраса ҳам инқилоб қурбони бўлди. Ҳозирги кунда мадраса ўрнида Ҳамза номидаги мусиқий драма театри ва ҳамза дор ул осори бинолари жойлашган.

Бу мўътабар мадрасанинг ёнгинасида, машҳур Чорсу майдонида бир-бири билан гўзалликда рақобат қиладиган икки қабатли, кошинли уч мадраса уч опа-сингилдек иффат билан нур сочиб туришар эди. Худоёрхоннинг оталиғи – Мусулмонкул “Мадрасаи олий”ни қурдиришда кўп жонбозлик кўрсатган, на маблағини, на меҳнатини аяган. Ёш Худоёрхонга бахшида этилган ушбу мадрасада хонликнинг кўплаб шоиру уламолари, хаттоту фақиҳлари билим олганлар. 1914 йилда Фарғона вилояти маориф назоратчиси Юсуфхон Мирзонинг генерал губернатор Куропаткин жаноби олийларига (Ўрта осиёни босиб олишда қатнашган) берган ҳисоботларида “Мадрасаи олий”да 42 хужрада 112 толиб яшаб, таҳсил кўраётганлигига шохидлик берилган.

Чорсунинг шундоқ кунчиқарида Худоёрхоннинг иниси, Марғилону Ўш вилоятларининг ҳокими Саййид Муҳаммад Султонмуродбек қурдирган мадраса кошинларида ҳар куни

субҳнинг илк нурлари ажиб жилвалар қилгуси эди. Ушбу мадрасада 40 та хужра бўлиб, 86 толиб таҳсил кўрарди.

Чорсунинг жанубида эса узукка қўйилган кўздек ярашиғлик “Ҳоким ойм” мадрасаси мавжуд эди. Бу мадрасани Худоёрхон дунёда ўзи учун ҳаммадан афзал билган онасига – Жарқун оймга атаб курдирган. Ушбу мадрасанинг 36 хужрасида олтмиштача толиб билим оларди. Мадрасаларнинг ҳаммаси икки қабатли ва мадрасадаги ҳамма толиблар нафақа олиб таҳсил кўрардилар. Мадрасада таҳсил уч босқичдан иборат бўлган: куйи, ўрта, олий. Демакким, нафақалар ҳам уч хил бўлган: адно, авсат, аъло (Кўқон. Ўлкани ўрганиш дор ул осори архиви). Надоматлар бўлсинким, бу мадрасалар энди хаёлимизда ҳам йўқ!

Инкилобдан сўнг кашшофу комсомоллар, борингим, дунёни фаол қайта қурувчилар шаҳримиздаги 62 мадраса қаторида уч опа-сингилни ҳам кўтаринки руҳ билан, қизил шанбаликлар уюштириб кулини кўкка совуришган, маърифатнинг буюк ўчоқлари бузиб ташланган. Маърифат йўқ ўлкада эса маънавият жон таслим қилгусидир.

Инкилобдан кейинги адабиётимизда Мусулмонкул ва Худоёрхонни ўта жоҳил ва маърифатсиз кимсалар қилиб кўрсатиш урф бўлган эди. Тарих кўрсатиб турибдики, бу кимсалар ҳам ўзлари ҳукмрон синфга мансуб бўлсалар-да, маърифатдан ажраб қолишмаган экан. Фақат айш сурабермасдан, умрларини беш вақт намоз ва масжиду мадрасалар қуришга ҳам сарф қилган эканлар.

ЎРДА. Кўҳна Шарқнинг фақат амиру султонлари, хонлари салтанат марказида қурдирадиган, аркони давлатнинг ҳам кудрати, ҳам кўрки бўлмиш яхлит саройдир.

Хўқанди латифда хонлик замонларида (1709-1876 мелодий) жами етти марта қурилгани тарих солномаларига

китобат қилинган. Саййид Муҳаммад Худоёрхон курдирган сарой, мозийдан воқиф энг сўнгги ўрда бўлиб, майиб ва мажруҳ ҳолда бизнинг кунгача етиб келолган, холос.

Ҳозирги ўрда ўрнида амир Умархон жаннати маконнинг “Заррин сарой”лари мавжуд эди. 1842 йили Бухоро амири Насруллоҳон Қўқонни фатҳ этди. Ҳар қайси урушда ҳам биринчи бўлиб яхшилар қурбон бўлганидек, “Заррин сарой” ҳам харобага айланди.

Ўрда учун шу жой, албатта, бежиз танланмаган. Бу жойни танлашда Худоёрхонга атрофидаги аъёни салтанат ҳам маслаҳатлар беришгани маълум. Алқисса, “Заррин сарой” бузилиб кетгани билан, руҳи барқарор эди. Демак, аждодларимиз буни теран тушунишган. Ўзларини ота-боболарининг маънавиятидан зинҳор-базинҳор бенасиб этишмаган.

Саййид Муҳаммад Худоёрхон шайхулисломдан фатвони олиб, волидалари Жарқун оймнинг дуоларидан хурсанд бўлиб, улуғ меҳнат йўлида хатми қуръон қилиб, хижрий 1280 йилда (1863 мелодий йил, февраль) Ўрда қурилишини бошлашга фармони олийни бердилар.

Қурилиш саркори этиб Хўқанднинг таниқли усталаридан Муҳаммад Турдали, бош меъмор этиб эса Мир Убайдуллоҳ тайинландилар.

Фарғона услуби билан қурилган, кошинлари хар кимсанинг кўнглига рангин оҳанглар тўлдирган, улкан дор ус салтананинг кўрки бўлган Ўрда хижрий 1287, мелодий 1870 йилнинг муқаддас рамазони шариф кунлари доврўғи тантана билан хонга ўймакор кўш табақали дарвозасини очди...

Саройнинг чегараси шаҳар майдонининг каттагина қисмини ўз ичига олган бўлиб, тўрт таркибий қисмдан:

ташқи сарой, ўрта сарой, ички сарой ва боғдан иборат эди. Ташқи саройда қурол-аслаҳа омборлари ва устахоналар, сарбозхоналар жойлашган эди. Ўрта саройда хўжалик бинолари, бофандалар (зарбофчилик), омборлар ўрин олган. Ички саройнинг ўзи етти ҳовли, бир юз ўн тўрт хонадан иборат бўлган. Бир юзу ўн тўрт рақам Қуръони каримдаги муқаддас бир юзу ўн тўрт сурага ишора эмасмикин?

Ички саройдаги хоналар қўйидагича тақсимланган: жиловхона, саломхона, хужраи хос, девон, меҳмонхона, масжид, зарбхона, ғазна, дор ул шаҳзода ва ичкари (ҳарам).

Саройнинг шаҳнишин ҳовлисида “Ҳавзи фўлодий” номли, ичига маъдан қопланган ҳовуз ҳам бўлиб, унинг устига чориёрларнинг номлари нақш этилган тўрт устунли шийпон ўрнатилган эди.

Бундай кўркам саройда Саййид Муҳаммад Худоёрхонга давлатни сўраш фақат беш йилга насиб этди, холос...

Ҳижрий 1293 йилнинг шаъбон ойида (1876 йил, февраль мелодий) Ўрусия қўшинлари Хўқандни забт этдилар. Босқин пайтида саройнинг катта қисмига шикаст етди. Аввал ташқи саройнинг деворлари қулатилган бўлса, сўнгра ўзи ҳам қалъа куриш учун ер билан яксон қилинди. Аркони давлатнинг Ўрдага тўпланган қимматбаҳо буюмлари, санъат асарлари, осори атиқалари, девонхона ҳужжатларининг катта қисми, бир томондан, Ўрусия лашкарлари, иккинчи томондан эса хонга қарши кайфиятдаги гуруҳлар томонидан талон-тарож қилинди. Қўкон хонлиги тугатилиб, унинг ўрнида Туркистон генерал губернаторлигининг Фарғона вилояти ташкил этилгач, Ўрда гарнизон қалъасига айлантирилди. Ташқи ва Ўрта сарой бутунлай бузиб ташланди. Ҳатто ҳарам хоналарининг ўрнига казарма ва отхоналар қурилди... Саломхона, яъни хоннинг қабулхонаси

черковга айлантирилди...

Рус офицерларидан бирининг қизи, кейинчалик шафқат ҳамшираси бўлган Зинаида Павловна Борисова ёшлик пайтида бир неча муддат қалъада яшаган. Айтишича, рус аскарлари ароққа пул тополмай қолганларида сарой хоналарининг деразаларини, нақшинкор эшикларини, тасодифан сақланиб қолган ашёларни дуч келган одамларга пуллаб юборишар экан (Қўқон. Дор ул осор архиви).

Америкадан келган қўқонлик ўзбекларнинг айтишларича, Нью-Йорк музейларидан бирининг тўрида Қўқонда ишланган, бетакрор нақшлар билан безатилган эшик намойиш қилинар экан. Қайдам. Бу эшик, балким, саройдан таланган эшиклардан биридир?

Шўролар даврига келиб Ўрдада турли муассаса ва ташкилотлар: камбағаллар кўмитаси, кўчилар уюшмаси, тракторчилар курси, қишлоқ хўжалик кўрғазмаси фаолият кўрсатди. Лекин бирор марта ҳам таъмирлаш ишлари олиб борилмади. Натижада, яна бир қанча иморатлар бузилиб, охир-оқибат саройнинг бир юз ўн тўрт хонасидан ўн тўққиз хонагина бизнинг кунларгача етиб келди. Шу кунларда таъмир ва саройни, қисман бўлса ҳам, тиклаш ишлари олиб борилмоқда.

Бироқ бу ишлар қадимгисининг ўрнини босолмас экан ...

Бир томондан, таъмир ишлари олиб борилгани билан, иккинчи томондан, Ўрда атрофини ўраб олган болалар темир йўли кичик зилзилаларни яратиб, бинони вайрон қилиб бормоқда.

Ўрда пештокидан ва гулдасталаридан чўрт учиб тушаётган кошинлар чил-чил синмоқда. Кошинларни таъмирлашнинг эса ҳеч иложи йўқ. Водийда кошинларни фақат Риштон кулолчилик корхонаси тайёрлаши мумкин.

Лекин худонинг зорини қилганингиз билан улар кошин тайёрлаб беришмайди. Чунки бу иш иқтисодий томондан корхонага кўпам фойда келтирмайди. Таъмирлаш ишлари бўйича буюртмачиларнинг эса доимо қўллари юпқа. Шу кунларда риштонлик усталар чет элларга ҳар хил эсдалиқлар ясаш билан бандлар. Қурмағур доллар тушиб турса керак-да. Албатта, усталарни қоралаб бўлмайди. Бозор иқтисоди деганларидек ... Аммо ёрдамга муҳтож ёдгорликлар риштонлик дўстларимизнинг ҳам маънавий мулкларини-ку ! ўрданинг қадимги кошинларини риштонлик уста Абдуллоҳ ишлаганликларини билишармикан?

Сўнгги обидаларимизни ҳам эплаб сақлаб қоламасак, ким деган одам бўлди. Балким, Қўқоннинг ўзида фақат кошин ишлаб чиқарадиган корхона ташкил қилишнинг вақти етмадимикан? Ахир, кошинларга эҳтиёж фақат бизнинг жумҳуриятда эмас, балки осий мамлакатларида ҳам сезиларли. Шунинг учун кошин масаласини ҳал қилмасдан туриб. Ёдгорликларни таъмирлашни ҳал қилиб бўлмайди.

ЖОМЕЪ. Жомеъ – асосан, шаҳарнинг марказига жойлашган бўлиб, жума намозларини ўқишга ва хоннинг зарур фармонларини халққа етказишга хизмат қилган. Қадимда аҳоли яшайдиган кентлар шаҳар мақомини олиш учун. Албатта, жомеъ масжиди қурдириши зарур бўлган.

Ўрта асрнинг муаррихлари ва сайёҳларининг катор асарларида Хўқанддаги Жомеъ масжиди ҳақида маълумотлар учрайди. Тарихий қоншунослик тадқиқотлари натижаси ўлароқ, мазкур асарларда эслатиб ўтилган жомеъ масжиди ҳозирги жомеъ ўрнида эканлиги аниқланди.

Муаррих Жамол Қарши масжид Хўқандда вафот этган (ҳижрий 113, мелодий 731 йиллар) имом Абдуллоҳ (Муҳаммад пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васалламнинг

чеваралари) томонидан курдирилганлигига ишора қилган. (Бартольд. Асарлар. 9-т. Москва, 1969 йил). Мўғул истилоси пайтида шаҳар билан бирга бу жомеъ ҳам вайрон бўлиб кетган.

1221 хижрий, 1805 мелодий йилда Қўқон хони Муҳаммад Олимхон (Умархоннинг акаси) бу ерда янгидан жомеъ биносини куришга киришади. Лекин деворлар одам бўйи кўтарилар-кўтарилмас, пири Муҳаммад Яъқуб Охунднинг : “Масжид каби муқаддас биноларни зулм ила тўпланган маблағ ҳисобига куриш мамнуъидир”, — деган фатвосидан сўнг курилишни тўхтатиб, тошу ғиштини Афғон боғда қурдираётган саройига ишлатиб юборади. Сарой бизнинг кунларгача етиб келмаган. (Маҳмуд Ҳаким Яйфоний Хўқандий. “Хуллас ат таворих”. Ўлкани ўрганиш дор ул осори жамғармаси).

Ҳижрий 1230 мелодий 1814 йили Амир Умархон ҳозирги кундаги жомеъ масжиди курилишини бошлаб юборди. Масжиднинг меъмори ўз замонасининг етук олиму фозили, заршуноси, хаттоти, мулла Худоёр Устравшаний Маҳвий эдилар (Фазлий. “Мажмуаи шоирон”. Фарғона вилояти адабиёт дор ул осори). Кўрсатиб ўтилган тазкирада келтирилишича, бино курилишида икки юзга яқин монийсифат меъморлар ишлаганлар. Бино тарҳини Маҳвийнинг ўзи чизган. Жомеъ хижрий 1232, мелодий 1816 йили тугалланган.

Бино мураббаъ (квадрат) шаклида бўлиб, ғарб томонини масжиднинг асосий қисми – айвон ва ҳонақоҳ эгаллаган.

Тўқсон саккиз устун кўтариб турган тўққиз газ баландликдаги шифт вассажуфт услубида ёпилган бўлиб, нақши ва тузилишига кўра Қуръони карим сураларига қиёс қилиб бир юз ўн тўрт равоққа бўлинган. Устунлар кумуш

суви билан, муқарнамлар эса зарҳал билан зийнатланган. Ганчкор деворлари ислими ва паргори нақшлар билан безатилган.

Жомеъ ҳовлисининг қолган уч томонини дарвозалар, жиловхоналар, хужралар, дарсхоналар ва маиший бинолар эгаллаган. Жомеъ масжиди хонликдаги асосий ибодатхона бўлиши билан баробар, у ерда мадраса ҳам мавжуд эди. Жомеъ мадрасаси хонликдаги олий илм даргоҳи эди. Бу мўътабар даргоҳда юз хужра бўлиб икки юз йигирма толиб ўқиган; жумладан, Шарқий Туркистон ҳукмдори Яъқуббек Бадавлат, шоир Зокиржон Холмуҳаммад ўғли Фурқат, Худоёрхоннинг ноиби Отабек, олим Акбархўжа Яҳъёхўжа ўғли, Ҳамзанинг устози Мирзои Ҳўқандийлар таълим олишган.

Жомеъ ҳижрий 1271-72, мелодий 1855-56 йилларда Худоёрхон томонидан таъмирланган.

1906-07 йиллари Қўқоннинг мўътабар кишиларидан бўлган Мир Ҳабиббой ташаббуси билан ҳашар усулида катта таъмир ишлари олиб борилган. Жомеъда 1921 йилгача, масжид эса 1933 йилгача ишлаб турган.

Динга қарши кураш бошланганч, Жомеънинг катта қисми бузиб ташланди. Бино қолдиқлари турли артелларга омборхоналар қилиб берилган.

Нихоят 1975-80 йиллар давомида Жомеъ масжиди қисман тикланди. Эзгу мақсадлар йўлида бошланган иш, таассуфки, мақсадга етиб бормади. Масжиду мадрасанинг қадимий қиёфасини тиклаш ўрнига савдо муассасалари, ҳунармандчилик устахонаси ва маъмурий бино курамасидан иборат мажхул иншоот қурилди.

ДАҲМАИ ШОҲОН. Даҳмаи шоҳон Қўқон хонларининг ҳазирасидир (ҳазира – оилавий даҳма).

Даҳмаи шоҳон ҳижрий 1238-1240, мелодий 1822-24 йиллари Моҳлар ойим (Нодирабегим) томонидан умр йўлдоши, улкан дор ус салтананинг ҳукмдори, замонасининг пешқадам шоиру фузалоси, карами кенг устози Амир Умархон жаннати маконнинг ёруғ руҳларини шод айламак ниятида барпо қилинган.

Даҳмаи шоҳон минг йиллик маънос қабрлар ичинда кутилмаганда, олти қиррали улуғвор кошинли гулдасталари билан, ислими услубидаги нақшли, қўш табоқали дарбозаси билан, буюк шамолдан сўнг кўринадиган Қўқоннинг тиниқ фируза осмони сингари гунбази билан Саҳрои Кабир ўртасида ногаҳон пайдо бўлиб қолган Фирдавс боғига ўхшаб мардумлар қалбидан айрилиқ зангини ювиб кетгуси эди.

Даҳмаи шоҳоннинг меъморлари қўқонлик усталар бўлиб, гишт ва кошин ишларини уста Муҳаммад Кўзи, ёғоч-ўймакорлик ишларини эса уста Муҳаммад исо Нажжор бажарганлар. Даҳма янги қурилган пайтида унинг мухташам равоқи ҳам бўлган. Даҳма ичкарасидаги пастқам эшик орқали худди салом бергандек эгилиб, мураббаъ шаклидаги ҳовличага чиқилади. Ҳовличада Қўқон хонларидан Норбўтабийнинг тахт насиб этмаган севимли фарзанди, ҳаётдан бевақт кўз юмган Муҳаммад Аминхоннинг сағанаси бор.

Даҳмаи шоҳоннинг асосий қисмида – хилхонада Норбўтабийнинг катта ўғли Муҳаммад Олимхон, ўртанча ўғли Амир Умархон ва уларнинг авлодлари дор ул бакода муқимдурлар ...

Даҳмаи шоҳоннинг ўймакор ва чизма нақшлари билан уйғунлашиб кетган китобалар ҳикматларга тўла.

Даҳмаи шоҳонга кираберишдаги меҳробсимон қўш табоқали дарвозанинг пештоқиға жалий хати билан

қуйидаги ҳадиси шариф битилган : «Азза ман қанаъ залла ман тамаъ. Кулли фаҷжин амик». Яъни : “Қаноат кишини иззатга, тама хорликка олиб боради. Ҳар қандай пастлик кастликка тортади”. Дарбозанинг ҳар икки табоқасига Умархон вафотига бағишланган форсча марсия – таърихлар ўйиб ёзилган. Шулардан бирининг мазмунини эътиборингизга ҳавола этамиз:

Адолатни узига қоида қилган дин шоҳи
бу заиф оламдан ҳақ сари кетди.

у нутқда Исонафас,
нотикликда беназир эди.

қўк кўз фалакнинг дастидан дод!

Ҳатто шундай шоҳга ҳам заҳмат етказди.

Дарбоза табоқаларининг хошияларига настаълиқнинг райҳонийсида битилган Умархоннинг туркийдаги ғазалларидан намуналар оройиш бериб турибди:

Зиҳи, сонийъки, андин бор ўлуб олам аро ашё,

Забони лолаву савсан эрур ҳамди учун гўё.

Баҳори лутф ила тошдин чиқарди лолаи аҳмар,

Ясатти ядди қудрат бирла етти гумбази ҳазро ...

Даҳмаи шоҳондаги мўътабар китобалардан бири Амир Умархоннинг қабрига қўйилган мармар тошга ёзилган лавҳадир. Унда номаълум шоир томонидан ёзилган ғазалда Умархоннинг вафоти тарихи берилган.

ДАҲМАИ МОДАРИ ХОН. Амиру хонларнинг аёлларини ўлимларидан сўнг эрлар билан бир ҳазирага қўймаганлар. Қўқон хонларининг бегойимлари қабрини ўз ичига олган Даҳмаи модари хон шу тахлит пайдо бўлган.

Даҳмаи модари хонни ҳижрий 1241, мелодий 1825 йили Муҳаммад Алихон раҳматли жаннатмакон эналари Мингойимнинг маъсум хотираларига атаб қурдирган.

Ҳазирани қурган меъмор ҳақида даҳманинг ўзи шохидлик бериб турибди. Даҳмаи модари хон гумбазининг хошиясига настаълиқ билан : “Амали Ўтанбек Оқерий, сана 1241” – деб ёзилган. Демак, ул мўътабар зот Рошидоннинг Оқ ер қасабасидандурлар.

Даҳмаи модари хон бизнинг давримизга ўта вайрон ва ғариб ҳолда етиб келган. Шу туфайли унинг дастлабки қиёфасини тасаввур қилиш ҳам қийин.

Даҳмаи модари хоннинг хилхоналари мутлақ йўқ бўлиб кетган. Ҳозирги кунда ҳам харобалар остида Мингойим ва кундошлари Ойпошшо ойим, Нуржаҳон ойим ҳамда Умархоннинг синглиси Офтоб ойимларнинг хоки поклари ётибди. Шу кунда катта бир иморатдан фақатгина унинг пештоқи, гумбази ва пештоқнинг икки четидаги кошинли гулдасталар эзилган, қаровсиз ҳолда мунғайиб турибдилар.

ГУМБАЗ. Инсоният кўп қадим замонлардан буён ўзининг макондаги ўрнини билишга уриниб келган. У қай тарафга боқмасин, саволларни кўраверган. Инсоннинг ўзи ким? Ер ким? Ой, Қуёш ким? Юлдузлар ким? Юлдузлардан ҳам наридаги ва қўл узатсанг етадигандай осмон ким?

Сиз кенгликларга чиқиб, чалқанча ётганча осмонга тикилсангиз, осмон олмослар билан зийнатланган гумбазнинг ўзгинасидир. Айтишларича, заминда шайтонлар макон қурганмишлар, кўкда эса арши аъло бўлиб, унда малойикалар Аллоҳнинг хизматига шаймишлар. Балким, шунинг учун аҳли мўминга осмон мўътабар, осмоннинг мажози бўлмиш гумбаз мўътабар!

Аслини олганда, инсон – самовий мавжудот. У самонинг қаъридан келган нурлардан яралган бўлиб, бир куни яна нурга айланиб, самога учиб кетади. Коинот ҳамманинг муқаддас юрти, Олтин бешигидир. Таажжуб шундаки, инсон

ҳеч қачон ўзининг олтин бешигини ташқаридан туриб кўра олмайди. У нур тезлигида учиб кетса ҳам, Олтин бешигининг ичидадир. Бу бешикни тасаввур қилиш учун эса унга шуур берилган. Фақат мажозлар орқалигина уни тасаввур этиш бандасига насиб этган.

Ҳазрат Алишер Навоий айтганларидек, ҳақиқатни (яъни Аллоҳни, мутлақ борликни) аини мажоз билангина идрок этиш мумкиндир:

Зоҳидо, бу ишқдин манъ айлама ошиқниким,
Гар сен идрок айласанг, аини ҳақиқатдир мажоз.
“Хазойин ул-маоний”дан

Ўзингизга маълум, коинот илми Шарқда Ғарбдагига қараганда бир неча юз йил олдинлаб кетган. Бунинг учун Форобийни, ал Хоразмийни, ал Фарғонийни, Умар Хайёмни, Абу райхон Берунийни, ибн Синони, Улуғбекни, Али Қушчини эслашнинг ўзи кифоядир.

Ғарбда XVI асрда ҳам “Ер айланади!” – деган хур фикрлилар ўтда ёқилган бўлсалар, Шарқда X асрдаёқ ернинг думалоқлиги ва сайёралар билан бирга Куёш атрофида айланиши кўпам сир бўлмаган.

Даҳмаи модари хон гумбази тўғрисида алоҳида тўхталиб ўтиш жоиздир. Бу гумбаз ўзи мўъжазгина. Ва лекин ичкарига кириб қарасангиз, бутунлай бошқа оламга бориб қолгандек бўласиз. Бу гумбазнинг ичига ганчдан ишланган рамзий нақшлар юрагингизга абадий ҳайратни муҳрлаб кўяди. Гумбазнинг пастки гардишидан бўртган чизиқлар бир-биридан 20-25 сантиметр чамаси масофада чапга буралиб юқорига, марказга қараб ҳаракатдадирлар. Гумбазнинг энг юқори нуктасида бу чизиқлар туташган. Тасаввур қилинг-а. Катта бир эшилган арқоннинг бошини

тугун қилиб қуйи қисмини кесиб юборсангиз, толалар марказдан бир текисда қочиб, эшилганча юқори нуқтада бирлашадилар. Боринг-ки – гирдобнинг ўзи.

XX асрнинг иккинчи ярмига келиб, коинот илмида улкан кашфиётлар очилганлиги ўзингизга маълум. Оламнинг “Буюк портлаш”дан сўнг гирдибод шаклидалиги исботланди. Олимлардан Фридман, Хабл, Амбарцумовларнинг бу соҳадаги хизматлари беқиёсдир. Ҳайратланарлиси шундаки, Октябрь инқилобидан олдин саводсиз ҳисобланган халқимизнинг кичик бир вакили оламнинг ҳаракатдаги рамзини коинотнинг мажози бўлмиш гумбазга 1825 йилдаёқ нақш қилиб кетган.

ХОТИМА ЎРНИДА. Нечун маърифатли одамлар қадимги обидаларимизни сақлаб қолиш керак деб дод соладилар. Ярим харобага айланган бу гумбазлар кимга ҳам керак дегувчилар ҳам бор. Бу обидалар сув билан ҳаводек зарур. Чунки бу обидалар инсониятнинг қай маконда муқимлигини доимо ёдига солиб туради. Чекланиб-чекланмаган коинот ичида, ўзи мангу яшайдиган Олтин бешикни тебратувчига ҳамду санолар айтишни ёдига солиб туради.

Ҳабибулло Саид Ғани
(*Муҳаммад Яҳъёҳон билан*
ҳамкорликда ёзилди)

- ТАҚРИЗ -

МЕҲНАТКАШ САТРАЛАР

Охунжон Ҳақимов. “БАҲОР ЭКАН-ДА”. Шеърлар, достон. Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент – 1973.

Охунжон Ҳақимовнинг шеърларида гўзал Фарғона чиройи, ажойиб кишилари, оқ олтин ижодкорларининг меҳнати қаламга олинади:

... Жангчидан фарқинг кам:
фақат дилингда
Покиза виждонинг беради фармон.
Аскар этиги-ла ўтган йўлингда
Кўкларга бўй чўзиб қолади хирмон!—

Дейди у “Юрт соҳибаси” шеърида. Шоирнинг энг маъқул шеърлари қишлоқнинг меҳнаткаш айллари сингари содда, ташқи ялтироқликдан холи, таъбир жоиз бўлса, меҳнаткаш шеърлардир.

“Баҳор экан-да” шеърида, бир қараганда, табиат тасвирлангандай бўлади, лекин шеърнинг замирида бундай гўзаллик ва фаровонлик фақат бизнинг Советлар мамлакатаида бўлиши мумкин, деган мазмун ётади. Бу ўринда баҳор оразли восита бўлиб хизмат қилади. Шеърнинг бадиий қуввати шу боисдан эътиборга лойиқ.

Тўпلامдан шоирнинг сафар таассуротлари асосида яратилган “Тоғлар ошиб, эллар кезиб...” туркуми ҳам ўрин олган. Шу туркумга кирган “Чой ҳақида монолог” шеърида

капитализм ҳукмрон бўлган жойларда инсон толейнинг пастлиги, меҳнатнинг азоб-уқубат эканлиги кўрсатилади:

...Сени йиғлаб-қақшаб теради гўдак,
Сиркираб-сиркираб оғрир кўлчаси.
Шу муштдек бошида аламлар лак-лак,
Ўйланар:
“Чой тезроқ адо бўлса-чи!”

“Қизилқум монолоғи” достони эса Қизилқумнинг ўтмиши ва бугуни ҳақида ҳикоя қилади. Достонда чиройли чизилган эпизодлар бор. Айниқса, Қизилқумнинг ўз тарихидан сўзлаши жонли парчалардан бири. Лекин достон охиrhoғида келтирилган афсона асарга сингиб кетмаган. Асарнинг шунга ўхшаш камчилик ва нуқсонлари танқидчилик томонидан илгари тўғри кўрсатиб берилган. Авторнинг баъзи бир шеърларида ҳам юзакилик, қуруқ баёнчилик каби қусурлар мавжуд. Булар шоирнинг ҳаёт ва ижод бағрига яна ҳам чуқур кириб бориш жараёнидаги изланишларининг доим ҳам муваффақиятли бўлмаётганлигидан далолат беради. Бироқ тўпламнинг салмоғини унинг ютуқлари белгилаб турганлигини шоирнинг энг яхши шеърлари мисолида аниқ кўриш мумкин.

Ҳабиб Саидғаниев
Кўкон.

“Шарқ юлдузи” журналининг 1974 йил, 3-сонидан
олинди.